Slavomil Hubálek

ZPOVĚDNÍK VRAHŮ

Příběhy zločinů, života a smrti očima psychologa

DARANUS

Slavomil Hubálek

ZPOVĚDNÍK VRAHŮ

Příběhy zločinů, života a smrti očima psychologa

Mým předkům,
mé ženě,
mým potomkům

© Slavomil Hubálek, 2012
© Zdeněk Čech, 2012
© Daranus, 2012

ISBN 978-80-87423-35-6

Předmluva

Slávka Hubálka jsem potkal před mnoha lety, když pracoval jako psycholog v psychiatrické léčebně v Horních Beřkovicích. Jezdil jsem tam tři roky jako mladý právník z okresní prokuratury v Litoměřicích, abych tam vykonával dozor nad ochranným léčením. Na sexuologickém oddělení měl Slávek kolem sebe neuvěřitelnou sestavu sexuálních deviantů, pachatelů závažných sexuálních deliktů, lidí, kteří většinou prošli mnoha kriminály. Obdivoval jsem, jak spolu s mladou primářkou a čtyřmi sestřičkami zvládali tuto svéráznou komunitu laskavou důsledností a slovem. Ale nejvíce mne oslovilo Slávkovo psychoterapeutické umění. V terapeutických sezeních vytvořil takovou atmosféru otevřenosti a důvěry, že pacienty dovedl k neuvěřitelně emotivním zpovědím a reflexím. Vše se probíralo až na dřeň a tehdy jsem také pochopil, proč říkával pacientům: „Řekněte poprvé pravdu, to vás osvobodí…“

Postupně se z nás stali kamarádi. Díky Slávkovi jsem se začal intenzivně zajímat o psychologii, sexuologii a psychiatrii – a jezdili jsme společně na soudně psychiatrické konference a věnovali jsme mnoho hodin odborným polemikám. Mně to pak velmi pomohlo orientovat se ve znaleckých posudcích, které jsem vyžadoval u každého „svého“ gaunera.

Život nás potom na celé roky zanesl každého jinam, ale sledovali jsme se zpovzdálí a já jsem věděl o jeho precizních psychologických experti-

zách, vyžadovaných vyšetřovateli zejména u vrahů. Cítil jsem, jak v nich Slávek se svými diagnostickými postupy a psychoterapeutickou zkušeností proniká do příběhu a motivace zločinu – a jak s úspěchem nalézá pravdu. Rád někdy říkám, že pravda pomáhá spravedlnosti. Nikoli jenom té oděné v taláru, ale té, která by měla zvítězit všude. Vždyť slova pravda, spravedlnost a právo mají stejný základ.

Ostatně něco podobného říká i Josef Čapek: *„Je-li pravda, právo a spravedlnost na pochodu, pak teprve a skutečně je štěstím žití."*

Miroslav Antl

Výstřely na prodej

Jsem povoláním psycholog a můj život se už léta proplétá s osudy vrahů. I když... dlouho mě ani ve snu nenapadlo, jak se jim dnes budu dívat do tváře, sledovat, jak vcházejí do cely, pátrat v intonaci jejich hlasu, nakolik jsou sebejistí a nakolik otřesení tím, co mají na svědomí, jak jim budu klást otázky a jak použiji vše, co mi dává do rukou mé povolání a dlouhá praxe. Testy, dotazníky i takzvané projektivní metody, kdy se pracuje s obrázky a vyšetřovaní vlastně ani nevědí, co se zkoumá. Proniknu tak do zákoutí jejich duší a zjistím jejich intelekt a strukturu osobnosti. A nakonec spolu s psychiatrem vypracuji svůj znalecký posudek. Připravím ho obvykle pro policii, někdy pro soud a výjimečně i pro státního zástupce. Posudek se potom stane součástí soudního spisu.

Ne. Opravdu jsem dlouho netušil, že to jednou bude patřit k mé práci a že vrahů bude před mnou nakonec defilovat víc než sto. Od zajíkavých mladíčků, co nemají daleko k pláči, až po cynické gaunery, kteří vždy a všude svou vinu popřou, i když jsou proti nim spolehlivé důkazy.

Náš posudek má z právního hlediska hodnotu svědecké výpovědi, takže se jím soud závazně řídit může, ale také nemusí, avšak, popravdě řečeno, obvykle se jím řídí. A já vždycky v jeho závěru píšu, a bývají to pro souzeného člověka závažná slova, jestli se podle všech poznatků forenzní psychologie může takový jedinec změnit k lepšímu, anebo ne.

Tedy zda je, jak se říká odborně, schopen resocializace. Když ne, může ho čekat doživotí. Valdice, Mírov, Karviná. Malička cela. Zamřížovaný svět…

* * *

Kdysi jsem vůbec nechtěl být psycholog. V dětských snech mě lákala práce veterináře a vedle toho… Doslova mě nadchla práce dlaždiče! Svalnatého chlapa s tloukem dusajícím po dlažebních kostkách, které toho dělníka přežijí a zůstanou svědectvím jeho práce, ať už na vozovce obroušené koly vozů a podkovami koní, anebo na chodníku s úhlednou mozaikovou dlažbou. A taky se říkalo „sprostej jak dlaždič", což znamenalo, že dlaždiči smí mluvit sprostě. Líbilo se mi to, protože my s bratrem jsme sprostě mluvit nesměli.

Otec byl dentista v České Lípě. Staral se lidem o zuby a v ordinaci se svým pacientům věnoval od rána až do tmy. Přišel z Prahy sem na sever Čech hned po válce v pětačtyřicátém, ale nepatřil ke zlatokopům, kteří se bez rozpaků nastěhovali do českolipských vil po bohatých Němcích. Věřil, že si svou pílí na vlastní dům vydělá, jenomže znárodněním a měnovou reformou přišel o všechno, a tak jsme žili v nájemním bytě – já, rodiče a mladší brácha.

V obýváku jsme měli na zdi portrét T. G. Masaryka a moji spolužáci říkali: „To budete mít průser, až vás někdo udá!" Otce otravovali tajní, protože se netajil svými názory, na státní svátek vyvěsil místo sovětské vlajky prapory západních vítězů nad Hitlerem a navíc jeho bratr utekl do Ameriky. Estébáci ho jednou dokonce sebrali a tvrdili, že ho zavřou – prý dobře ví, za co. Otec to nevěděl, jenom se domýšlel, že jde o toho

bratra ve Státech. Ale nakonec ho pustili, neboť jim kdosi řekl, že bez Hubálka přijde část města o zubařskou péči.

Pamatuju, jak k nám jednou v sobotu po obědě, kdy už se celá rodina chystala na chalupu, vrazil do bytu ten samý estébák, co otce před časem zatkl. Pohled měl zoufalý, hubu oteklou, v ruce držel pistoli a řval: „Vytrhněte mi okamžitě zub, nebo se z tý bolesti zastřelím!"

„Jo," odvětil tehdy otec, „já vám vytrhnu zub, a vy mě seberete, že pracuju načerno."

Estébák s těžkým zánětem v dásni otce uprosil a pistoli si pro jistotu odložil na stůl. Otec sjel pohledem svoje dva synky a babičku, co u nás byla na návštěvě, a křikl: „Děti ven! Babi, kýbl!" Trhal potom ten zub bez umrtvení, anestetika mít přece doma nesměl, alespoň oficiálně ne, stáli jsme tehdy s bráchou Petrem za dveřmi a poslouchali. V obýváku pod obrazem Masaryka vládlo ticho smíšené s bolestí. Poté se ozval srdceryvný skřek a hned na to cinknutí, když vytržený zub spadl do kbelíku. Dentista Hubálek splnil svůj úkol.

* * *

Ještě že jsem začal studovat až v šedesátých letech, kdy už se přece jen poměry trochu uvolnily. Předtím bych se totiž s otcovým kádrovým profilem na střední školu nedostal. A to mi pořád říkali, že musím mít samé jedničky, a já, naivní trouba, se snažil, abych svým prospěchem vyvážil veškeré otcovy „hříchy". Ředitel českolipské jedenáctiletky nám sice vzkázal, že kluci, jako je ten Hubálkův, na jeho školu chodit nebudou, a opravdu mě tam ani se samými jedničkami nepřijali, ale na sklářskou průmyslovku v Novém Boru mě vzali. A zaplať pánbůh za to, naučil jsem se tam mys-

let technicky a milovat sklo. Fascinovalo mě jeho barvení, alchymistická moudra ze středověku, kdy chtěla mít církev svatá barevné vitráže v kostelích. Dodnes je studium sklářské technologie můj koníček.

Myslel jsem potom, že když mám průmyslovku, měl bych dál studovat nějaký technický obor a nastoupil jsem v Praze na Vysokou školu chemicko-technologickou neboli VŠCHT. Ale moc mě to nebavilo. Přátelil jsem se s psychology Jiřím Němcem a Danou Němcovou, jejichž obor mi připadal báječný, a chodil na veřejné přednášky filozofie k Machovcovi a Patočkovi. Představa, že budu jednou coby inženýr chemik pracovat v továrně, mně týden po týdnu připadala vzdálenější.

Praha ovšem byla tehdy v letech šedesát šest a šedesát sedm docela fajn a jako by těhotná příjemnou změnou. Doba jaksi začínala sládnout. Vycházely skvělé knihy, nová vlna našeho filmu se mi zdála kouzelná a debaty v hospodách, vinárnách a na studentských kolejích se vedly volně a bez zábran. O tom, že nám vládnou tupci, a kde že jsme mohli být, kdyby jich nebylo, o tom, jak to vypadá venku, na Západě, kam bychom rádi vyjeli, ale nejde to, tedy až na výjimky, co potvrzují pravidlo, a mluvilo se, jak pamatuju, i o děsivé vraždě, které se v kinu Metro na Národní třídě dopustil mladík s křesťansky znějícím příjmením Papež.

* * *

Vzpomínám na tu debatu, jako by to bylo dnes. Jaroslav Papež byl mentálně slabší šmudla těsně před výkonem trestu za sexuální delikty na dětech. Živil se jako promítač v biografu a pozval do projekční kabiny jedenáctiletého chlapce, aby se díval na dětem nepřístupný film „Komisař Maigret zuří“. A který kluk by něco takového nechtěl?

Tajemná Papežova komůrka měla však své kouzlo jen krátce. Promítač strhal z hocha šaty, stříhal mu vlasy nůžkami a vzrušilo ho to až k vyvrcholení… Vzápětí ale dostal strach, že všechno musí prasknout, a začal chlapce vší silou svými nůžkami bodat. Potom ho, těžce zraněného, uškrtil provazem. Mrtvolku odvlekl do šachty pod promítací kabinou.

Byla to krutá vražda a kriminálka homosexuálního pedofila Papeže dopadla za pět dnů. A veřejnost pak pro něj měla jeden jediný trest. Smrt! Zabil přece dítě! Je odpudivý! Ovšem nebyl z hlediska psychologie, která jde ruku v ruce s posudkem psychiatrů, ten Papež vyšinutý člověk, co jednal ve zkratu a který v nepříčetnosti provedl hrozný čin?

Tehdy mě to zaujalo a kladl jsem si otázku, jak vlastně ti naši odborníci, o generaci starší doktoři z pražské psychiatrické kliniky, posoudí vraha Papeže a zda vyslyší volání veřejnosti… A jistěže ano, vyslyšeli je, i když si teď po letech se všemi svými zkušenostmi myslím, že hlas lidu byl v tomto případě hlasem Božím, jemuž se neodporuje. Papež dostal trest smrti provazem a nikdo ho nelitoval. Nanejvýš jeho matka. Ale jeho případ se záhadou příčetnosti mi asi už navždy uvízl v hlavě.

* * *

Přemýšlel jsem později o tom, že bych měl radši z VŠCHT odejít na Karlovu univerzitu. Končily prázdniny v roce osmašedesát, vrátili jsme se s rodinou z naší chalupy ve Světlé pod Luží, uložili se k spánku, ale po půlnoci u nás někdo bez ustání zvonil. Otevřel jsem; stála přede mnou sousedka v noční košili a hystericky křičela: „Obsazujou nás Rusové! Obsazujou nás Rusové!!!“

Chlácholil jsem ji: „Miládko, já vím, běž si lehnout, ráno moudřejší večera."

Z ložnice volala matka: „Co se děje?"

„Ona se už, chudák, úplně zbláznila," řekl jsem jí. „Ječí, že nás obsazujou Rusové." Pak mi to nedalo, otevřel jsem okno a pohled do dýmu z výfuků stoupajícího nad silnicí byl strašný. Od severu se do České Lípy valila kolona cizích tanků.

Byl 21. srpen a úvahy o věcech příštích mi rozvrátili Rusové a jejich satelitní poskoci. Přepadli Československo – vlastního spojence uprostřed Evropy. Jen proto, že měl svou nadějnou představu o budoucnosti.

„Ona se nezbláznila," slyšel jsem tenkrát u okna svůj tichý šepot. „Oni, oni se zbláznili!" Zbláznili se, znělo mi v hlavě, a už jim na světě nikdo soudný nic neuvěří!

Nevěřili nejspíš ani polští důstojníci, kteří sem po ruském boku přivedli na rozkaz své vojáky. V kostele jsem jich na dopolední bohoslužbě uviděl nejmíň deset. Vešli, pokřižovali se a s brigadýrkou v pravé ruce na hrudi celou mši nehnutě klečeli za lavicemi, aby před Bohem, městem i světem dali najevo své pokání a prosili o odpuštění.

Já jsem víru svých předků zdědil také* a na jaře 1968, kdy ještě všechno vypadalo tak krásně, mi bylo dobře v partě katolických studentů, kterou dost jemně vedli pražští salesiáni. Poznal jsem tenkrát i obdobně smý-

* Rozhodující roli v mé víře sehrává nyní v dospělosti dílo francouzského náboženského myslitele, filozofa, přírodovědce a paleontologa Pierra Teilharda de Chardin (1881–1955). De Chardin dokázal ztotožnit řád stvoření s evolucí, sjednotit přírodní vědy a filozofii a překonal rozpory, které mezi oběma nástroji lidského poznání panovaly už od 18. století.

šlející studenty ze západní Evropy, kteří byli fajn a pozvali nás na příští léto do jednoho kláštera v Jugoslávii. Opravdu jsme tam pak v devětašedesátém jeli a potkali u místních františkánů několik německých duchovních, s nimiž byla dobrá řeč. Nabídli mi po různých debatách stipendium na katolické univerzitě v belgické Lovani. A že pokud chci, mohu studovat psychologii a sociologii. Ostatně na Západě tehdy stipendia pro studenty ze zdeptaného Československa nabízeli celkem ochotně…

Lovaňská vidina mě nadchla. Půjdu na mezinárodně proslulou školu, obor, který mě přitahuje, zvládnu se všemi novodobými poznatky a navíc se výborně naučím jazyky!

Bral jsem náhle své studium v Belgii za hotovou věc, chybělo mi už jenom belgické vízum, jel jsem kvůli němu z Jugoslávie do Vídně, nikoli do Prahy, kde jako bych už tušil nějaké komplikace. V rakouské metropoli, útulné, klidné a jakoby pohlazené leskem někdejší monarchie, mě dostihla zlá zpráva z domova. Prohlášení našich nejvyšších míst, že volný výjezd na Západ, výdobytek z osmašedesátého, bude už brzy pro naše občany minulostí, a kdo se ke stanovenému datu nevrátí domů, bude se všemi důsledky prohlášen za nelegálního emigranta.

V té době bylo vídeňské nádraží Franz-Josefs-Bahnhof naprosto šílené místo k žití. Strávil jsem tam tři dny ve zmatku a úvahách, co nyní udělám, a všude bylo plno Čechů a Slováků, kteří se rozhodovali, jestli se vrátí, anebo zůstanou v emigraci. Brečící děti. Po peróně sem a tam rázoval Eduard Goldstücker, univerzitní profesor, velikán časů před ruským vpádem, politický vězeň z padesátých let.

Strašila mě představa, že když odjedu do Lovaně, tak už se třeba nikdy nevrátím. Že skončím jako můj strýc, co v zimě v devětačtyřicátém pře-

jel na lyžích z Železné Rudy do Bavor a potom se úspěšně zabydlel v Americe, strašilo mi v hlavě, jak bude moje maminka, stejně jako jeho matka, má babička, téměř denně plakat, že už toho kluka nikdy... nikdy neuvidí.

Nakonec jsem vyslyšel hlášení „Schnellzug nach Prag, první kolej". Hodil jsem do vagónu svůj študácký bágl, schoulil se s ním v kupé a čekal, až sebou vlak škubne a rozjede se z Rakous k nám domů. Pamatuju, jak jsem si tehdy po anglicku říkal: „My country, right or wrong!*"

* * *

Jistěže jsem svůj lovaňský sen nepustil z hlavy! Zkoušel jsem na našich úřadech, jak jen to šlo, své studium v Belgii zlegalizovat, ale vždycky jsem narazil na překážku, že ta lovaňská univerzita je – katolická. A to se tehdy, v počátcích Husákových časů, nenosilo...

Když už ne Lovaň, tak Praha a její Vysoké učení Karlovo! S chemií jsem se rozloučil a rozdílové přijímačky na psychologii mi nedělaly potíže. Naučený jsem byl dobře, zajímalo mě to. Budu tím, co mě baví!

Doba tehdy ještě nesklouzla tak úplně do bahna, normalizační blbost vzlínala zatím okolo mě pomalu, učitelé i spolužáci byli bezvadní. Přednášky skvělé. A těšil jsem se na filozofii u Patočky a na dějiny filozofie u Sobotky. Ale namísto těchhle předmětů vtrhl do fakultních osnov povinný marxismus-leninismus. V něčem, zejména v tom, co nasál odjinud, vědou snad byl, ale v něčem si na ni jenom hrál, což mi šlo zoufale

---

* „My country, right or wrong!" Anglické přísloví, které lze smysluplně přeložit do češtiny slovy: „Je to má vlast v dobrém i zlém!"

na nervy. Jakýkoli jiný světonázor je nevědecký, správný je pouze ten náš... Co je to za pitomost?! Kde zůstala tolerance? Tohle cpete do hlavy psychologům, kteří jednou mají posoudit rozličná pro i proti v lidské mysli?

Učil jsem se to volky nevolky jako výpalné za odborné předměty, nicméně Lenin mi jednu horkou chvilku uchystal. Přednášel nám totiž o něm trouba, kterého škola sebrala bůhvíkde, snad z nějaké skládky tzv. dělnických kádrů, když předtím na příkaz shora hodnotné lektory filozofie vyházela.

Přišel jsem k němu na zkoušku z marx-leninské filozofie, přijal mě ve fakultní knihovně, dostal jsem od něho otázku V. I. Lenin, a potom šel pryč, že prý si musí něco zařídit. Zamkl mě v místnosti bez ohledu na to, že se mi třeba bude chtít čurat. Byl jsem zdravě drzý, bral jsem si z regálů jednu knihu za druhou a opsal si z nich ke zkoušce velkolepou přípravu.

Když se můj věznitel po dlouhé době vrátil, leželo přede mnou pět hustě popsaných listů papíru. Úspěch jsem teď už předpokládal s matematickou jistotou. Ale divý ten muž se na mě zahleděl a řekl: „Soudruhu, máš minutu na rozmyšlenou. Chci od tebe ve spojitosti s Leninem slyšet jediné slovo. Když mi ho řekneš, tak ti dám za jedna, když ne, tak tě vyhodím!“

Minutu mi šrotovalo v hlavě něco mezi faustovským dramatem a úvahou, že bych tu jedničku potřeboval kvůli prospěchovému stipendiu. A tak jsem odpověděl: „Revoluce!“

„Blbě!“ vyštěkl na mě. „Dobře a za jedna může být jedině ‚génius‘!“ Odcházel jsem s pocitem porážky, ale když jsem byl ve dveřích, jako by se v něm něco zlomilo a pravil otráveně: „Tak mi dej index, soudruhu.

Když tak přemýšlím, revoluce – to není zas tak úplně špatný.“ Napsal mi za dvě.

* * *

Lenin byl přitom velice barvitá postava historie a je vlastně škoda, že nám o něm na fakultě přednášel takový mamlas. Lenin celé roky své emigrace proseděl v curyšských kavárnách, miloval kafe, dobrou švýcarskou čokoládu, nepřetržitě četl a byl nesmírně vzdělaný. Zabýval se mimo jiné i psychologií a psychoterapií a toužil po tom, aby se psychoanalýza stala součástí marxistické vědy. Ale jeho nástupce Stalin měl jiný názor a zatrhl to. Pamatuju přesně, jak jsem ve svých šesti letech říkal dědečkovi, že umřel soudruh Stalin. A děda odpověděl, že se dožiju toho, jak se lidi budou hádat, jestli byl větší lotr Stalin nebo Hitler.

Zajímavé přitom je, jak byly zpočátku Stalinovy a Hitlerovy osudy podobné. Stalin byl Gruzínec a stal se diktátorem v Rusku, Hitler pocházel z rakouského Braunau a vládl nakonec jako führer v Německu. Oba vzešli z rodin, kde panoval zlý, tyranský otec a vedle něj milovaná matka, žádný z nich neměl maturitu, a přitom oba svým matkám lhali, že ji s úspěchem složili. Oba bytostně nenáviděli psychoterapii, nejspíš proto, že někde v hloubi duše tušili své psychické postižení, a tak ten obor pronásledovali a v podstatě zakázali. Stalin dokonce s tím, že spoustu psychologů poslal do lágrů na Sibiř, a Hitler jednal podobně. Stalin mluvil o socialismu a Hitler o nacionálním socialismu, Stalin nastolil totalitní režim, zatímco Hitler tvrdě autoritářský, což sice není jedno a to samé, ovšem v dopadu na život obyvatel to bývá většinou prašť jako uhoď.

Jednoho jsem si ale všiml a vyšlo mi z toho jakési železné pravidlo. V totalitě je mnohem méně hrubé kriminality než v jakž takž svobodné společnosti, totalita, uzná-li za vhodné, páchá v ostudných justičních procesech své vraždy sama, avšak brání v tom, až na výjimky dané politikou, svým vlastním občanům. Svoboda naproti tomu uvolňuje chování psychopatických jedinců, jednajících na principu odměny a trestu, a pokud je odměna vysoká a trest hodně vzdálený, jdou do přímé akce. Totalita uměla své poddané přiklopit pokličkou strachu a nedopřát jim moc peněz. A tak třeba u nás za minulého režimu nebyly námezdné vraždy, vždyť v soukromé sféře žádné velké finanční transfery neexistovaly a o výstřelech na prodej nikdo nepřemýšlel.

Myslel jsem si pak donedávna, že jsem coby psycholog vyšetřoval roku 1992 našeho prvního nájemného vraha – vyprávět o něm dopodrobna nebudu, protože bych tím porušil svůj znalecký slib –, ale nedávno jsem se dozvěděl, že u nás za peníze stiskl spoušť už o něco dřív někdo jiný. Invalidní důchodce Jiří Jinek z Nedvědice poblíž Žďáru nad Sázavou.

* * *

Střílel v roce 1991, kdy se u nás se vším všudy rozběhlo podnikání s koloritem bílých ponožek a fialových sáček, jakož i úvěrů, které se z bank sypaly mnohdy i bez únosné záruky. Připlešlý drobný Jinek nebyl žádný génius, v osmapadesáti měl už svá léta a doma bez povolení starou bouchačku značky Jaga ráže 6,35 mm. Pocházela z nějaké dávné krádeže.

V mikrosvětě moravských novopodnikatelů doutnal spor o peníze, jeden se potřeboval zbavit druhého, zkoušel si k tomu najmout Rusy, je-

nomže ne každý Rus musí být námezdný zabiják a slovanští bratři tuhle práci odmítli. Nakonec posloužil radou šéf šumperského krematoria. Zná jistého Jinka, a ten by to nejspíš za prachy dokázal. Vždyť je potřebuje! Prodral se sice před časem k invalidnímu důchodu, snad proto, aby už nemusel dělat, ale důchod je pořád jen a jen důchod a vyskakovat si s ním nikdo nemůže!

Všimněte si, že ve hře je i krematorium. Jeho pec se může hodit, když je třeba zamést stopy. Vražda se přece obtížně dokazuje, když chybí mrtvola, a někdo je tudíž jen pohřešovaný. Mít kamarády v krematoriu znamená vždycky ten nejsnazší způsob, jak se zbavit mrtvého…

Jinek byl ochoten vraždit za osmdesát tisíc korun. Nešlo tenkrát o malé peníze, byl to více než desetinásobek průměrného měsíčního platu. Střelec důchodce měl podle smluveného plánu čekat na svou oběť před nádražím v jihomoravských Letovicích; nic netušící muž ho tam naloží do auta a dál už pojedou spolu. Údajně za byznysem do nedalekého Chlumu.

Jinek si nejdřív na nádraží zašel na záchodky, zavřel se v kabince a nabil si zbraň. Zasunul ji do kapsy. V kufříku si nesl náhradní oblečení, rukavice a nůž, doklady žádné. Cítil se tak jistější.

Pak už to běželo jak v dobrodružném filmu. Muž, který měl být zabit, dorazil autem před letovické nádraží. Jinek, který se s kufříkem v ruce snažil vypadat podnikatelsky, mu s úsměvem řekl své smyšlené křestní jméno, prý aby si potykali. Pak nastoupil do vozu na zadní sedadlo za řidiče. A proč ne dopředu, jak je u nás zvykem? No… On ještě někdo přistoupí!

Před Chlumem řekl vrah, ať řidič zastaví, možná to mělo vypadat, že si chce odskočit. Ale namísto toho zmáčkl spoušť. Snad se v té chvíli už

oběť s podivným tušením ohlížela, protože kulka, vypálená zezadu do šíje, minula míchu, prošla měkkou tkání, roztříštila zasaženému dolní čelist a uvízla ve žvýkacím svalu.

Těžce zraněný byl okamžitě v bezvědomí a jeho tělo držely jen bezpečnostní pásy. Jinek si z kufříku vyndal nůž a přeřízl je. Polomrtvý člověk se zhroutil na přední sedadla. Vrah se přes ně naklonil. Zamířil bezvládnému muži na hlavu, aby mu dal, jak se říká, ránu z milosti. Ale ozvalo se jen kovové cvaknutí. Jednou, dvakrát, třikrát… Stará pistole selhala. Vrah měl sice ještě nůž, ale byl náhle v šoku, protože se raněný probral z mrákot a sílu mu dodal pud sebezáchovy. Vyrazil z auta a mával na protijedoucí avii. Její šofér byl duchapřítomný a odvezl ho do nemocnice.

Jinek coby nájemný vrah pokazil, co mohl. Oběť mu uprchla, což bylo pro něho zlé, vždyť nebyl maskovaný. Ale zmohl se aspoň na to, že se pokusil smazat stopy. Zakopal v lese pistoli a nůž, převlékl se a zakopal i své původní oblečení spolu s kufříkem. Pak šel pěšky do Letovic a odtud ho nějaký známý svezl zpátky domů.

Nejspíš v té chvíli doufal, že všechno nějak dopadne. Uvěřitelné alibi si zajistit nedovedl a o útěku do zahraničí nanejvýš snil. Vypátrali ho bez velkého vypětí a zraněný, který se už pozdravoval, ho při rekognici poznal s jistotou.

* * *

Jinek byl sice u nás v oboru námezdných vražd průkopník, ale předvedl se jako zabiják moula. Ostatní už takoví nebyli. Vraždili s jistotou. Měl jsem s nimi jako psycholog co do činění – zkoumal jsem je, když na

svůj proces čekali ve vazbě. Od Jinka se obvykle lišili věkem, byli mladší, většinou dosud netrestaní, s průměrnou až nadprůměrnou inteligencí, v podstatě duševně zdraví a původem z nekriminálních rodin. Mnohdy dokonce majetných.

Milovali drahá auta, bojová umění, posilovnu a hazardní hry. Nezralí narcisti, obdivující svou dokonalost. Jeden skoro jako druhý! Knihy nečetli, nanejvýš někdy Blesk, na obrazovce sledovali porno a „akčňáky", kde se lidský život sfoukne tak snadno jako svíčka. Sami sebe brali jako profíky v oblasti soukromých bezpečnostních služeb. Mluvili o tom, že v rámci nabídky a poptávky mají prostě své kšefty, ale ve skutečnosti pracovali jen málo a po svém. Jak říkali, někdy to byly jen „skládačky", to znamená seřezat za úplatu někoho z dlužníků, zastrašovat, vyhrožovat, ale někdy to už v jejich hantýrce byl i „full service" neboli kompletní vražda i s rakví.

Začínali často jako vyhazovači v nočních podnicích a erotických klubech. Potom se dávali najímat na „vymahačky" a nakonec šli zabíjet. Dokonce mi jeden z nich řekl, že když měli od svého najímatele seznam dlužníků, tak bylo nejlepší jednoho z nich, prakticky náhodně vybraného, zabít. Ostatní pak zaplatili do druhého dne.

Nějaká solidarita, pomáhat někomu? To jim bylo k smíchu. Z Havla mívali legraci, z politiků uznávali nanejvýš Klause. Všechno je zajímalo jen z finančního hlediska. Fascinovala je formulace „trh bez přívlastků" a rozuměli jí dobře. Tvrdili, že všechno je za peníze. A když se v soudním spisu objevila věta, že „motivace trestného činu byla zištná", namítali jejich obhájci, že přece žijeme v prostředí, kde je každá motivace „zištná", a pro mě jako pro psychologa bylo dost složité vysvětlovat, že mnohé motivace v životě zištné nejsou.

Jednou mně dokonce tři takové gorily v perfektních oblecích vtrhly do kanceláře se slovy: „Před chvílí jsme vás viděli přijet autem. Klíče na stůl!“

Snažil jsem se zachovat klid, i když mi dobře nebylo: „Copak, pánové?“

„Klíče na stůl, jsme řekli! Viděli jsme vás přijet autem…“

Měl jsem tenkrát docela obyčejnou, ojetou mazdu, přišlo mi to divné a zeptal jsem se: „A pánové, nepletete se?“

Řekli: „Jste ředitel firmy ALEA?“

„Počkejte! Jsem ředitel firmy ALEA-Psychologie.“ Ztuhli. Z nejhoršího jsem byl venku. „Tak, pánové!“ pravil jsem vzápětí. „Jaké je IČO a DIČ té firmy, kterou hledáte?“

Začali se hrabat v papírech, které si vytáhli z aktovky, pak řekli „promiňte“ a vycouvali ze dveří. Spletli se. Ale nevím, co by provedli, kdyby nepřišli na svůj omyl a začali jednat natvrdo.

* * *

Když jsem ve čtyřiasedmdesátém promoval, nemohl jsem vědět, že se s takovými lidmi setkám, tehdy u nás ještě výstřely na prodej nezněly. Byl jsem už přijat do Bohnic jako klinický psycholog. Ale na posledním pohovoru mi paní ředitelka při loučení řekla: „Jo, a prosím vás, první den si s sebou vemte stranickou legitimaci…“

Otočil jsem se: „Tu nemám.“

„To nevadí, tak aspoň legitimaci SSM.“

„Tu taky nemám.“

„Aha… Tak to už nechoďte!“

(Pro čtenáře mladší generace: SSM byla zkratka Socialistického svazu mládeže s nepovinně povinným členstvím pro všechny od patnácti do třiceti let. Kdo neměl průkaz SSM, jako by stál beznadějně opodál v duchu veršů „Je proti nám, kdo není s námi…“)

Nebyl jsem, pravda, v SSM, můj otec nenechal dopustit na Masaryka, jemuž se tehdy říkalo „exponent buržoazie“, a tupost výuky marxismu mi na fakultě socialistické myšlenky vytloukla z hlavy. Ale zaměstnání jsem mít musel, jinak bych podle tehdejších zákonů byl příživník a mohli by mě zavřít. Napsal jsem tudíž do psychiatrické léčebny v Horních Beřkovicích, o které jsem věděl, že bere lidi i s politickým škraloupem, protože se z Prahy do beřkovického vystrkova pod Řípem nikomu nechce.

Z Beřkovic mi odpověděli, že hledají psychologa, takže mi spadl kámen ze srdce a vydal jsem se jednoho rána na své první místo. Léčebnu jsem našel ve zpustlém barokním zámku a kolem stálo v zahradě pár dalších budov v duchu secese. Ředitel ústavu měl už jistě o mně nějaké reference. Byl noblesní, nabídl mi koňak a připili jsme si. Pak řekl: „Pane kolego, mám pro vás dvě zásadní rady. Pamatujte, že tahle vesnice má vřelý vztah k vládnoucí straně a současně i k soukromému vlastnictví. Ukradnou, na co přijdou! A za druhé – tady se říká, že tu kámen šoustá cihlu. Dávejte si na to pozor a spíš se do toho nezapojujte.“

Poslal mě za chvíli, abych se hlásil na svém pracovišti. Šel jsem tam, s vlasy po ramena a s vousy, které jsem nosil už tři roky, poté co mě ve čtyřiadvaceti vykazovali z kina jako napohled mladistvého, jen abych neviděl nahatou Hanu Brejchovou v „Láskách jedné plavovlásky“. Hřál mě pocit, že kráčím beřkovickým ostrovem rozumu uprostřed moře okolního světa. Byl jsem, jak se říká, natěšený a narazil na svého primáře, jenž právě kráčel vizitou. Šel s ním celý průvod v bílém a bleděmodrém

a zdálo se, jako by za dávným muslimským vladařem cupital jeho harém. Tři mladé krásné sekundářky, vrchní sestra, staniční a houf pohledných sestřiček. V minisukních vesměs natolik krátkých, že se v nich nemohly sehnout, aby nevyšpulily všechno to pěkné a mnohoslibné, a když chtěly něco vzít ze země, musely s kolínky u sebe udělat dřep.

Pozdravil jsem. Představil se jako „Slavomil Hubálek, ten váš nový…"

Zrentgenoval mě očima. Byl ve svém oboru uznávaný odborník, mohlo mu být tak pětapadesát a před nedávnem ho po prověrkách vymetli z Ústřední vojenské nemocnice sem do Beřkovic. „Co umíš, chlape?" zařval nečekaně hlasem zupáka z buzerplacu.

„Nevím, pane primáři," řekl jsem plaše.

„Umíš onanovat?" houkl na mě.

Vyrazilo mi to dech a primářův harém se začal chichotat. Hlavně ty mladé sestřičky v minisukních, a jako by svým smíchem říkaly: „Teď se ukaž… blamáž!" Smály se dlouho. Pak přestaly a já vyhrkl: „Umím, pane primáři!"

„Tak to je dobře. Tak to budeš tady učit devianty. Ty to neuměj, a pak dělají prasárny!"

Debil jako diagnóza

V zahradě před zámkem plným bláznů jsem klesl na lavičku a přemýšlel, co dál. Lavička byla stará a oprýskaná, dlouho ji už nikdo nenatřel. A oprýskané byly teď i mé představy o životě psychologa v Beřkovicích. Primář je hulvát, sprosťák, co dovede urazit. A někteří pacienti jsou už od pohledu jak z hororu... Vykašlu se na všechno, půjdu odsud na nádraží a zjistím si, kdy jede nejbližší vlak do Prahy? Civěl jsem na průčelí zámku a náhle jako by mi před očima začali tancovat koně...

Symbol autority. Sigmund Freud přece na začátku své dráhy psal o případu malého Hanse, který se na vídeňských ulicích panicky bál koní a nakonec se k němu ten kluk dostal jako dětský pacient. Sigmund Freud s ním tenkrát provedl svou první psychoterapii – léčbu slovem. Bral jsem to jako úžasný obor lidské činnosti, kdy psycholog proniká do nejhlubších zákrutů lidské duše, do tajemství mnoha vztahů, dramat, lásek i nenávisti. Freud tehdy v Hansově děsu z koní odhalil náhradní příznak jeho nesmírného strachu z autority otce, což bylo v protikladu k chlapcově dětské zamilovanosti do mladé krásné matky. Nazval to slovy oidipovský komplex podle hry řeckého dramatika Sofokla „Oidipus král". V ní dokonce hlavní hrdina otce zabije a se svou matkou se ožení.

Když jsem si na studiích četl ve Freudovi o koních a oidipovském komplexu, napadlo mě: Co když se podobně jako malý Hans taky bojím koní? Vůbec jsem najednou netušil, jestli ano, nebo ne, vždyť jsem si jako městské dítě nikdy na koně nesáhl. Vzal jsem proto list papíru a napsal do zemědělského družstva v kraji, kde máme chalupu, že bych u nich rád v létě brigádničil a jestli bych mohl být u koní.

Nemohl! Odpověděli mi. Ať prý nejdřív pasu krávy!

Pásl jsem je pokorně celé prázdniny, pak ještě jedny, a nakonec mi svěřili dvě klisny. „Ale nemají podkovy," řekli mi poťouchle. „Musíš je, mladej, dát nejdřív ze všeho okovat!"

Do nejbližší kovárny bylo dvacet kilometrů. A měl jsem v ní být už v šest hodin ráno. Vyjel jsem tudíž s oběma klisnami uprostřed noci, na oji zavěšenou petrolejku. Kovář se pak se mnou nepáral a houkl na mě: „Kolikrát už jsi koval?"

„Já ještě nekoval," přiznal jsem. „Já studuju."

„A co studuješ?"

„Psychologii."

Zeptal se, co to je. Zkusil jsem mu to vysvětlit, ale nějak se to nedařilo.

„Prosím tě, není to úplná hovadina?" kroutil hlavou. „No a jestli jsi nikdy nekoval, tak se seber a švihej s tím zpátky."

Uškemral jsem ho. Kovali jsme. Bylo to strašné. Podkovu nažhavil kovář ve své výhni dočervena a pak na mě zařval: „Vem kladivo a kovej!" Uchopil jsem kladivo a on znovu řval, že tohle ne, že si musím vzít támhleto… Ukázal mi očima obludu zvanou perlík. Zvedl jsem ho párkrát a bodalo mě v kříži. Držel jsem koňskou nohu při ořezávání kopyt, hrůza mi s potem tekla po zádech a ruce jsem měl od krve.

Nakonec jsme koně okovali. Byl to největší pracovní výkon mého života. Seděl jsem hrdě na kozlíku a podkovy mých klisen zvonily po dláždění; zvládl jsem strach z koní, a jak říká Freud, i z autority.

Zvládnu teď i sprosťáka primáře a smích jeho fraucimoru je mi ukradený!

* * *

Primář se jmenoval Roman Útrata a nebyl to vlastně špatný chlap. V Ústřední vojenské nemocnici šéfoval dřív psychiatrům, měl hodnost podplukovníka, a když se naši představitelé hroutili v osmašedesátém po ruském vpádu a trýznivých rozhovorech v Moskvě, léčil je, jak jen to šlo, a ládoval je psychofarmaky a prášky na spaní.

Posléze se mu mocenská věrchuška odvděčila tím, že ho vyhodili z partaje i z práce a degradovali na vojína. A místo prestižní úvěenky mu zbyly provinční Beřkovice. Nadával, kudy chodil, spílal pražským papalášům, kteří s ním takhle zatočili, a téměř nejslušnější sousloví, co pro ně měl, bylo „banda sráčů". Jeho základní myšlenkou se pak stalo, že si aspoň před penzí užije v Beřkovicích s hezkými sestřičkami. V minisukních, a ještě lépe bez nich.

Svůj harém si hlídal s náruživostí alfa-samce. Když jsem se na jeho primariátě objevil jako jediný další mužský v záplavě doktorek a sester, musel mě už na počátku shodit, a zkusil to razantně. Nicméně se po ústavu s rychlostí české šeptandy rozneslo, že ten kluk Útratův direkt ustál, ale že je přitom dost „prdlej", jak už to u psychologů bývá. Podivně se přece handrkoval o svý prachy!

Podivné to asi bylo. Vydal jsem se v Beřkovicích z té oprýskané lavičky v zahradě do účtárny, aby mi tam dali pracovní smlouvu a stanovili

výši mzdy. Účetní mi řekl, že dostanu 1740 korun hrubého, ale nezdálo se mi to. Můj otec bere jako odborník s třicetiletou praxí sedmnáct stovek a já mám hned při nástupu dostat víc?

„Prosím vás," řekl jsem účetnímu, „nemohl byste mi tam napsat sedmnáct set? Mně by to stačilo."

„Nemohl! Stejně vám dávám nejmíň, co můžu, tady máte základní plat plus fackovný a popelný. Fackovný za to, že budete dělat na psychiatrii, a popelný, že je to tady na vesnici."

Takže jsem podepsal, co jsem musel, a šel válčit s primářem Útratou. Zvykli jsme si pak na sebe. Řekl mi, že budu dělat psychoterapii deviantů – pedofilů, exhibicionistů, sadistů, patologických sexuálních agresorů a tak dál – a teprve mnohem později mi řekl, že to na mě vymyslel jako „contradictio in adjecto", tedy podraz, jelikož podle mnoha studií jsou takové úchylky psychoterapeuticky neodstranitelné. A že když je třeba deviant schopen vraždy, nakonec nejspíš opravdu někoho zabije.

Přesto jsem dodnes primáři Útratovi vděčný. Předvedl mi totiž, jak vlastně v léčebně pracuje zkušený doktor s praxí. A dokázal mě sepsout, když jsem se na jedné z prvních porad s jistotou začátečníka chvástal a rozjel jakousi dalekosáhlou diagnostickou úvahu. Poslouchal mě před svými dámami s úsměvem na rtech a pravil: „Víte co, pane kolego, pamatujte si, že tragédie tohoto světa je v tom, že nás dokonalých je tak málo."

Tenkrát to se mnou zacloumalo, později mi došlo, že to byl bezva fór. Přestal jsem dělat moudrého a vrhl se do práce se všemi svými čerstvými znalostmi z vysoké. To, že devianty nelze léčit psychoterapií, jsem bral jako zastaralou pověru. Někde v budoucnu mě, pravda, měl čekat úspěch, ale zatím k němu bylo dost daleko. Zvlášť když se zdáli ozval hlas pol-

nice – armáda mi coby svobodníku absolventovi poslala povolávací rozkaz. Čekal mě rok prezenční služby.

* * *

Neměl jsem nikdy rád, když mi někdo něco diktoval, a jestli mi ve škole tvrdili, že „Osudy dobrého vojáka Švejka" jsou klenot naší literatury, odmítal jsem tu knihu číst tak dlouho, že jsem ji poprvé otevřel až v padesáti. Tehdy jsem zjistil, že je skvělá. Na jejích stránkách řádí mimo jiné i plešatý generálmajor von Schwarzburg, „nejstrašnější inspekční generál, který se kdy narodil". Každého rád za trest přeložil na to nejhorší místo. Stačil jen málo a dotyčný „putoval na černohorské hranice nebo do nějakého opilého, zoufalého garnizónu v špinavém koutě Haliče."

V naší armádě sice generál von Schwarzburg chyběl, měla však své soudruhy z politické správy a já skončil pod knutou opilých, zoufalých oficírů v posádkovém městě Znojmě. Věřil jsem předtím, že největší exot, jakého lze v důstojnickém sboru potkat, je podplukovník z vojenské katedry naší fakulty. V Motole mě při výcviku studentů seřval, zoufalý z toho, že ke stejnokroji nemám kanady, ale pouze tenisky, protože jsem si od lékaře sehnal papír, že mohu nosit jen lehkou obuv: „Hubálek! Jseš potomek husitů!!! Budeš tady, orle, pochodovat pořadovým krokem a drtit dlažbu!"

Ve Znojmě jsem se panu podplukovníkovi tiše omlouval. Ve srovnání s místními důstojníky byl jemný intelektuál. Zdejší posádka byla až malebně děsivá, mnozí z vojáků v minulosti trestaní, další skoro negramotní a celí bez sebe blahem, když jsem za ně psal dopisy. Oficíři věčně v lihu – dávali si už po ránu v armě tři čtyři velké koňaky, laciné pití, jemuž

kvůli dvěma hvězdičkám na vinětě říkali „poručík“. Při nástupech byli už kolikrát úplně ožralí a řvali, jak musíme do pochodu zpívat „Přes spáleniště, přes krvavé řeky…“

Bylo nás tam dvanáct absolventů vysokých škol, pro které platilo, řečeno podle Haška, „politisch verdächtig, streng beobachten!“ Neboli „politicky podezřelí, přísně sledovat“. Zařadili nás jako obyčejné mužstvo k pěchotě, já byl pomocník pancéřovníka, nosil jsem mu jeho panzerfausty a lítal s nimi po cvičišti v přípravě na válku, kterou jsme stejně s tímhle vojskochlívem nebyli schopni vést.

Občas jsem měl nějakou poznámku a nakonec mě jistý major, tlusťoch opuchlý z chlastu, vyvolal z řady před nastoupený prapor. Před sebou měl mikrofon. Prohlásil, že jsem možná v civilu psycholog, ale pro něj… Pro něj jsem obyčejný debil!

Vypjal jsem se do pozoru a předpisově zahalekal: „Soudruhu majore, svobodník absolvent Hubálek, dovolte mi promluvit! Soudruhu majore, mezi vámi a mnou je ten rozdíl, že když vy řeknete, že jsem debil, tak je to urážka. Ale když já o někom napíšu, že je debil, tak je to diagnóza!“

Zbledl. Ztuhl a rozhostilo se ticho. Potom se naklonil k mikrofonu a začal pomalu hláskovat: „Ú-Pé-Pé-A-Dé-Ká-Vé.“ Byla to obávaná zkratka: „Úplně po piči až do konce vojny!“

* * *

Stříhal jsem metr a těšil se zpátky do Beřkovic na primáře Útratu, který mi vedle zdejších důstojníků vyrůstal do rozměrů titána. Od mojí prosté pře o slovo debil mi tlustý major zarazil veškeré opušťáky i vycházky. Musel jsem jako snad jediný voják Varšavské smlouvy buď cvičit, anebo tvrdnout

v kasínu – ve znojemských kasárnách, kde v dávných časech velel legionářský plukovník a později arcikolaborant Emanuel Moravec.

Do knihovny mě ale pustit museli, protože voják naší armády měl hodně číst a vzdělávat se, aby mohl svou socialistickou vlast hájit s nadhledem. V útvarové knihovně měli spoustu děl klasické literatury, především pak ruské v čele s Dostojevským a Čechovem. Navíc množství ruské a sovětské poezie počínaje Puškinem a konče třeba Majakovským. Mnohdy to bylo ve starém brožovaném vydání, nahoře ještě nerozřezaném, protože náš voják takové věci obvykle nečetl. Rozřezal jsem ty listy od sebe nožem od ešusu a na cimře nad nimi trávil celé hodiny. Spolykal jsem vedle dalších knížek všechno od Fjodora Michajloviče Dostojevského, a zřejmě to pro mě jako pro psychologa bylo to nejlepší, co jsem mohl udělat. Ruský klasický román je totiž spolu s dílem Stefana Zweiga a Hermanna Hesseho a se znalostí psychodiagnostických metod skvělá průprava k tomu, čemu se dnes říká charakterologie, anebo diferenciální psychologie.

Má věčná četba však vyvolala podezření. Vletěli na mě takřečení kontráši, otevřeli mou plechovou skříňku svobodníka a vyhazovali odtud jednu knihu za druhou. Prohlíželi jejich tituly i tiráže a v závěru důstojník od kontrášů do knížek kopl. „To tady máte schválně, chlape, abyste nás oklamal a nasral," zjezdil mě. „Nás ale neoblbnete. Vy tady máte sovětský knihy, ale my dobře víme, že vy byste chtěl číst americký!"

Odjížděl jsem nakonec ze Znojma s pocitem vysvobození a říkal si: Ouchylové mí drazí! Nemůžu se vás dočkat. Ale brzy budu už zas mezi vámi v blázinci...

* * *

Nevím, nakolik se všichni ti devianti na mě těšili. Ovšem zkusil jsem s nimi začít tam, kde jsem před vojnou přestal. Poprosil jsem už tehdy všech pět beřkovických primářů, aby mi, každý na svém oddělení, vybrali jednoznačně diagnostikované pacienty všech druhů. Všechny typy schizofrenií, maniodepresivity, psychopatií, neuróz, demencí a tak dál. A chtěl jsem vidět případy, které jsou jasné. Kde není třeba pochybovat. Potom jsem si ty pacienty vyšetřoval znovu a znovu, studoval si pečlivě jejich dokumentaci a učil se, jak vypadá správná diagnóza.

Takové znalosti se mi potom nesmírně hodily, jelikož v léčebně musí psycholog vyšetřovat především lidi, kteří jsou diagnosticky nejasní. Je pak z toho sám trochu na hlavu a je-li začátečník, nemůže to umět, a pokud jsem si tedy vymyslel způsob, jak rychle proniknout do tajů diagnostiky, byl to šťastný a v zásadě zdařilý tah.

Svět sexuálních úchylek, do nějž jsem vstoupil z vůle ani ne tak vlastní, jako z rozhodnutí primáře Útraty, byl přitom neuvěřitelně bizarní. Brzy mi došlo, že v učebnicích, které jsem četl ve škole, je o každé z mnoha deviací jedna řádka, nanejvýš dvě nebo tři. Například exhibicionista je ten, „kdo exponuje obnažený genitál před neznámou ženou". Tečka. A prakticky nic víc.

Sedl jsem si s dvanácti různě postiženými devianty ve skupině a dlouhé měsíce si s nimi povídal. Všechno, co vím o různých úchylkách, jsem vlastně pozvolna získával od nich. Začátek byl samozřejmě těžký. Při prvních setkáních jen seděli a mlčeli. Můj největší úspěch pak byl, když se mi podařilo ty lidi rozmluvit. Nejdřív to šlo opravdu ztuha, ale potom čím dál líp. Až mi jejich neformální šéf, takový český McMurphy z „Přeletu nad kukaččím hnízdem", řekl, že už chápe, co obnáší skupinová terapie: „Je to, jak to tady organizujete, něco jako skupinový bonzáctví."

Já mu namítal, že ne, že to tak není a že abychom s léčbou došli až do konce, potřebujeme to, čemu se v psychoterapii říká „náhled". Což znamená ochotu přiznat si svou vlastní odlišnost, mluvit o ní a naučit se s ní žít, tak abych nikomu neublížil. Přeškolit například sexuálního agresora na to, že bude s představou drsného znásilňování masturbovat, a nikoli přepadat ženy. (Jak to vlastně už na začátku naznačil primář Útrata: „Devianti neuměj onanovat, a pak dělají prasárny...")

Lidská sexualita je ovšem záležitost neuvěřitelně plastická a poznal jsem ve své praxi i případy, kdy znásilněná po čase agresora sama vyhledala a chtěla s ním navázat intimní vztah, protože se jí to s tím chlapem líbilo. Měl jsem dokonce pacientku, krásnou ženskou, známou herečku, která nikdy dobře neprožila sex, pokud to nebylo znásilnění.

Přišla za mnou s neuvěřitelným požadavkem – ať jí nějak psychoterapeuticky pomohu, aby to bylo jako dřív, kdy jezdila stopem s kamiony mezi Prahou a Ústím nad Labem. Řidiči ji při tom občas znásilnili a nejlepší prý vždycky býval nějaký Řek, Turek nebo Bulhar, páchnoucí potem, cibulí a česnekem. Jenže teď se jí prý několikrát stalo, že dojela až na německé hranice – a nic!

Probírali jsme to spolu a při psychoterapii z ní vypadlo, jak se na řízné násilí těší už vždycky tak, že jen co vleze do kamionu, začne se sápat po jeho řidiči i závozníkovi.

„Ale to přece nemůžete," řekl jsem jí. „To musíte být v kostýmku, koukat se z okna na druhou stranu, držet nohy u sebe a ne po těch chlapech hned vyjet."

Pár dnů na to za mnou přišla znovu a oči měla rozzářené. „Měl jste pravdu," děkovala mi. „Koukala jsem se na druhou stranu a už u Roudnice sjeli z hlavní a znásilnili mě oba dva!"

Někdy vedou za štěstím velice pitvorné cesty.

* * *

Může to ale být i nebezpečné. Z východu republiky dorazila k nám do Beřkovic zpráva o vraždách, podle nichž se jednou měl natáčet film „Smrt stopařek" v hlavní roli s polským hercem Markem Perepeczkem.

Zločin však spáchal už od pohledu jiný chlap než jeho pozdější filmový představitel, jmenoval se Miroslav Somora, byl ženatý a měl dvě děti. Jenže také už byl v životě kromě loupežných přepadení a krádeží trestaný za sexuální agresi...

Den předtím, než se rozhodl vraždit, znásilnil na Slovensku u Bernolákova stopařku. A když mu pak v noci u trenčínského nádraží řekly dvě dvacetileté kamarádky, že jedou do Tater a jestli by je nesvezl do Strečna, netušily, s kým mluví, a bezstarostně se k němu vyhouply do kabiny.

Šlachovitý Somora nastartoval svůj rumunský náklaďák s nápisem Roman na masce chladiče, na grilu, jak říkají šoféři, a vyjel na Trenčianskou Teplou. Dívky brzy usnuly a nevnímaly, jak vůz tiše zastavil. Somora se shýbl pod sedadlo a uchopil těžký utahovací klíč na šrouby kol. Stačilo pár úderů a obě stopařky omráčil. Jedna se v bezvědomí svezla na podlahu, druhá zůstala na sedadle. Somora vzal do ruky nůž a začal do bezvládných těl bodat; bez ustání a s takovou silou, že se mu nakonec zlomila čepel nože. Ale nehrálo to žádnou roli. Oběti už byly mrtvé.

Vrah si vybral dívku, která se mu víc líbila, a spoutal jí ruce za zády. Potom měl s ubodaným, svázaným děvčetem sex... Za pár minut vyjel ze Slovenska na Moravu do Valašských Klobouk – věděl, že je tam velká skládka. Svlékl obě mrtvé donaha a zahrabal je v odpadcích.

Kdosi ho ale před ránem viděl. Všiml si, že náklaďák stojí ke skládce čelem a nikoli zádí, což je nezvyklé, protože z korby se v takovém případě dá něco na skládku vysypat jen těžko. Za světla si svědek šel totéž místo prohlédnout a našel dvě zkrvavená těla.

Somoru zatkli už za dva dny, právě když v kabině vozu umýval krev.

* * *

Probírali jsme ten případ s kolegy v léčebně a všichni jsme věděli, že šlo o nekrosadismus v té nejhroznější podobě, protože mu předcházela vražda. Nekrosadistických pacientů jsme sice měli několik, žádný ale před sexem s nebožkou nevraždil tak jako Somora. Ale byl mezi nimi i hrobník, který si po skončených pohřbech vykopával ze země ženské mrtvoly a znásilňoval je.

Nejvíc hrůzy mi ovšem naháněli homosexuální sadisté; pamatuju na jednoho, co při skupinové terapii vyprávěl o svých zážitcích při práci v krematoriu. V té chvíli i ti nejhorší devianti ve skupině tuhli. Ten člověk, jenž do Beřkovic přišel z vězení, si při dětských pohřbech uměl vyhlédnout hezkého kluka, vstoupil během obřadu do smuteční síně a odvedl si chlapce k sobě dozadu. Říkal: „On je tak bledej, že se mu asi udělalo špatně…" Vzadu ho potom krutě znásilnil. Kluci si to ze strachu z ostudy a trestu nechávali pro sebe, šli na pohřeb kamaráda, oběť autonehody anebo dětské leukémie, a zažili něco děsného. Přišlo se na to až za dlouho…

Pracoval jsem i s homosexuály sadisty, kteří snili o tom, jak musí být vzrušující, když srazí někoho do kolejiště metra a vidí, jak tělo krásného chlapce rozválcuje vlak. Žádal jsem je, aby si o svých vizích psali deník a kreslili obrázky, měl jsem pak celé štosy kreseb na padrť rozježděných

lidí. V té době šel také v kinech film „Čelisti“ a tihle mí pacienti mluvili donekonečna o tom, že v sexu snad není nic lepšího, než když člověka strašlivě zraní, zabije a z části pozře obrovský žralok.

Se sadistickou deviací se prostě mohou pojit obrovská rizika. I když na druhé straně – někdy je to společensky nezávadné. Najdou se páry, které si rády hrají na předstírané násilí, a oba partnery to vzrušuje. Žena se nechá svázat, buď v náznaku, nebo doopravdy, a potom ji její přítel či manžel nějakým únosným způsobem trápí. Jindy si mohou své role vyměnit. Je to jejich hra, nikomu tím neškodí a tady se žádná ochranná léčba neukládá. A pokud je to baví, pak platí to, co říkala babička Boženy Němcové – proti gustu žádný dišputát.

* * *

Ochranná léčba se ukládá jen těm, kteří jsou opravdu nebezpeční. Takže se třeba vůbec nevztahuje na transvestity – jestli se někdo doma rád obleče do dámského prádla, nasadí si ženskou paruku a chodí v lodičkách s podpatkem, pak tím své okolí neohrožuje a zavírat ho do léčebny je nesmysl. Léta jsem taky usiloval o to, aby se ústavní ochranná léčba neukládala exhibicionistům, stačí je léčit ambulantně a nejlepší prevencí je v jejich případě pokuta. Stejné je to i s fetišisty, pokud ovšem své trofeje získají legálně.

Pamatuju však pacienta, kterého zatkli jako zloděje dámského prádla. Čekal ho soud, ovšem předtím ho poslali do Beřkovic, aby nemusel do vazby. Kradl prádlo z balkónů a z těch nejméně přístupných míst a vyprávěl, jak úžasnou pohlavní slast zažívá, když šplhá do kdovíjakého patra po hromosvodu nebo po římsách pro fetiš z prádelní šňůry.

Jenomže mužům zákona, co u něj dělali domovní prohlídku, přišlo divné, že je spousta toho prádla pánská. V životě jsem předtím neslyšel, že by fetišista kradl pánské prádlo, tak jsem si zmíněného pacienta pozval a zeptal se ho na to.

Řekl, že ne, že pánské věci by nikdy nebral.

Ukázal jsem mu fotografie z prohlídky v jeho bytě.

„No… To jsou všechno ženský…" řekl a hlas mu trochu zjihl.

„Ne, vůbec ne!" vrtěl jsem hlavou. „Vždyť to má poklopce. To jsou přece pánský slipy." Dokonce jsem si rozepjal džíny a ukázal mu, že mám jedny takové na sobě.

Znejistěl. „Ale vždyť chlapi… Já vždycky nosil červený trenýrky s lampasama!"

Potom mu všechno došlo. Vstal a začal u mého stolu zvracet. Otřáslo to se mnou. Ale chápal jsem jeho hrozné zklamání. A místnost vzápětí naplnil zoufalý křik: „Já idiot! Já idiot!!! Idiot, idiot, idiot…"

Láska v kukaččím hnízdě

Když nastoupil do Beřkovic někdo nový, tedy psychiatr nebo psycholog, musel dát zápisné, aby se nakoupilo pití a krabice chlebíčků a aby se v sešlém zámku blázince mohl konat mejdan. Ochotné ruce pak z přístřeší vytlačily pohřební vůz s leskem černého laku a skla. Vraníci s černými chocholy jako by ho vzápětí měli táhnout na beřkovický hřbitov, na místo posledního odpočinku, které, byť je to zvláštní, viděly milióny lidí. Ve filmu „Amadeus" tam totiž v prostém vaku a s lopatou vápna pohřbívali Mozarta. Tedy jako... S hollywoodskými herci před kamerou.

Černý vůz projížděl léčebnou a koně se tužili. Zabírali. Koně, co v práci nosili bílý plášť, beřkovičtí primáři; v zápřahu se dřeli čtyři, pátý v té chvíli seděl na kozlíku. Kočí Útrata... V ústech měl klarinet a suverénně, tak jako vždycky, vyhrával pomalý pohřební marš opilců: „Už mě tam vezou, tou starou cestou, kudy jsem chodíval s poblitou vestou..." Šlo mu to dobře. Kdyby nebyl psychiatr, mohl by s nějakou partou hrát po kavárnách k tanci a poslechu.

My ostatní jsme kráčeli za vozem a s pietou zpívali. K melodii Útratova klarinetu zněla skoro o každém z přítomných sloka. A nejvíc ze všech, bůhvíproč, mi lahodily verše o jedné z beřkovických legend, co se dřív netajila sympatií k metodám docenta Skály, proslulého vymítače alkoholu...

„Za rakví kráčí
primář Burian,
bejval to skálovec,
dneska je pijan."

Cítil jsem skoro jako čest, že se svérázný popěvek začal brzy ozývat i o mně. V blázinci musí prostě člověk, alespoň občas, dělat střelené věci, aby se z toho všeho nezbláznil.

* * *

Původně jsem chtěl v Horních Beřkovicích vydržet rok.

Rozhodně ne déle, protože jezdit denně z Prahy až skoro pod Říp a zpátky byl horor. Ve čtyři ráno mě vyštval z tepla arogantní zvuk budíku. S ranním turkem jako bych už slyšel zvonit tramvaj. V pět dvacet mi odjížděl vlak z nádraží Praha-Holešovice, v Beřkovicích mě vyklopil před půl osmou a do léčebny jsem pak většinou utíkal, jelikož na ředitelství stál jako pes Kerberos hlavní ošetřovatel Venzara. V rukou držel propisku a pravítko, aby podtrhl jména hříšníků, kteří se do práce připlahočili pozdě.

Stárnoucí soudruh Venzara, hubený zrzek, šéfoval místní organizaci KSČ. Každý s ním zažil nějaký výstup, parádní scénu, snad jenom na řízného Útratu si netroufl, a za mnou jednou přišel, že mám na zdi v ordinaci obraz Sigmunda Freuda. Asi mu na nějakém školení řekli, že byl Freud buržoazní pavědec.

„Že tu mám Freuda, pane hlavní ošetřovateli?" divil jsem se. „Ale není to spíš I. P. Pavlov? Víte, já si je trochu pletu. Oba jsou takoví fousatý, plešatý."

Bylo pak na něm vidět, že přemýšlí, a nakonec skoro přátelsky pravil: „Hele, já vám radím – dávejte si pozor na lidi. Lidi jsou hrozný svině. Zase vás někdo udal…!“ Nevím, jestli mě kvůli Freudovu obrázku někdo prásknul, ale možné to samozřejmě bylo. Skousl jsem všemožné pochybnosti a trmácel se do Beřkovic každý den dál a dál. Někdy, v Praze po večerním filmu nebo divadle a následném veselí v hospůdce, nemělo už ani smysl jezdit domů, takže jsem přespal pár hodin v čekárně nádraží Holešovice-Bubny. V mládí člověk vydrží skoro všechno.

I Venzara ostatně rád vzpomínal na svá mladá léta, především když měl upito. Dělal prý za války, téměř jako kluk, v Panenských Břežanech. Chválil si vládce březanského zámku, zastupujícího říšského protektora Heydricha, a zejména pak jeho ženu. „Moc hodný byli,“ říkal. Nevím, jak se to snoubilo s jeho partajním přesvědčením. Ale možná znal staré přísloví, že časy se mění a s nimi se mění i lidé.

Vzal si nejspíš do hlavy, že mě taky změní, po scénce s Freudem si mě jakýmsi nejasným způsobem oblíbil a začal mě lákat do strany. „Hele, mladej,“ tykal mi už v té době, „budeš první psycholog, kterej se stane ředitelem léčebny. Co ty na to? Máme i krásnou ředitelskou vilu…“

„Jo, pane hlavní, baba dala vojákovi,*“ odpovídal jsem naoko zmateně a představoval si, jak by mě otec v České Lípě přerazil, kdybych takovým svodům podlehl.

---

* Narážka na dobovou anekdotu. Politruk říká v kasárnách vojákům: „Zveme vás na promítání švédského erotického filmu Baba dala vojákovi.“ Když se natěšená rota sejde před plátnem v kulturní místnosti, politruk praví: „Jsou tady změny, ovšem jen nepatrné. Film není švédský, ale sovětský, nebude erotický, nýbrž heroický, a nejmenuje se Baba dala vojákovi, ale Balada o vojákovi.“

„Co si, člověče, o sobě myslíš?“ namítal potom Venzara. „Myslíš, že já to zas tak žeru? Že neposlouchám Hlas Ameriky a Svobodnou Evropu?“

„Víte, pane hlavní, já Svobodnou Evropu neposlouchám,“ řekl jsem popravdě a skutečně jsem ji neposlouchal, protože mi české vysílání BBC a relace Hlasu Ameriky připadaly lepší. A ladil jsem si rádio a čekal, až se ze zámoří ozve znělka, jásavý pochod Yankee Doodle, a po něm řekne do mikrofonu hlasatelka Marína: „Tady je Washington DC…“ Život mě různorodým způsobem pohltil a Horní Beřkovice jsem na léta přijal za svoje, protože tam psychoterapie s devianty slavila velký úspěch.

* * *

Útrata mě kdysi poslal léčit ouchyly a věřil, že nezmůžu skoro nic. Vždyť odborníci psali, že devadesát procent takových pacientů po propuštění z ochranné léčby do roka recidivuje a vrací se ke svým mnohdy nebezpečným zvyklostem. Pyromani zase dál podpalují, sexuální agresoři znásilňují a pedofilové si vyhlížejí nějaké pěkné děcko.

Devadesátiprocentní recidivita byla hrozná a svědčila o neúspěšném léčení. Proto jsme s primářkou Zimanovou, ke které mě přeřadili zpod křídel bouřliváka Útraty, dostali volnou ruku, ať prostě zkusíme cokoli, aby ty výsledky byly lepší. Tak vzniklo dvacetilůžkové oddělení, zaměřené na devianty s ochrannou ústavní sexuologickou léčbou, kterou jim nařídil soud. Bylo první v republice a základem léčení se stala terapeutická komunita a skupinová psychoterapie.

Brzy jsem zjistil, že osobnosti deviantů nejsou vlastně mimo oblast sexuality nijak narušené, mnozí z nich byli například ve své profesi vý-

borní a okolí je vnímalo jako hodnotné lidi. Chtěli se vyléčit, ve skupině byli po čase sdílní a jejich prokletí z nich s každým slovem padalo do ztracena. Jednou se dokonce s úsměvem přiznal exhibicionista, co býval u Pomocné stráže VB, jaká že to byla sranda, když spolu s dalšími pomocníky Bezpečnosti honil v přírodě exhibicionisty, aby se chovali slušně a aby vyplašeným ženským neukazovali pindíka. A všichni se bavili, když o svých zážitcích vyprávěl další pacient, kterému jsem sám pro sebe říkal „Padající úchyl".

Deviaci měl výjimečnou. Přepadal po nocích ženy, ale velmi zvláštně. Žil v severočeském pohraničí, objížděl venkovská nádražíčka a sledoval fešandy, které se za tmy vracely z odpoledních směn. Na každý svůj „útok" se chystal měsíce. Vybral si hezkou ženu, stopoval ji, zjistil, kudy chodí z nádraží a kdy už bývá zaručeně sama. Na cestě si pak vyhlédl strom, na kterém čekal, až dole půjde jeho oběť.

Celá ta příprava byla prý nesmírně vzrušující a chvíle na stromě slibovaly velkou rozkoš. Nakonec uslyšel ženské kroky. Vzápětí spatřil ve svitu měsíce ženu a padl k ní ze stromu jako přezrálé ovoce. Asi tak ze dvou až tří metrů. Ve skoku jeho vzrušení vyvrcholilo a tvrdil, že si nikdo neumí přestavit tu nesmírnou slast, jakou prožíval v letu.

Nikdy se při tom nezranil a nikdy se žádné ze svých obětí nedotkl. Šlo mu jen o ten pád. Zřítil se obvykle těsně před zděšenou ženskou, anebo za ni, a dotyčná pak většinou utekla. Z právního hlediska o žádné ublížení na zdraví nešlo. Z pohledu sexuologa byla však smyslem jeho skoků agrese, a proto skončil v Beřkovicích.

Léčili jsme je všechny včetně padajícího rošťáka, pobyli si u nás s psychoterapií zhruba rok a poté jsme dalších dvanáct měsíců čekali na zprávy jejich ambulantních sexuologů. Byly však natolik neuvěřitelné, že

mě z nich jímala hrůza. První rok se z propuštěných nevrátil ke své úchylce nikdo.

Ale to se přece v odborném tisku nedá publikovat, táhlo mi hlavou, všichni by se nám vysmáli, stoprocentní úspěšnost léčby je v psychiatrii nesmysl! Další rok už jeden z propuštěných recidivoval (naneštěstí, naštěstí?) a pak už se o beřkovických výsledcích psát dalo. Jako o úspěchu, který je téměř fantastický, ale přesto ho lze doložit.

Pocity mě hřály báječné, práci jsem miloval a stařičká pacientka Jiřka na mě vesele volala: „Ty se, kluku, nedělej! Tebe já dobře znám. Ty jsi sloužil za první republiky v Nuslích na bráně a taky jsi byl pěknej ptáček!"

Jiřka trpěla schizofrenií a do Beřkovic ji přivezli za časů T. G. Masaryka, když ji předtím kdesi zatkli pro potulku a prostituci. Žila potom v léčebně šedesát let, krmila kočky, byla věčně ve skvělé, hypomanické náladě, Venzarovi jako jediná veřejně říkala „ty parchante zrzavej" a při vizitě se na mě vždycky na rozloučenou smála: „Tak ahoj! A přijď zas, ale nechoď moc často, to i blázna nasere!"

* * *

Abych všechno stíhal a nejezdil denně tři hodiny do Beřkovic a tři zase zpátky do Prahy, pořídil jsem si nakonec auto. Tedy spíš… hajtru. Byl to už značně vyžilý bleděmodrý trabant, stal jsem se v pořadí jeho sedmým majitelem a přišel mě na sedmnáct tisíc. Věčně se sypal, věčně mu něco bylo, ale naštěstí se mezi beřkovickými pacienty našli automechanici a opraváři zemědělských strojů. Dovedli to vozítko s kladivem, kleštěmi, drátem a kusem plechu dát během mé pracovní doby do pořádku a české umění improvizovat se nezapřelo ani v blázinci.

Nechci ani vzpomínat, co všechno jsem s trabantem zažil na zimním náledí nebo při řepných kampaních, kdy spousta řepy padala z valníků na silnici a měnila se pod koly vozů v mazlavou, kluzkou kaši; ruce mi mnohdy létaly po volantu, když jsem se na sjetých gumách pokoušel zvládnout smyk. A to jsem už od začátku vozil do léčebny nejen své pražské kolegy, kteří se mi po pětikorunách obětavě skládali na benzín, ale taky svou budoucí manželku.

Poznal jsem ji na vysoké škole, studovala psychologii stejně jako já. Byla to nejkrásnější, nejchytřejší kolegyně v ročníku a zkoušky bez výjimky zvládala s lehkostí. Ani ve snu mě tenkrát nenapadlo, že bych s ní mohl něco mít, bral jsem ji jako nedostupný idol.

Před promocí si nás oba spolu s dalším kolegou pozvali ve škole jednoho po druhém na děkanát. Řekli, že bychom mohli dostat červený diplom – oficiální uznání, že člověk zvládl studium výborně a že je tudíž tak trochu extra. (Teoreticky to mohlo hrát roli i při vstupu do zaměstnání.) Na děkanátu měli však podmínku – ohledně červeného diplomu se nyní začíná přihlížet i k morálně politickému profilu studenta… „A vy, Hubálku, nejste v SSM. Ale můžete to napravit, tady je přihláška. Podepište ji!“

Nepodepsal jsem. Ten další kolega ano. A já téměř rozechvěle čekal, co udělá ta hezká Nataša. Ale odmítla stejně jako já. Katedra psychologie se potom zachovala šalamounsky a v daném roce na červené diplomy „zapomněla“.

Nataša se nakonec s osudovou podobností ocitla jako psycholožka v Beřkovicích, našel jsem ji tam, když mi skončila vojna ve Znojmě. Měla na starost komunitu mladistvých toxikomanů. Milovali ji a já ji miloval taky. Sebevědomí jsem měl už vyšší, poté co jsem přežil Ú-Pé-Pé-A-Dé-

Ká-Vé, a profesní úspěchy v léčebně mi daly křídla. Začali jsme spolu chodit a za dva roky měli svatbu. Bleděmodrého trabanta jsme naštěstí oba přežili.

* * *

Jakmile se do Beřkovic donesla zvěst, že v Drážďanech, ve východním Německu, kam se dá bez potíží zajet, promítají film „Přelet nad kukaččím hnízdem", doktory to v léčebně zelektrizovalo. Vždyť tohle oscarové dílo natočil Miloš Forman! U nás sice do kin nesmí, protože Forman žije v Americe, a že se tu nepromítá, je samozřejmě ostuda, ale my máme přece skoro za rohem ty Drážďany! A film se odehrává v blázinci, což nás zajímá dvojnásob, protože jsme z branže. Současně je to alegorie o útlaku a svobodě, a to nás taky přitahuje, jelikož svobody je v normalizované vlasti pomálu… Já mám navíc bonus, že jsem si v „kukaččím hnízdě" Beřkovic našel životní lásku. A taky dobře znám knihu „Vyhoďte ho z kola ven", podle níž film vznikal a kterou překládal do češtiny můj kamarád Jarda Kořán. Prosil mě dokonce, abych mu pro překlad sestavil slovník blázineckého slangu, a kývl jsem mu na to.

Moc práce to pak nedalo, protože si naši pacienti psali za úkol deník a já je týden co týden žádal, aby mi vypíchli slova, která se běžně používají jen zřídka, ale často znějí v blázinci nebo v kriminále. Takže všichni ti Kořánovi vegeťáci, dyliny a trubky, jimiž se hemží text knížky, mají svůj původ v Beřkovicích.

V drážďanském kině se začaly odvíjet první metry filmu a Jack Nicholson alias Patrick McMurphy vpadl jako paprsek naděje do psychiatrické léčebny někde v Oregonu. Velká sestra, která jí vládla se svými

černošskými lapiduchy, byla daleko větší nositel zla než hlavní ošetřovatel Venzara a závěr příběhu nás postavil na rozcestí. Když provedli věrozvěstu volnosti McMurphymu lobotomii a vymazali mu osobnost, měl jeho přítel právo připravit ho coby lidskou trosku o život, aby památka nezdolného mohla žít nerušeně dál? Anebo jen zabil bezmocného člověka a dopustil se vraždy?

Dodnes se děsím, že bych měl něco tak svízelného posoudit v praxi jako znalec psycholog.

* * *

Nikdo po nás naštěstí nechtěl, abychom našim pacientům nechali dělat lobotomii a rozvracet mozek, a když Venzara dojednal v Pezinku stereotaktické operace (vypalování mozku elektřinou, prý na obranu proti sexuální agresivitě), poslali jsme ho s primářkou Zimanovou do háje. K podivným tahům mě ale přemlouvali a čelil jsem tomu s námahou. Měli jsme totiž s léčením sexuálních deviantů skvělé výsledky a tři čtvrtiny jich léta po propuštění žily už asi navždy bez recidivy. S beřkovickými zkušenostmi vznikla pak obdobná sexuologická oddělení v Praze a Kosmonosech a nakonec jich po republice bylo, tuším, pět.

Slovutní čeští psychiatři nám zprvu ovšem moc nevěřili a vytasili se s návrhem, že máme pacienty rozdělit na sudé a liché, jedny léčit po našem a druhé tradičním způsobem bez psychoterapie. Potom se výsledky obou skupin objektivně srovnají. Mělo to znít vědecky, ale já to odmítl, protože bych druhou skupinu zbůhdarma vystavil téměř jisté recidivě. Stál jsem si na svém a kolegové z léčebny mě podpořili. Vždyť lidi nejsou laboratorní myši, s nimiž se dají dělat pokusy! A věřím, že by teď

za mnou stál i doktor Útrata, který mi vlastně před lety nalinkoval život… Jenomže Útrata už v Beřkovicích nebyl. Odešel a brzy nato zemřel. Snad má dnes na věčnosti kolem sebe i nějaké sestřičky v mini a ví si s nimi rady.

Nakonec jsem v léčebně uvítal jiného doktora, který nebyl ani psychiatr, ani psycholog, ale právník. Měl se jednou proslavit jako postrach vrahů a gaunerů všeho druhu, jako asi nejznámější státní zástupce v Čechách, který své povolání chápe tak, že pracuje v terénu spolu s vyšetřovateli… Zatím byl ale mladičký, s chlapeckou tváří a postavou sportovce, holdujícího basketbalu. Přijel z Litoměřic a měl u nás v léčebně mít, jak se říkalo, prokurátorský dohled.

Zjišťoval, komu byla uložena ochranná léčba a kdo je v Beřkovicích dlouhodobě a proč. Promluvil s každým pacientem, který byl v ústavu nedobrovolně, prošel si jeho dokumentaci a nechal si vysvětlit, jestli je pobyt toho člověka v léčebně nutný, anebo ne. Byl vlastně první, kdo hájil zájmy nemocných, a pátral, zda není psychiatrie v některých případech zneužita.

V tehdejších poměrech mi připomínal živou vodu. Jmenoval se… Lépe řečeno jmenuje se Miroslav Antl a lidi ho před pár lety zvolili do Senátu. Dodnes jsme přátelé a občas si spolu dáme pivo v pražské hospodě U Hrocha.

* * *

Psal se rok 1982, čekali jsme s manželkou druhé dítě a věčné jízdy do Beřkovic mě už skoro ubíjely. Chtěl jsem být v Praze s rodinou. V léčebně si navíc soudruzi usmysleli, že by se teď už konečně měla naplnit

představa zrzavého Venzary a že by mě rádi viděli ve straně. Slibovali za to hory, doly, černý les, dlážděnou cestu ke křeslu primáře, víc peněz, a kdyby mohli, nabídli by mi snad i lepé dámy, osiřelé po odchodu Romana Útraty. Zkoušeli to třikrát za sebou a po třetím kole jsem dal výpověď…

Cosi mi říkalo, že jsem snad už z různých vědeckých konferencí dost známý na to, aby mě na nějakém solidním pracovišti chtěli, a profesní vizitku mám díky svým úspěchům s devianty dobrou. A opravdu se mi brzy ozval přednosta Sexuologického ústavu Fakulty všeobecného lékařství UK.

Do malebnosti beřkovického zámku měl tenhle ústav daleko. Zabíral vlastně jen část třetího patra obří polikliniky na Karlově náměstí, známé svou kachlíkovanou fasádou, a moje pracovna měla výhled na svatoštěpánský kostel. Tradice ho ale zdobila veliká. Byl prvním univerzitním sexuologickým ústavem na světě – z rozhodnutí prezidenta Masaryka vznikl už v roce 1921! Zavřený byl jenom za války, Němci ho prostě zrušili. Skoncovat s ním později chtěla i komunistická moc, nicméně jeho šéf, nestor české sexuologie profesor Hynie, prokázal skvělé strategické myšlení. Pomohl si tím, že jej přejmenoval na Ústav pro výzkum fertility a sterility (plodnosti a neplodnosti). Plodnost naše mocné zajímala, jelikož chtěli mít v republice populační boom, a tudíž mohli sexuologové pod Hynieho taktovkou pracovat dál. Nakonec, mnohem později, jsem k jejich týmu patřil i já.

Udělali ze mě vědeckého pracovníka a zapřáhli mne dokonale. Denně osm pacientů, které jsem přijímal ambulantně jako klinický psycholog, abych určil jejich diagnózy a léčil je psychoterapií, navíc dvě psychoterapeutické skupiny – jednu pro mladé homosexuály, druhou pro exhibicio-

nisty – a k tomu tři vědecké úkoly! V prvním šlo o shrnutí všech zkušeností z Beřkovic, druhý se týkal incestu, neboli pohlavních styků mezi otcem a dcerou, a ten třetí jsem měl nejraději. Otázky ženského orgasmu.

Je to vlastně záležitost jen a jen lidská. Zvířecí samice orgasmus nemají, v přírodě i u domácích zvířat jde o prožitek výhradně samčí. A dodnes je záhadou, proč tahle reakce, která je na jedné straně tak slastná, zatímco na druhé může ve svých dopadech nesmírně komplikovat život, vznikla i u ženské poloviny lidstva. Sebelíbeznější kočka nemá o orgasmu tušení, leckterá holka ošklivka může však o něm vědět své…

Pátral jsem svědomitě v ženských duších, s vědomím, že centrum lidského sexuálního chování je v hlavě a nikoli tam dole, když mi dva moji kolegové naznačili, že bych měl vyšetřit jistého člověka. Oni na něho budou psát posudek coby znalci psychiatři. Já budu ustanoven jako znalec psycholog. Neměl jsem zatím s takovým posudkem zkušenosti a zdálo se mi, že to pro mě bude zkouška. Ten zvláštní člověk byl totiž vrah.

* * *

Když vyšetřuju vrahy a jejich osobnost, jedu za nimi obvykle do vazební věznice. Na Pankrác či do Ruzyně, anebo mimo Prahu, když je to potřeba. Ve zvláštní cele jsme potom s vrahem sami a dělí nás jenom stůl. Na kraji jeho desky je tlačítko. Mám je stisknout, pokud bych s mužem, co sedí naproti mně na židli, měl nějaký problém, a vězeňská stráž pak vpadne dovnitř s obušky a připravenými pouty. Ale nikdy jsem zatím tlačítko použít nemusel.

Mého prvního vraha mi ale z vazby na Městském soudu v Praze přivezli s eskortou do Sexuologického ústavu. Čekal jsem na něho jako zna-

lec jmenovaný vyšetřovatelem kriminálky „ad hoc“, tedy pouze pro tenhle jediný případ; stálé znalectví jsem kvůli svému politickému profilu tehdy ještě dostat nesměl.

Vrahovi sundali v mé ordinaci želízka, odešli za dveře. Chlapík něco po třicítce byl zjevně dílem násilník, a dílem slaboch. Začal jsem s tím, čemu se v posudcích říká klinický pohovor, řekl mi: „Já špatně spím a mám děsivý sny. Když zavřu oči, má pocit, že na mě něco padá.“ Snad každou větu si pečlivě promýšlel. Zlomeným hlasem prohlásil, že by chtěl být co nejrychleji popraven. Toužil, aby ho všichni litovali, a věděl, co dělá…

Několik týdnů předtím se ovšem choval jinak. Propustili ho z vězení těsně po Vánocích, v době, kdy má doma ještě mnoho rodin ozdobený stromek. Seděl už potřetí za zlodějnu a maření ochranného dohledu, v posledních sedmi letech žil především v kriminále. Tentokrát se vlakem pomalu a s přestupem probíjel do Prahy, kde snad chtěl hledat nějakou práci a přechodně se ubytovat u známého. Z nádraží šel pak k jeho bytu po etapách s cílem poblíž výčepu. V kapse měl peníze, které mu za práci dali v base, hostince nižší kategorie byly tehdy levné, a tak pil. Podle jedné ze svých výpovědí zdolal toho dne sedmnáct piv a láhev vína, podle druhé bylo piva míň, ale přibylo dost panáků vodky.

Svého známého doma nenašel. Tloukl mu sice na dveře jak odpoledne, tak pozdě večer, ale bez výsledku, a když se nakonec po schodech vracel ke vchodu a na mráz, uslyšel, jak v jednom bytě hraje rádio. Zaklepal tam… Otevřela mu žena v županu

Kňoural mi později pořád a pořád, že se chtěl jen někde v teple vyspat, ale kdoví, co všechno mu tenkrát v noci běželo hlavou. Žena ho pustila do bytu, přiznal se jí, jak řekl později na kriminálce při výslechu, že do

Prahy dorazil z venkovského vězení, nelekla se, nevyhodila ho, seděli pak spolu v pokoji, bavili se a kouřili. Bylo už po půlnoci, cítil se připitý a chtělo se mu spát. Řekla mu, ať si lehne do postele, svlékl se, zalezl pod deku.

Před ránem ho prý probudila. Lehla si k němu a šeptala: „Měli jste v tý base nějaký holky?"

„Ne..." Otočil se a viděl, že je nahá.

Hladila ho po krku. Řekla mu údajně: „Chtěla bych se s tebou pomilovat." Začali se mazlit a milovali se spolu až do konce. Poté je uspala dřímota.

Venku byla ještě tma, když rozsvítila a posadila se na kraj postele. Pak řekla věcně: „Dáš mi za to teď tři stovky."

„No to ses zbláznila!" sykl.

Seděla k němu zády a slyšel, jak povídá: „Tak já půjdu na policii a řeknu jim, žes mě znásilnil. Nebo ještě počkám, a když mi nedáš ty prachy, začnu volat o pomoc."

Mlčel. Jako kdyby si nevěděl rady.

„Jak chceš," ozvala se znovu. „Tak já budu křičet!"

Nestačila nic dodat, protože ji začal škrtit. Chroptěla, bojovala o život, zkoušela mu lámat prsty. Nakonec její odpor ochabl. Sklouzla z lůžka dolů, myslel, že je mrtvá, ale brzy uslyšel její dech. Rdousil ji proto dál, rukama i svou kravatou, která se změnila v oprátku. Poté se už nepohnula. Měl pak dost času, aby ji okradl a potichu zmizel z bytu.

Bylo to tak, nebylo? Necítil jsem se dobře. Vrah měl svou vlastní, sexuální verzi případu a držel se jí jako klíště. Všechno se zdálo divné. Zabité bylo totiž přes osmdesát, trpěla inkontinencí – nemohla udržet moč a byt byl prosycen jejím pachem. Navíc v něm stará paní už nebyla pří-

liš s to uklízet. Vražda jak z nějaké povídky, kde vedle napětí vládne i hnus.

* * *

Ťukal jsem na stroji svůj posudek pod názvem Psychologické vyšetření. O tom, co všechno mi o sobě sdělil vrah. Měl jsem s ním pohovor a podrobil ho šesti speciálním testům, abych se mu zavrtal do duše a zjišťoval, kdy mluví pravdu a kdy zřejmě ne.

Tvrdil, že chce být co nejdříve popraven, vzápětí ale v projektivním testu líčil, co si plánuje ve stáří. Vyprávěl, že je z rozvrácené rodiny a že dvakrát zpackal svou sebevraždu. Jednou plynem, podruhé oběšením. Vzpomínal, jak hrál na nižší úrovni závodně hokej a že se brzy se svou manželkou rozvedl a v měsících mezi pobyty v base hodně pil a fetoval. Zejména prášky Algena a Yastil, které ovšem v té době už nebyly na trhu. A rád prý četl. Především Dickense. Nemohl se ale upamatovat na žádnou jeho knihu, ani na „Kroniku Pickwickova klubu", ani na „Olivera Twista" nebo „Malou Dorritku".

Sexuální deviant – klepal jsem dál na klávesnici –, vyšetřovaný podle všeho není. Ani gerontofil s touhou po starých, hodně sešlých partnerkách, ani sadista. Pohlavní styk s obětí, který uvádí, se nejeví jako pravděpodobný. Zdá se pochybné, že by byl ochoten mít poměr s tak starou ženou.

Intelekt má průměrný, i když při jeho vyšetření spolupracovat nechtěl. Přemýšlí ovšem psychopaticky a struktura jeho osobnosti je vadná. Kapacitu svého intelektu nedokáže proto vhodným způsobem využít. Skutečnost vnímá zkresleně. Rád by se všemi svými schopnostmi prosazoval

vlastní zájmy, je ale příliš nejistý a impulzívní, a proto ve svém úsilí selhává. Je egocentrik, schopnost citového sepětí a porozumění mu chybí, k lidem je nepřátelský a lhostejný. Vykazuje hodnotovou orientaci recidivistů – příslušníků kriminální subkultury. Ze svých mnoha selhání obviňuje okolí, především rodiče.

Jeho výpověď je nevěrohodná a jeho tvrzení účelová, a lze je brát spíš za doklad jeho obranných mechanismů a tahů, nikoli za objektivní údaje.

Názor o tom, zda je obviněný schopen resocializace neboli nápravy, po mně v té době ještě nikdo nechtěl. Založil jsem do desek pro kriminálku šest hustě popsaných stran a snažil se ze sebe setřást nechutnost vrahova příběhu prosyceného pivem, násilím, spermatem a lží. Všiml jsem si ještě předtím dvou řádek o tom, co vrah vlastně dělal, než začala jeho dlouhá pouť po kriminálech. Měl jenom základní školu a byl bez kvalifikace, protože ho pro lajdáckost vyhodili z učení. Pracoval do pětadvaceti let na železnici jako pomocný dělník mazač. Bral za to dva a půl tisíce korun čistého, asi o polovinu víc, než dostal stejně starý doktor při nástupu do prvního zaměstnání…

Byla prostě taková doba.

Kluci, jedem!

Doba byla úchylná. Každý rok jsme s manželkou žádali o dneska už zapomenutá povolení, kterým se říkalo výjezdní doložka a devizový příslib, abychom mohli jet za železnou oponu a navštívit doslova bájný Západ, ale nikdy z toho nic nebylo. V práci jsme se kvůli tomu museli vždycky vydat pro souhlas na základní organizaci KSČ, na odbory i na oddělení pro zvláštní úkoly a kdovíkam ještě. Papíry, štemply, ponížení, buzerace… A nakonec? Jen stručná odpověď: Nejde to.

Vzpomínal jsem pak na svoje českolipské dětství, kdy mi pamětník starých časů vyprávěl: „Jó, hochu, já vím, že se na Rakousko-Uhersko začalo později nadávat jako na tyranii říznutou šlendriánem. Ale on tam byl docela pořádek a představ si, jak krásně se žilo, když jsi v Praze na Franz-Josefs-Bahnhof, na nádraží, co se mu potom začalo říkat Wilsoňák, vlezl do vlaku, přesedls na Franz-Josefs-Bahnhof ve Vídni a nakonec vystoupil na Franz-Josefs-Bahnhof v Terstu. Koupal ses v moři a před odjezdem sis ještě koupil nějaký víno a ryby. Pak sis v Terstu na Franz-Josefs-Bahnhof sedl zase na vlak a přestoupil ve Vídni a tak dál… A mohlo tě to stát míň, než kdybys zůstal doma a chodil s holkama popíjet ke Šmelhausům.“

Kdepak já teď do Vídně, ušklíbnu se v duchu. Tam mě osud zavál jen jednou, v devětašedesátém, když jsem řešil rébus, jestli mám bez ohledu na všechno vyrazit na studia do Lovaně. Dnes ale sedím se zamítnutou

žádostí o devizový příslib v Praze na Sexuologickém ústavu. Sestavuju vedle práce pro naše ústavní odboráře seznamy kolegyň a jejich nezletilých ratolestí, aby mohly na Mezinárodní den žen, na Den dětí a na Vánoce dostat nějakou nadílku z fondu ROH neboli Revolučního odborového hnutí.

Vzal jsem tuhle pitomou funkci písaře seznamů, abych měl, jak se říkalo, nějakou politickou činnost, a hnětlo mě, že jsem tak trochu zaprodal duši rudému ďáblu. Ale snad mi za to, doufal jsem, milostivě povolí udělat aspiranturu. Až ji zvládnu, připíšu si za jméno zkratku CSc., což je prý nezbytné, pokud mám být i v budoucnu vědecký pracovník.

Milostiví ale nakonec nebyli. K aspirantuře mě nepustili, politické mantinely stály pevně a neprorazila je ani funkcička v odborech. Snad jsem měl tehdy ve Vídni opravdu z Franz-Josefs-Bahnhof odjet do Lovaně a mít dnes praxi psychologa někde v Beneluxu…

* * *

Aspoň jsem ale pracoval v ústavu, který měl odbornou prestiž. A člověk se někdy i bavil, třeba když zpracovával zkušenosti s devianty a s jejich tzv. obrannými mechanismy po dopadení. Některé byly úžasné, jako třeba dobrodružství efebofilního učitele se zaměřením na kluky kolem patnácti šestnácti let. Chodil za nimi po večerech na internát, prý aby zjišťoval, zda mají na zítřek napsané úkoly. Uviděl na lůžku hocha, jak usilovně masturbuje, a přilehl si k němu. Zapojil se do hry. Potom ho přistihli, ale bránil se vynalézavě: „Já viděl, že má slabý ručičky, že už nemůže, tak jsem mu s tím pomohl. No a co? Pomoct někomu, kdo už nemůže, to by přece udělal každý!“

Úchyl konduktér držel zas ve vlaku na WC chlapečka za penis, a když ho při tom po škubnutí dveřmi vyfotografovali, pokrčil rameny a bručel: „Já musím jako průvodčí kontrolovat černý pasažéry. Tak jsem si otevřel kličkou a vešel na záchod. A vidím kluka, co nemá jízdenku. No tak ho vyvádím a za něco jsem ho přece chytit musel!“

Srandičky, práce, srandičky… Ale pak třeba taky další posudky na vrahy, sepsané v úloze znalce „ad hoc“. A pohled na zločince, jak přemýšlejí nad testy, ze kterých mám nejradši ten Rorschachův, nazvaný po jeho tvůrci, proslulém psychiatrovi ze Švýcar.

Je to deset tabulí, velkých jako běžná knížka, a na každé jsou inkoustové skvrny, anebo kresby, chcete-li, některé černobílé, jiné barevné. Ke každé tabulce patří otázka: „Co vám to připomíná, co by to mohlo být?“ Vyšetřovaný něco řekne a analýza jeho odpovědí o něm vypoví všechno možné. Tahle metoda je za devadesát let rozpracovaná do neuvěřitelných detailů, kdy jsou popsány veškeré myslitelné odpovědi a zná se v různých kombinacích jejich psychodiagnostický význam.

Na vysoké jsme Rorschachův test a jeho souvislosti probírali dva semestry, to znamená rok, a touha mít své vlastní Rorschachovy tabule byla tehdy pro nás studenty nedostižným snem. Šel jsem ale tenkrát, jako kdyby mě osvítil duch svatý, na výstavu lékařské literatury do paláce Sentinel ve Spálence u Národní třídy a tabulky tam měli jako exponát švýcarského nakladatelství Huber Verlag.

„Prosím vás, a nemohl bych si je, až to tady skončí, u vás koupit?“ zeptal jsem se organizátorů výstavy.

Chviličku váhali, pak ovšem jeden z nich řekl: „Ale jo. Ale bude vás to, mladý pane, stát tři stovky.“

Neměl jsem je. Peníze se mě příliš nedržely. Vydal jsem se proto pěšky, není to daleko, na Karlovo náměstí, na polikliniku a nechal si pro zdar našich pacientů odebrat půl litru krve. Odměnili se mi za to šálkem kafe, tatrankou a třemi stovkami. V Sentinelu jsem je vítězoslavně položil na stůl a v duchu jásal, že po skončení výstavy budou ty vysněné tabule moje.

Dali mi je potom opravdu do ruky a řekli, že jejich konečná cena je 240 Kčs, takže mi dokonce nějaké menší peníze zbyly. Mohl jsem si vzápětí dopřát oběd U Medvídků, smažený sýr s tatarkou a vychlazený budvar, pro studenta boží požehnání.

Své dávné Rorschachovy tabulky si dodnes hýčkám jako relikvii v krabici s jejich rukou připsanou cenovkou. Mám už teď samozřejmě i nějaké novější, musím však říct, že kouzla tehdejší ekonomiky byla bezbřehá, protože souprava těch tabulí vyjde dnes na šest tisíc.

* * *

Chodil jsem vzdor těm kouzlům coby homo politicus na demonstrace v časech, kdy kolem nás už všechno začínalo praskat, na Václavské náměstí jsem to měl jak z domova, tak z práce pár minut. Nad hlavou lidem tančily obušky v rukou policajtů, nazývaných oficiálně Bezpečnost a přezdívaných „bušící srdce strany". A vodní děla…

Bavilo mě dokonce, když nás chtěli rozehnat proudem vody a urputně stříkali, měl jsem tehdy báječný, spolehlivě nepromokavý montgomerák a voda po něm bezmocně klouzala dolů. Chtěli mě, jak se mi zdálo, zmáčet v mém úsilí o lepší zítřek a někdo jistě věděl proč, vždyť jsem už deset let dělal v katolickém disentu. V partě psychiatrů a psychologů jsme pod

vedením doktora Mádra, evropské kapacity v oboru morální teologie, vydávali samizdatový časopis o průniku mezi moderní psychoterapií a náboženstvím a duší našeho týmu byl Tomáš Halík.

V práci byl potom ale ze mě zase svědomitý klinický psycholog a se sadou Rorschachových tabulí jsem vyšetřoval pacienta podezřelého z pohlavního zneužití vlastní dcery.

Na krku měl, jak se zdálo, incest, ale přesto byl na koni. Předložil jsem mu ve správném, vědecky potvrzeném pořadí všech deset rorschachovských kreseb a ptal se: „Co vám to připomíná?"

„Nic!" řekl pokaždé. Nic, nic, desetkrát nic! I to ovšem byla odpověď, se kterou odborná literatura počítá, a věděl jsem, co s tím.

Necelou hodinu poté, co mi ten chlap odešel z ordinace, zařinčel na mém stole telefon a ozval se sekretariát ředitele polikliniky. Hlas měla dáma ve sluchátku řezavý: „Uvědomujete si vůbec, co jste udělal?"

„Neuvědomuju."

„Víte, jak vysoce postavený soudruh si teď na vás stěžoval? A na ty vaše tabulky? Vemte je okamžitě s sebou a pojďte k nám nahoru k soudruhu řediteli!"

Ředitel byl po celé poliklinice známá postava a v zásadě se s ním dalo vyjít. Čekal na mě už ve dveřích: „Člověče, co jste to provedl?" začal žoviálně. „Prej jste před chvílí ukázal pacientovi deset obrázků ženskejch přirození pokrytejch krví a slizem!"

„Ale, pane řediteli! Opravdu?" řekl jsem na to. „No to je úžasný! A mohl byste mi to dát písemně? A bylo to opravdu na všech deseti?"

„Ano, na všech deseti. Ukažte to!"

Podal jsem mu Rorschachovy tabule, prohlédl si je pozorně jednu po druhé a potom pravil: „No... Ale mohlo by."

* * *

Mnohokrát jsem doma od svých rodičů slyšel, že se poprvé viděli osmadvacátého října roku 1939, kdy šli Češi v Praze na památný den republiky demonstrovat na Václavské náměstí. Místo někdejší ČSR měli teď už jen protektorát pod Hitlerovou botou, v jejich bezmoci byla zuřivost, protektorátní policie je rozháněla a v týlu ji se zbraněmi jistili esesáci a gestapo v kožených kabátech.

Utíkali nakonec. Můj budoucí otec couvl do pasáže ve Vodičkově ulici, srazil se tam ve zmatku s jedním děvčetem a oba společně upadli. Od těch dob byli už stále spolu. Skoro sedmdesát let. Ale vzali se až po válce, protože nechtěli mít na oddacím listě haknkrajc.

Na Václavském náměstí a v Žitné se toho dne střílelo, učeň Sedláček byl na místě mrtev a student Opletal těžce raněn. Zemřel pak na nemocničním lůžku a jeho pohřeb se změnil v další demonstraci, zahájenou v Praze na Albertově. Okupační německá moc začala vzápětí řádit, popravovala, zatýkala a sedmnáctého listopadu zavřela české vysoké školy.

Ten den se později stal Mezinárodním dnem studentstva a já říkal své ženě, že když je v pátek 17. listopadu padesáté výročí masakru studentů v Praze, můžeme přece spolu jít manifestovat na Albertov, vždyť na takové jubileum si poldy do tvrdé akce nikdo poslat nedovolí. Mlátit se nebude. Mlátit by přece dneska mohl jen šílenec…

Sešli jsme se na Albertově s několika přáteli, vydali se s celým průvodem na Vyšehrad, odtud na Národní, a tam nás zastavil kordon. Pohotovostní pluk vojsk ministerstva vnitra – mladíci v bílých přílbách

s dlouhými obušky, pistolemi a štíty z plexiskla. Stáli jsme s Natašou v jedné z předních řad a dodnes před sebou vidím zděšené tváře některých kluků v uniformách. Rukovali do sboru těchhle ordnerů z nejrůznějších míst republiky a podle mého soudu nevěděli, do čeho vlastně jdou.

Z místa se zatím nehýbali – tyčili se na něčí povel jako živá zeď. Studentky z průvodu jim přes jejich štíty podávaly květiny... Nás starších v zástupu moc nezbylo, mnozí se už cestou na Národní trousili pryč, unavení z dlouhého stání a pěší túry po Praze. Leckomu se už chtělo na toaletu. Mně taky. A večer jsem měl ještě vést výcvikovou psychoterapeutickou skupinu v budově kliniky na Karlově... Prošli jsme s manželkou řetězem uniforem, které nás bez odporu pustily do Mikulandské ulice, a vydali se domů.

Teprve potom se skoro z dálky ozval divný hluk. Něco se dělo a tušení jsem měl zlé. Osudové srážky a masakry se totiž nikdy neodehrávají potichu...

Zhruba v téže době, jak jsem se dozvěděl až mnohem později, přistálo v Praze na Ruzyni letadlo s delegací našich stranických bossů, kteří se vraceli z Moskvy. Žádali tam Rusy, aby bratrské KSČ pomohli nastolit klid a upevnit vládu. Ať sovětské tanky vyrazí z posádky v Milovicích a zaplaví Prahu stejně jako v roce osmašedesát! Rusové už ale měli dost rozumu a jejich nejvyšší šéf Gorbačov naznačil pražským prosebníkům, že se zbláznili a že se bláznům pomoci nedá.

Večer pak na psychiatrickou kliniku, kde jsem měl vést výcvikovou skupinu, přicházeli zmlácení demonstranti a napsali jsme rezoluci proti brutálnímu zákroku na Národní. V sobotu ráno přišli do té party mladých psychiatrů a psychologů i někteří veteráni, dorazil třeba i starička,

sedmadevadesátiletý profesor Švejcar, slavný pediatr, a podepsal to naše prohlášení taky.

V Praze začínal převrat. Konec starých časů.

* * *

Zvonili jsme klíči. Zaplavila mě slast, že režim, k němuž jsem nasával odpor už odmala, začíná v zoufalství kolísat a že je den za dnem jasnější, jak málo síly a naděje mu zbylo. Policie, Lidové milice ani armáda už proti občanům nevyrazí. Teď už ne! Teď už si nikdo mocný netroufne prolít krev a udělat z téhle republiky skanzen hrůzy! Uprostřed měnící se Evropy by stejně moc dlouho nevydržel.

Lidé, čím dál sebejistější, stáli pod sochou knížete Václava a jásavě skandovali: „Už je to tady! Už je to tady! Nejsme jako oni!“ Tleskali při tom občas a byl to úplně jiný potlesk než v divadle, kde nejspíš ze všeho připomíná liják, tady se ale ozýval v rytmických nárazech a s mnohočetností zástupů duněl skoro jak dělostřelba. Shromáždění se měnilo v dav. A davem lze v takové chvíli manipulovat, protože stačí jen jediná jiskra. Jsem psycholog, vím to! Ozve se heslo, pokyn, rozkaz! Nikdo ho naštěstí nevydal. Někdy se ale může osudný výkřik ozvat odkudkoli.

Strach se mi kdesi v žaludku smísil s panikou. Čas kolem mě zase šuměl zpátky, tak jako když jsem na lavičce v Beřkovicích vzpomínal po Útratových urážkách na koně, Freuda a oidipovský komplex. Tentokrát se mi v představách zjevilo Chicago roku 1914 s mým tehdy ještě mladým dědečkem z matčiny strany…

Pracoval tam jako sládek, vydal se za moře na zkušenou po praxi ve francouzských a belgických pivovarech. Přátelil se s dalšími českými sládky,

kterých bylo v Chicagu hodně, a jednoho letního dne viděli černocha, jak doslova virtuózně zachází se štětkou, lepidlem a plakáty, a oni pak na jednom z nich v bezchybné češtině četli: „Mým národům! Bylo mým nejvroucnějším přáním, abych léta, která z Boží milosti jsou Mi ještě dopřána, mohl zasvětit dílům míru… V radě prozřetelnosti bylo však jinak rozhodnuto. Pletichy protivníka plného nenávisti nutí Mne, abych na obranu cti Svého mocnářství… po dlouhých letech míru chopil se meče."

Zeměpán František Josef volal své poddané do války, ať byli kdekoli, a rakousko-uherské zastupitelství se v Americe staralo, aby se takový plakát vytiskl ve všech jazycích jeho říše. Sládci i můj malý, rtuťovitý děda četli císařův manifest a někdo náhle vykřikl: „Kluci, jedem!"

Všichni se potom sebrali, šli na ubytovnu, sbalili si své dřevěné kufry, jeli vlakem do New Yorku, lodí do Brém a odtud do Prahy k odvodu. A všichni vyjma mého dědečka ve světové válce padli.

„Nikdy se nenech strhnout davem," říkal mi o čtyřicet let později děda, „poněvadž já jsem o tom, jak jsem jel domů k odvodu až z Chicaga jen proto, že někdo zařval ‚Kluci, jedem!', nesměl pak čtyři roky na frontě nikomu říct. Vojáci by mě za mou blbost umlátili čepicema a měli by naprostou pravdu."

Určitá poselství, která si člověk nese z dětství, platí po celý život. A věděl jsem snad tehdy na Václaváku, jaká poselství si nesou všichni ti kolem mě? Zda dobrá, či špatná?

Seděl jsem třeba léta poté proti vrahovi, který byl skinhead a rasista, na jednu stranu grázl, ale na druhé mi ho bylo líto. No jo, přemítal jsem v duchu, ale tebe nikdo doma nepoučil, že jsou jen dvě rasy lidí: ti slušní a ti druzí. Třeba jsi vyrůstal v rodině, kde tvůj táta stejně jako děda byli rasisti, měl jsi smůlu, zatímco já štěstí.

Nemohl jsem tušit, co kdysi doma říkali lidem, skandujícím na náměstí „Nejsme jako oni!“ Nemohl jsem se jednoho po druhém ptát: Co máte za sebou? Co si nesete v duši? Čím můžete být prospěšní? Anebo… nebezpeční? Chtěl jsem věřit, že najednou budou všichni slušní, ale to jsem se pěkně sekl.

* * *

Ani nevím, kdo mě potom navrhl za mluvčího ministerstva zdravotnictví nové české vlády v naší tehdy ještě svobodou opilé federaci. Přátelil jsem se už léta s lidmi z rozhraní takřečené šedé zóny a disentu i s některými disidenty a byl to zřejmě někdo z nich. Ale odmítl jsem tu nabídku – vždyť mluvčími byli tenkrát zkušení chlapi v čele s Petrem Příhodou a Vladimírem Železným, pozdějším šéfem TV Nova, jenž uměl na každé téma promluvit jako kniha, ať už mu rozuměl, nebo ne. Doba sexy mluvčích, obvykle krásných blondýn s temným klenotem v podobě Lejly Abbasové, byla tehdy ještě daleko.

Sexuologický ústav mi byl bližší a věřil jsem, z dnešního pohledu dost naivně, že o všem teď bude rozhodovat odbornost, pracovitost a poctivost. Režim, v němž jsme žili tak dlouho, se zhroutil, padl možná i s pocitem zbabělé úlevy, protože nevěděl kudy kam, a leckdo myslel, že se už za pár let budeme mít jak v ráji. Jako na Západě, například ve Vídni s jejími naleštěnými supermarkety a s nabídkou levných šuntů na Mexikoplatzu… Já se chystal, že s ženou užuž vyrazím na cestu do Francie a Španělska a že se brzy vydám i do Belgie a navštívím Lovaň, kde jsem před lety tak strašně toužil studovat. Poletím pak třeba i do Kalifornie, kde žije strýc, co jel kdysi tak odvážně na lyžích „přes čáru“, aby se nakonec protloukl až do Států.

Kdekomu ještě v hlavě cinkaly klíče z náměstí, když ostří hoši zahájili veliký „run“ na majetek. Časem i na obrovský majetek… Někdy bohatli dost záhadně, ale přesto se o nich v tisku a v rychlokvašných knížkách skládaly oslavné pajány. Známý publicista Peroutka psal kdysi své dílo „Budování státu“. Kdyby byl živ a při silách, mohl by nyní napsat „Rozkrádání státu“ a měl by pravdu. Ale kupodivu i ve výrazně rozkradeném státě může růst životní úroveň, protože zákony trhu fungují líp než někdejší plánované hospodářství, a čísla o vybavení domácností a růstu motorizace to spolehlivě prokazují. Takže nakonec všechno dobře dopadlo?

Nevím… Historie ale nezná žádná „kdyby“. Chyb bylo určitě mnoho. Na ohromnou změnu poměrů nebyli naši lidé připraveni, a pokud někdo ano, byli to mnohdy spíš ti „špatní kluci“ než ti „dobří“. A zodpovědnost se až příliš často rozmývala. Coby psycholog jsem možná cítil dřív než většina ostatních, že česká společnost se sice pořád těší ze znovunabyté svobody a nebere ji ještě jako všední věc, ale že současně se kolem děje i cosi patologického. Vždyť svoboda, zejména je-li bez přívlastků, bez zodpovědnosti, nabízí volnost i nositelům zla.

Závratně začal narůstat počet vražd a nakonec se ročně vyhoupl na trojnásobek. Začali mě jako znalce volat k posudkům nájemných vrahů. Rodily se zabijácké gangy, které jsme dřív znali jen z knížek a filmů. Ten první, nebo snad jeden z prvních, měl na svém pomyslném křestním listě plavecký areál v Praze-Podolí a místní posilovnu s příznačným názvem Tyran.

* * *

Pokud mělo to zločinné spolčení někoho, kdo mu dal tvář a temnou duši, pak to byl sportovec a nějakou dobu i policista Karel Kopáč. Kulturistiku pěstoval s doslova narcistním zaujetím a jako vyhazovače ho po nocích vídali v pražském podniku Narcis, ve známé „vinárně podsvětí". V bojových uměních, zejména v karate, které miloval, byl prý tak dobrý, že mohl odrazit útok deseti mužů.

V policejní zásahové jednotce, v Útvaru rychlého nasazení s ponuře znějící zkratkou URNA, vydržel jenom pár měsíců, bral tam málo peněz a navíc z vnitra prosakovaly zprávy, že se ten útvar rozpustí. Odešel odtud, ale kontakty si v ozbrojených složkách udržel takové, že k němu proudily vyřazované samopaly, známé jako Škorpion, a s nimi i granáty, semtex a pancéřovky. Jestli se později psalo o sepětí policie s organizovaným zločinem, byla to v jeho případě pravda. Kopáč poté k samopalům navrhl a vyrobil tlumiče – zbraním rozuměl a vyučil se kdysi frézařem, uměl to. Samopaly prodával kolegům v naší i německé galerce a peníze se mu sypaly.

A o peníze šlo vždycky až v první řadě! S gaunery, které posbíral v podolské posilovně, nebo aspoň v přilehlém soláriu, začal kvůli penězům organizovat vraždy. První obětí se stal podnikatel zbohatlík, kterému Kopáč dělal bodyguarda a měl jeho bezmeznou důvěru. Zastřelili ho v autě na cestě z Rudné do Prahy, spoušť stiskl Kopáčův komplic. Mrtvého pak na nedaleké skládce zabalili do drátěného pletiva a shodili z mostu do hlubin Orlické přehrady. Orličtí vrazi…

Kopáčův společník Kuna měl potom „nevšední návrh", že by se zabití měli pěchovat do kovových barelů, kam se může přidat louh, aby se mrtvola líp rozložila.

„Do toho sudu se ale nikdo nevejde," namítl prý tehdy Kopáč, ale Kuna mu se skrčenýma nohama předvedl, že to jde. Ukládali tudíž v jeho rozleh-

lém sklepě zavražděné do sudů, svařovali víka barelů autogenem a vozili kovové válce s nezvyklým obsahem k Orlíku, aby je svrhli do vodního hrobu. Kunově sklepu, kde si mimo jiné zřídili střelnici, začali říkat „konzervárna".

Sud padal do vody za sudem a gang mezitím sprovodil ze světa Kunovu matku. Dalo se přece po ní zdědit dost peněz! Konstruktér Kopáč vyrobil pekelný stroj – 200 gramů semtexu, stejné množství tritolu a navíc šrouby, jak si přál Kuna, aby výbuch jeho máti zabil najisto. Dáma to sice byla divoká, vždyť vedla sadomasochistický salón, ale takovou smrt si nezasloužila. Gangsteři jí vražedný balíček zaslali poštou a výbuch ženu, když jej otvírala, smrtelně zranil. Zemřela za pět dní v nemocnici.

Kdo ví, jak by se věci vyvíjely dál, kdyby se Kopáč za volantem nechoval jako blázen. Ale cítil se tehdy silný, nepřemožitelný, nelítostný, patřil mu svět, byl krutý superman. Bouračku měl osudovou, zranil si páteř a ochrnuly mu nohy. Gang ztratil duši a jeho vraždy skončily. Bylo jich pět.

Žvanit se v podsvětí nevyplácí a jeden z Kopáčových mužů žvanivý byl... Oběti v sudech a v drátěném pletivu našli pak v ledové vodě u dna jezera báňští potápěči. Chlad ostatky zakonzervoval, stejně jako chybějící vzduch, a podle stomatologických nálezů se mrtvé nakonec podařilo identifikovat.

Když Kopáče zatýkali, držel v ruce zbraň a křičel, že se zastřelí. Uklidňovali ho tři a půl hodiny. Nakonec se jenom zranil. A vzdal se. Jeho dříve tak dokonalé svaly mu už nesloužily a nenašel v sobě sílu, aby bojoval až do konce.

* * *

Vyšetřoval jsem mnohem později kohosi na psychiatrickém oddělení vězeňské nemocnice v Brně. Dokončil jsem práci a čekal na chodbě, aby mě služba, jak velí předpis, odvedla k východu. Na invalidním vozíku jsem u zdi zahlédl lidskou trosku. Nezměrně páchnoucího, zničeného člověka, v jehož tváři, zrůzněné utrpením, se daly s námahou, nicméně přesto rozeznat rysy Karla Kopáče. Byl od své autonehody nejen chromý, ale nemohl ani udržet moč, a občas ani stolici. Seděl vlastně bez ustání v mokré, smrduté špíně, pokud ho nezvedli z vozíku a neumyli…

Znal jsem jeho příběh dobře, byl totiž propojen i s jinými vrahy než s orlickými, a na některé z nich jsem psal znalecký posudek. Byl mezi nimi i zločinec, jenž Kopáčovým lidem radil coby „technolog likvidace nebožtíků" a Kunovi zřejmě vštípil nápad s louhem.

Poznal jsem Kopáče, jemuž dřív v podsvětí říkávali Karlos, a dal se s ním do řeči. Zdál se v té chvíli vděčný, že s ním někdo mluví, a cítil jsem jeho zoufalství. Snad ani gambler sebevrah na tom před skokem z mostu nemohl být hůř než on, před lety eso policejní zásahovky, obchodník se zbraněmi, karatista par excellence a konstruktér zákeřných náloží. Zdálo se mi, že se mu do očí derou slzy… „Tohle už není život, pane," říkal. „Brzy to skončím. Opravdu už brzy." Možná mně chtěl sdělit ještě něco dalšího, možná se mi chtěl zpovídat, ale přišli si pro něj a odvezli ho pryč.

Byl jsem jedním z posledních lidí, ne-li úplně poslední člověk „zvenčí", který s ním mluvil. Za pár dnů si totiž Karel Kopáč vyvlekl z pyžamových kalhot šňůrku, která se normálně zavazuje v pase, udělal si na ní smyčku a dokázal se vzdor těžkému postižení ve své cele oběsit.

Měl jsem kdysi kamaráda...

„Bony, bony... Nechcete bony? Bony... Chceš bony, vole? Bony!“ Mnozí z nás si to pamatují. Dotěrné hlasy před obchody s nápisem Tuzex, kde měli nedostatkové západní zboží od kečupu Heinz a čokolád Milka přes džíny značky Rifle až po auta, o nichž tu většina lidí před Listopadem jen snila. V Tuzexu se nakupovalo za dolary, libry šterlinků či za jakoukoli jinou volně směnitelnou valutu, a nejčastěji za bony, pseudopeníze, po kterých byla sháňka. A kdo neměl legálně otevřené tuzexové konto, kam si vkládal úspory z příjmů v zahraničí, získal bony směnou neboli vekslem od hochů zvaných veksláci.

„Bony... Nechcete bony?“ Veksláci nosívali kožené bundy a v zimě je střídali za drahé péřové. Prodávali kdovíjak získané bony za pět korun, někdy za pět padesát, před Vánoci běžně za šest. Ale taky se stalo, že se z vekslácké party vyloupl lidumil, který šel s cenou mnohem níž.

Pamatuju si na něho. Byl z dobré rodiny, vypadal jako student z vysoké a na nose měl kulaté brejličky à la John Lennon. Nabízel bony za tři padesát, lidi v duchu jásali a on se jich vzápětí ptal: „A kolik bonů byste asi tak potřeboval?“

Někdo řekl: „Stovku.“

Pokrčil rameny: „Promiňte, ale já můžu v tomhle kurzu obchodovat jen ve velkém. Pochopte mě.“

Pak ovšem někdo jiný zašeptal: „Hele, a měl byste těch bonů třicet tisíc?“

„Měl. Ale ne tady. Musím zavolat Karlovi. Co byste řekl, kdybysme se za dvě hodiny sešli v restauraci…“ Řekl název nějakého podniku, vysvětlil zájemci o bony, kudy se tam jde, a rozešli se s vidinou skvělého obchodu.

Občan s více než stotisícovou sumou v kapse dorazil pak skoro vždycky na smluvené místo a vekslák gentleman v lennonkách pravil: „Provedeme to diskrétně, že?“

Veksl byl v zásadě nezákonný, občan to věděl a šel rád s mladým slušňákem do salónku. Uslyšel pak: „Ty bony tady ještě nejsou. Ale Karel říkal, že s nima určitě za půl hodiny dorazí. Posadíme se zatím. Dáte si kafe? Panáka? Pivko?“

Čekali na Karla a u vedlejšího stolu hráli tři mladíci skořápky. Dva z nich vítězili a shrabovali své výhry po stovkách a tisících. Skořápkář byl očividně moula, ruce mu příliš rychle nad třemi skořápkami nekmitaly a uhodnout, pod kterou z nich je kulička a s ní i úspěch a finanční déšť, bylo strašně snadné.

Občan sledoval hru, viděl ji možná poprvé v životě, a nakonec řekl: „Pánové, prosím vás, mohl bych si taky vsadit?“

„Vy ne, pane,“ odpověděli zdvořile. „Vy máte přece peníze na tu směnu. A Karel tu bude už za chvíli.“

„Ale přece jen…“ Nakonec se jim do hry vnutil a šlo mu to. Vyhrál pět tisíc, deset, dvacet, padesát, sto, dvě stě. Nemyslel už na Karla a nějaké bony. Vyhrál tři sta tisíc! Pak vsadil všechno, co měl, a byl si jist úspěchem. Je to přece tak snadné, stačí dávat pozor…

Prohrál! Nezbylo mu nic. Položili před něho stovku a řekli: „Měl jste smůlu, pane. Ale tady máte na taxíka.“

Někdo potom odtáhl jak spráskaný pes, někdo začal zuřit a řvát, že je to všechno podvod. V té chvíli se v salónku otevřely dveře a stál v nich obrovský tetovaný Rom, jemuž se pod tričkem rýsovaly svaly. Upřel zrak na obehraného hejla a téměř bezzubými ústy zahuhňal: „Máf pvobvém?“

* * *

Kriminálka mi pak jako znalci-psychologovi „ad hoc“ zadala posudek na skupinu skořápkářů. Podalo na ně trestní oznámení sedmasedmdesát Pražanů a v průměru každý s nich přišel o sto tisíc korun.

Věděl jsem, že skořápkáři vezmou teď soud jako taškařici, vždyť je předtím za totéž soudili už sedmkrát a pokaždé vyvázli bez postihu. Byli přece, jak říkali, jenom a jenom hráči a hra v našich poměrech trestná není. A jestli v některých hostincích visely cedule „V této provozovně jsou hazardní hry zákonem zakázány“, pak to byl nesmysl, protože žádný takový zákon neexistoval.

Tady ale nade vši pochybnost šlo o zlodějnu za bílého dne a já se do svého úkolu zažral. Přemýšlel jsem, co s tím; hra to v zásadě nebyla – pokud by měla být, musela by v ní existovat i pravděpodobnost, že někdo nakonec vyhraje. Ale všichni ti nešťastníci přišli o peníze do poslední koruny. Nikdo nevyhrál ani pětku! Probral jsem svůj nápad s matematiky a potvrdili mi, že podle počtu pravděpodobnosti je stoprocentní neúspěšnost v takové hře nemožná.

Jak se to tedy mohlo stát? Trval jsem na tom, aby si kriminálka přibrala dalšího znalce – starého, zkušeného eskamotéra, kterého museli jmenovat expertem „ad hoc“ v oboru s názvem Cirkusy a lunaparky.

Starý pán byl báječný a o skořápkách věděl svoje. Nechal si ruce snímat videokamerou – viděl jsem tehdy poprvé v životě video –, a předváděl trik, jak může molitanová kulička nepozorovaně zmizet mezi prsty, zatímco každý věří, že je pod jednou skořápkou. Uměl to dokonale. A oni jistě také…

Musel jsem potom skořápkáře před procesem jako znalec vyšetřit a položit jim mimo jiné otázky na jejich psychosexuální vývoj a pohlavní život; bylo to barvité a jeden z nich dokonce tvrdil, že měl už tisíc partnerek. Přišlo mi to jako ze sna a zeptal jsem se: „Poslyšte… a nepřeháníte trochu?“

„Milej pane,“ odvětil přátelsky, „až nebudete jezdit tím vaším opráskaným trabantem, ale mercedesem se stříbrnou metalízou, tak vám tam nejkrásnější holky v Praze polezou výfukem!“

Měl jsem pořád ještě starého bleděmodrého trabanta, který se mnou přežil Beřkovice, a u soudu proti mně po boku obžalovaných stáli věhlasní advokáti v čele s Tomášem Sokolem. Proces brali za předem vyhraný a jejich skořápkářští klienti se smáli. Brzy mě také obhájci napadli: „Pan znalec přece nemůže vyloučit, že tam byly i situace, že někdo vyhrál a logicky to pak nenahlásil.“

„Znalec vychází pouze z případů, které jsou uvedeny ve spise,“ ohradil jsem se, „a nikoli z hypotetických příkladů, které mohly nastat, ale možná nenastaly.“

Díval jsem se na soudce a snad jsem v jeho očích zahlédl pochopení. Zkoušeli pak napadnout i starého eskamotéra, že špatně vidí a slyší, že je mu přes sedmdesát a zjevně ho už postihla stařecká demence. Měl by být jako znalec z případu odvolán!

Bylo to vůči starému pánovi kruté a zdálo se mi to i krátkozraké a hloupé, vždyť jestli letitý kouzelník předvedl spolehlivě čachry se sko-

řápkami a kuličkou, pak by to jeho mladší kolega musel přece dokázat taky...

Nakonec padla v soudní síni slova verdiktu a skořápkářský gang poprvé v souboji s naším právem prohrál. Z hloučku advokátů se ke mně doneslo – to ten znaleckej posudek a triky toho dědka kejklíře... Slovutní obhájci neuspěli, odvolání jim nepomohlo a skořápkáři šli po zásluze za mříže. Ale dlouho tam nepobyli.

* * *

Kdekdo pak prezidentu Havlovi jeho amnestii na prahu devadesátého roku vyčítal. Byla bezpochyby uspěchaná, ušitá narychlo, ale přesto si nedovedu představit, že by ji Václav Havel po tak zásadní změně poměrů v zemi nevyhlásil. Všichni ti propuštění měli teď prostě dostat šanci!

Mnozí z nich jí, pravda, využít neuměli, zjevně ani nechtěli a po čase se znovu ocitli v kriminále, kde je, jak říkal můj kamarád, disident a výtečný básník Ivan Martin Jirous, nejstrašnější ze všeho zjištění, že tam takoví lidé prostě patří.

Propuštění šejdíři od skořápek si ale dávali pozor a potkával jsem je v centru Prahy, spokojené, sebejisté a dost opatrné na to, aby se znovu nespálili. V té době se mi taky ozval psychiatr a neurolog Martin Bojar, který se stal novým ministrem zdravotnictví, zda bych mu nechtěl dělat mluvčího, tajemníka a poradce. Podobnou práci jsem čtvrt roku předtím odmítl, ale teď se mi to zdálo jiné. Bojar byl stejně starý jako já, měli jsme shodný vztah k politice, k Freudovi a psychoterapii a cítil jsem, že si budeme rozumět.

Přejít ze Sexuologického ústavu na ministerstvo zdravotnictví nebyl problém, šlo přece o práci ve stejném rezortu. Navíc se šéfem ústavu stal před nedávnem můj kolega a kamarád. Nechal jsem si pod jeho křídly malý úvazek – psychoterapeutickou skupinu pro mladé homosexuály – a odešel na ministerstvo.

Úkol jsme tam měli převeliký. Zůstalo tu z předchozího režimu zdravotnictví, v němž všechno financoval stát, a po celé zemi stáli jak v panoptiku zbytnělí otesánci, neboli okresní, případně obvodní ústavy národního zdraví. Chtěli jsme za pár let všechno převést do nových poměrů, kde péče o zdraví začne u praktických a rodinných lékařů a každý člověk bez rozdílu bude mít zdravotní pojištění. Probírali jsme, jak nejrychleji to šlo, veškeré údaje ze zahraničí, co v kterých zemích dělají dobře a kde to naopak drhne, a vyšlo nám, že zdravotní pojišťovny by tady zprvu měly být nanejvýš tři a celý náš nový systém se na nich vyzkouší. Hodlali jsme současně udržet v chodu síť velkých, dobře fungujících nemocnic, zatímco ty malé, obvyklé v menších městech, se mohou buď privatizovat, anebo převést na gerontologickou či sociální péči.

Bojar byl tahoun a dříč, později se začalo říkat workoholik, a v úřadě jsme s ním zůstávali až do tmy. Výdrž měl obrovskou a se smyslem pro sport vyrážel ráno co ráno do práce na bicyklu. Ale náměstci ministra za mnou přišli: „Podívejte, vy jste psycholog, nemohl byste říct panu ministrovi, že by do práce neměl jezdit na kole?“

„Zkusím to,“ kývl jsem a začal Bojarovi ve vhodné chvíli vysvětlovat, že když je sucho, tak bicykl samozřejmě nevadí, ale pokud prší, dorazí ministr české vlády na úřad zapráskaný od bláta, což jaksi není dobře už kvůli zahraničním návštěvám. Mělo by pro něho jezdit auto. Doc. MUDr. Martin Bojar, CSc., mě nakonec poslechl. A napadlo mě přitom, jak

absurdní by asi bylo, kdybych měl něco podobného rozmlouvat skořápkáři, který si tak cenil svůj stříbrný mercedes.

* * *

Sledoval jsem později, jak se hoši od skořápek chytají v začínajícím podnikání. Zamířili nejdřív ze všeho do erotického byznysu, aby jednou skončili v obchodě s realitami. Stávali se z nich úctyhodní pánové, kteří své děti pošlou studovat. Nejčastěji na práva.

Ale nemyslel jsem na to příliš. Na ministerstvu jsme právě dělali všechno možné i nemožné, aby se ze zdravotnictví s přívlastkem socialistické zachovaly i určité přednosti, které v něm bezesporu byly. Perfektní hygienická služba, výkaznictví, nabízející přehled o všem, co se děje v rezortu, anebo systém očkování a preventivního lékařství, ve kterém mnohé západní země viděly svůj vzor.

Stál ovšem proti nám početný šik lékařů, kteří se zkoušeli tvářit pravicově. I když ve skutečnosti jim, myslím, šlo spíš o to, aby se ve zdravotnictví dalo rychle zbohatnout. Pojištění neboli mít „doktora na pokladnu"? Ano, tvrdili, ovšem pacient si každý zákrok na místě v hotovosti zaplatí. Teprve pak se vydá do své pojišťovny a začne na ní vymáhat úhradu účtu od doktora.

Představil jsem si vesnickou důchodkyni anebo matku samoživitelku, jak odněkud z neznáma loví tisíce, někdy i desetitisíce korun a trmácí se pak k jednání na pojišťovnu. Zdálo se mi to šílené.

Bojar měl v sobě naštěstí nesmírnou sociální zodpovědnost a nechtěl připustit, aby do zdravotnictví, kde něco podobného nebylo ani za našich prarodičů, vtrhl teď s celou svou surovostí trh. Spílali mu za to a někdy

byly ty útoky dost drsné. A nejhlasitěji se tehdy na pravici ozýval MUDr. David Rath. Byl mladý, nedávno promoval, působil dojmem hezkého, energického hlasatele nových časů a mnozí doktoři ho uznávali, a to jak v lékařské komoře, tak na odborovém svazu. Kdo mohl tehdy tušit, jak suverénně jednou přejde se svými názory jinam a do hejtmanských voleb vyrukuje s tím, že bude babičkám proplácet třicet korun za návštěvu v ordinaci…

* * *

Chtěli jsme ve zdravotnictví udržet to dobré, ale podívat se současně i na kloub tomu zlému. Zejména otázce, nakolik se u nás za minulého režimu zneužívala psychiatrie. Z dávnějších časů probleskly například zprávy, že se v Ústřední vojenské nemocnici zkoušela počátkem padesátých let psychofarmaka, která by v době korejské války rozvázala jazyk zajatcům. Ale buď byl ten program utajený naprosto dokonale, nebo šlo prostě jen o fámu. Objevit se nepodařilo nic.

Já sám jsem ze své praxe v Beřkovicích o žádném zneužití psychiatrie nevěděl, ovšem beřkovický ústav byl tak trochu stát ve státě a jinde se to mohlo lišit. Pátrali jsme proto ve všech léčebnách podobným způsobem jako počátkem osmdesátých let v Beřkovicích prokurátor Antl. Bylo to svízelné, z různých míst se tenkrát ozýval křik paranoidních psychotiků, přesvědčených o tom, že se jim stala křivda a že skončili v léčebně kvůli politice.

Časem ale vyšlo najevo, že by se českým psychiatrům mělo spíš poděkovat. Uměli totiž pomoci lidem, po kterých sahala Státní bezpečnost, dovedli v léčebnách ukrýt disidenty, kteří by jinak skončili ve vězení.

Zneužití psychiatrie se nakonec se vším všudy, a nikoli jen v náznaku a vcelku sporné podobě, prokázalo jen v případě katolického aktivisty Augustina Navrátila. Posudek na něho kdysi psali dva režimu oddaní psychiatři a byl doslova zvěrský. Ve zdůvodnění Navrátilovy diagnózy (paranoia kverulans) se zaleskly takové perly, jako že dotyčný trpí bludem, jelikož věří v existenci Boží a říká, že je autorem petice, kterou u nás podepsaly spousty katolíků. Jenže aby psychiatři zpovídali duchovního, zda věří, anebo nevěří v Boha, je holý nesmysl a originál Navrátilovy petice měl u sebe se všemi podpisy kardinál Tomášek a mohl jej kdykoli na požádání ukázat.

Augustin Navrátil dostal po Listopadu nabídku, aby svůj případ znovu otevřel, ale odmítl ji se slovy: „Oni mě hospitalizovali v psychiatrické léčebně v Kroměříži, a tam se ke mně všichni chovali moc hezky. Měl jsem samostatný pokoj, psací stroj a léky jsem dostával jen ty, které jsem chtěl."

Nemusel jsem se až na výjimky za své kolegy psychiatry stydět, vždyť se nám kromě Navrátilova případu nic zásadního objevit nepodařilo, a to jsme všechno prosívali horem dolem. Ale naráželi jsme spíš na to, kolika lidem zařídili psychiatři invalidní důchod, aby je nikdo nestíhal pro příživnictví, a kolik kluků získalo s jejich pomocí modrou knížku. Jinak nic. Nic! Jenže pak jsem si vzpomněl na úchylného vraha Papeže, kterého veřejnost za jeho čin posílala na šibenici a psychiatři z Bohnic jí v posudku vyšli vstříc. A taky na případ Olgy Hepnarové. Duševně téměř určitě choré vražedkyně, mladé, krásné a popravené, nikoli izolované v léčebně pod dohledem odborníků.

* * *

Dne 10. července 1973 usedla dvaadvacetiletá Olga Hepnarová za volant vypůjčeného nákladáku Praga RN, třítunky, které se běžně říkalo erena. Jela v Praze na Letné po třídě Obránců míru (dnes Milady Horákové), rozhodla se zabíjet a těžký vůz si zvolila za vražedný nástroj. Oběti si vyhlédla na zastávce městské dopravy, zřízené na chodníku…

Nejdřív se kolem jen mihla, lidi právě nastupovali do tramvaje a její vozy jí překážely. Potom se vrátila. V té chvíli už jí v cestě nic nestálo. Škubla volantem doprava a její erena se vyhoupla na chodník. Pak už jen šlapala na plyn a hnala se shlukem zděšených Pražanů. Uskočit stačil jen málokdo. Mrtvých bylo nakonec osm a těžce zraněných jedenáct.

Kdo ale byla ta řidička? Dcera z vážené rodiny, otec pracoval v bance a matka byla lékařka. Olga měla na základní škole skvělý prospěch, každý věřil, že půjde studovat, ale potom se všechno zvrtlo. S nikým si už nerozuměla, nesnášela vlastní rodiče a ve třinácti letech páchala sebevraždu. Spolykala prášky… Skončila později na rok v dětské psychiatrické léčebně v Opařanech.

Nikdy se zřejmě už neuzdravila. Ale psala před svým činem pražským psychiatrům a žádala je o pomoc. Když ji nedostane, nemůže prý za sebe ručit a spáchá něco hrozného…

V den, kdy se rozhodla vletět s autem do lidí, poslala totožné dopisy do dvou redakcí – do deníku Svobodné slovo a do časopisu Mladý svět. Stálo v nich mimo jiné: „Zaviním smrt x lidí. Budu souzena a potrestána… Kdybych odešla jako neznámý sebevrah, bylo by to pro vás příliš laciné. A protože společnost je tak velký suverén, že není schopna sama sebe obsloužit, bývá někdy souzena soukromě… Toto je můj rozsudek: Já, Olga Hepnarová, oběť vaší bestiality, odsuzuju vás k trestu smrti přejetím.“

Kriminálka pak vyloučila selhání řidičky nebo vozidla, stejně jako politický motiv, o němž se občas nad sklenkou mluvilo, jako že Hepnarová ztrestala lidi, kteří se nevzepřeli husákovské normalizaci. Soud ji potom uznal vinnou z osminásobné vraždy a jeho výrok zněl: Trest mrti provazem! Vyšší instance rozsudek potvrdila.

Byl jsem tehdy ještě student a měli jsme v našem ročníku praxi na psychiatrické klinice, jejíž doktoři psali na Hepnarovou znalecký posudek. Opakovaně ho s námi probírali na odborných seminářích a my jsme s nimi nesouhlasili, někdy dokonce vášnivě, vždyť řekli, že ta holka je duševně v pořádku. Ale mohli mít pravdu, nebo jen, cynicky řečeno – vyhověli poptávce?

Znalec má především – což platilo už tenkrát, stejně jako dnes –, posoudit příčetnost pachatele. Existují v takových případech tři stupně: plně příčetný, sníženě příčetný a nepříčetný. Celý posudek je nakonec hlavně o tomhle a všechny jeho složky jsou této otázce podřízeny. A Olga, jak dodnes věřím, plně příčetná nebyla! Řekla třeba u výslechu: „Chtěla jsem se pomstít celé společnosti, neboť se ke mně všichni chovají nepřátelsky." Jak se ale pomstila? Pobila snad lidi, co jí provedli něco zlého? Ne, zabíjela jenom ty, které neznala a kteří neznali ji…

Její případ přezkoumal Nejvyšší soud tehdejší federace, překvalifikoval čin z vraždy na obecné ohrožení, absolutní trest ponechal ovšem v platnosti. Gustáv Husák, jenž tehdy už zastupoval nemocného prezidenta Svobodu, zamítl žádost o milost, kterou podala Olžina matka doktorka Hepnarová.

Odsouzená řekla už předtím: „Trestu smrti se nebojím a přijímám ho." Nakonec se ale smrti nesmírně děsila a na popraviště ji dovlekli v poutech a v naprostém šoku.

* * *

Popravovat duševně choré zakazovalo u nás právo už na sklonku vlády Marie Terezie a stát začal budovat ústavy pro nebezpečné šílence.

Já jsem se pak mnohem později nedostal naštěstí nikdy do situace, že by na mě coby na znalce psychologa tlačili, abych svůj posudek určitým způsobem upravil. Mohli mě napadat nanejvýš obhájci souzených zločinců, ale ti to jaksi mají v popisu práce. A na šibenici bohudík mé vyjádření nikoho poslat nemůže, trest smrti je u nás už od května 1990 zrušený.

Ale přesto jsem u Bojara na ministerstvu zažíval drama, kdy sice nešlo o verdikt soudu, ale o místo na slunci, které si lidé občas cení skoro jako život. Do rezortu zdravotnictví spadalo totiž dvě stě léčeben, fakultních nemocnic a výzkumných ústavů a všichni jejich šéfové měli ze zákona dodat svá lustrační osvědčení. Dvacet z nich je mělo pozitivní – spolupracovali za předchozího režimu se Státní bezpečností, s komunistickou tajnou službou.

Martin Bojar mi v návalu práce řekl: „Tohle je pro psychologa, vezmi si to, prosím tě, na starost. Zeptej se jich, jestli by přece jenom nebyli s to dodat negativní osvědčení, a pokud ne, poděkuj jim za práci, co udělali pro zdravotnictví, a rozluč se s nimi."

Pozval jsem si tedy dvacet ředitelů, jednoho po druhém, na osmou ráno a dvacet dní po sobě jsem s nimi jednal. Přicházeli většinou už o něco dřív a každý řekl, že by se mnou chtěl nejdřív mluvit soukromě, prý aby mi to vysvětlil. A že prostě miluje svůj obor a musel to udělat kvůli němu. Navíc má mladší ženu a staré rodiče, takže co mu vlastně zbývalo?

No a co těch ostatních sto osmdesát šéfů, kteří se nenamočili? Ti snad svůj obor nemilují? Poslouchal jsem s kamennou tváří všemožné výmluvy, bylo mi za ty pány, většinou docenty a profesory, dost trapně a nakonec mi ujelo, že mladší ženu a staré rodiče má přece kdekdo.

Jen jediný z těch dvaceti se choval jinak – tekly mu po tváři slzy a říkal: „Víte, já jsem se několikrát v životě zachoval jako svině. A já se oddělám!"

Hrál to na mě? Věřil jsem, že zčásti ano a že teď na mě hází odpovědnost za svůj osud. Začal jsem mu tu sebevraždu rozmlouvat, vyprávěl jsem mu židovskou anekdotu o penězích a klidném spánku, který lze člověku dopřát prostým psychologickým fíglem, když se děs chudáka, co nemá na splátku dluhu, změní v hrůzu věřitele, že svoje peníze nedostane zpátky. „A takhle to na mě zkoušíte, že?" Usmál jsem se a potom s o něco vážnější tváří dodal, jak se v mém vidění světa dá odpustit všechno, když toho člověk upřímně lituje.

„Ale já toho opravdu upřímně lituju," řekl.

„Tak to jste už z toho všeho napůl venku."

Odešel potom ze svého místa stejně jako ti ostatní a podobně jako oni skončil ve farmacii. Skoro všichni tam pak vydělali víc než na šéfovských místech ve zdravotnictví. Budiž jim přáno! Ovšem jen jednoho z nich, toho, co mi řekl, že svých hříchů lituje, si dodneška vážím, občas se vídáme a on mi každý rok pošle lístky do Národního divadla.

* * *

I když... Dozvídal jsem se časem, jak propracované metody měla StB, když verbovala své donašeče, a že si třeba na záchodcích poblíž zrušeného Stalinova pomníku vydržovala mladinkého prostituta, blonďáčka hez-

kého jak obrázek. Ctihodní pánové z Prahy, homosexuálové i ti, jimž se říká pod obojí, chodili za ním ze svých úřadů, soudů a bank, aby si mohli hrát s jeho přirozením, nebo se aspoň dívali, jak onanuje. Potom si je tajní pozvali k sobě do Bartolomějské ulice a nabídli jim spolupráci.

„No tak to, prosím, ne," vzepřel se každý z nich dotčeně, „tohle vám, nezlobte se, nepodepíšu."

„Ale pane inženýre (anebo doktore)," usmál se s nadhledem oficír estébák, „pojďme se na něco podívat." Zapnul video. Zděšený inženýr (doktor) spatřil náhle sám sebe i s krasavcem prostitutem... A podepsali všichni!

StB měla své lidi i v manželských poradnách, aby mohla sbírat zprávy, kdo je komu nevěrný, a ždímat s těmi informacemi z občanů spolupráci. Běhal z toho doslova mráz po zádech a byl jsem rád, že jediná policejní složka, se kterou dělám, jsou kriminalisté, mnohdy členové takzvané mordparty.

Tlačili na mě ostatně už nějakou dobu, abych si zařídil papíry stálého znalce v oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie se zvláštní specializací klinická psychologie, a měli pravdu. Volali mě totiž k případům pořád jen jako znalce „ad hoc", tedy na jedno použití, a pokaždé kvůli tomu vyplňovali moře papírů.

Do Listopadu jsem stálé znalectví v tomhle odvětví dostat nemohl, politika mi nepřála. Později to už ale bylo snadné, stačila podaná žádost, potvrzení o praxi, o vzdělání a o potřebné atestaci. Městský soud v Praze mi stálé znalectví bez průtahů přiznal v březnu 1991. A tak už jsem ani nemusel být povoláván „ad hoc" k posudku na svého prvního nájemného vraha.

Od pohledu to byl docela sympatický mládenec, frajerský typ. Zastřelil z pistole v Praze na Florenci dvě osoby, šlo o peníze, ve hře byl dům zís-

kaný v restituci. Vyprávěl mi uvolněně a s klidem, že podniká v branži bezpečnostních služeb a že si ho prostě najali na práci. „Podívejte," řekl mi, „vy jste profesionál, já jsem profesionál..."

Dožralo mě to. „Prosím vás, jakej vy jste profesionál?" vyjel jsem na něho. „Vy jste dostal zaplaceno, že zastřelíte jednu paní, a ještě jste jí nádavkem odpráskl manžela! Vždyť vy jste tam střílel jak o Božím těle!"

* * *

U soudu si pak na mě vrah stěžoval, že jsem ho chtěl urazit. Pobavilo mě to, začínal jsem už být na podobné výpady zvyklý. A na ministerstvu jsme v práci šturmovali, vždyť celé zdravotnictví se mělo za pět let doslova přerodit a my jsme ve dvaadevadesátém nebyli ještě ani v půlce. Něco se stihnout podařilo, něco už ne. Navíc se blížily parlamentní volby, všichni v úřadě věděli, že Bojar je v Občanském hnutí, blízkém Václavu Havlovi, a slyšel jsem, jak mu lidé říkají: „Pane ministře, vy ty volby určitě vyhrajete, ale kdyby náhodou ne a kdybyste odcházel, tak my samozřejmě odejdeme s vámi."

Občanské hnutí pak ovšem skutečně prohrálo a nedostalo se do parlamentu. A z ministerstva jsme odešli jen dva. Martin Bojar a já. Zdálo se mi to od ostatních úředníků, co ještě nedávno slibovali svému šéfovi věrnost až za hrob, tak trochu pitomé, ale chápal jsem je. Nechtěli zůstat bez zaměstnání, vždyť něco takového zavání tragédií. Já si na rozdíl od nich mohu takové gesto dovolit, já práci mám! Budu zas v Sexuologickém ústavu, odkud mě vlastně uvolnili jen na čas.

Odnášel jsem si z ministerstva, z paláce u řeky, kde před válkou sedával v křesle šéfa zdravotnictví dokonce i Jozef Tiso, své poslední věci a šel

pěšky na Karlovo náměstí. Nebylo to daleko a počasí vládlo příjemné. Kachlíkovanou budovu polikliniky jsem rozeznal už z dálky a v ústavu mě všichni brali za starého známého.

Kolega a kamarád, který tu už nějaký čas dělal přednostu, mě přijal s napřaženou pravicí, sedli jsme si v jeho pracovně a začali se bavit. Sdělil jsem mu, že se vracím zpátky, že zítra nastupuju do práce, a kolega přítel přednosta zvážněl.

„To ne," řekl.

„Co jako – ne?"

„Víš, ono by to nefungovalo. Ty ses na ministerstvu za ty dva roky posunul doleva, zatímco my tady doprava."

„Co to povídáš, prosím tě?" Nechápal jsem ho. „Jaký doleva a doprava v sexuologii?"

„Ne, to je moje rozhodnutí," řekl a začalo mi docházet, že se bojí všeho, co o něm vím, a že si dobře pamatuju, jak na jaře v devětaosmdesátém žádal, aby ho vzali zpátky do KSČ…

„Tak to je tvoje rozhodnutí, jo?" opáčil jsem hořce.

„Ano. Tak to je."

* * *

Odešel jsem toho dne ze Sexuologického ústavu, abych se tam už nikdy nevrátil. Musel jsem se vydat svou vlastní cestou a přednosta, kamarád nyní už bývalý, šel taky svou cestou a pod prapory ODS zamířil do Poslanecké sněmovny a nakonec i do Evropského parlamentu.

Bylo by zřejmě stylové říct, že jsem za sebou v budově na Karláku práskl dveřmi, ale nešlo to, jelikož po mně chtěli soupravu oblečení, kte-

rou zdravotník obdrží, když nastoupí do zaměstnání. Šestery bílé kalhoty, šest bílých plášťů a košil a jedny bílé boty. „Ale vždyť já nic z toho neměl už dva roky na sobě," namítl jsem po pravdě. „Já to teď u sebe nemám."

„To nevadí," vrtěla hlavou baba od bílých oděvů. Padlého tajemníka z ministerstva si vychutnávala a nemohla mu zapomenout, že jí nezařídil zvýšení platu. „Vyfasujete ty věci ve výdejně," řekla, „a potom je necháte vyprat."

„Proč? Vždyť budou čistý a vyžehlený."

„Pane, já mám svý předpisy!" vyštěkla. „A já se jich budu držet."

Nesl jsem pak veškeré ty kalhoty, pláště a košile do prádelny, aby mě tam další fúrie zjezdila: „To nevíte, že mi všechno máte odevzdat rozepnutý?"

Vzdal jsem to. Rozepínal jsem pokorně záplavu knoflíků, a když mé trápení skončilo, dostal jsem další facku: „A co ty dragouny na pláštích? Ty snad rozepnete taky, ne?"

Stál jsem nakonec na chodníku před poliklinikou a myslel na to, že absurdní hry nepíše jenom Havel... Kolem mě proudila po asfaltu auta, byl jsem náhle bez místa, bez práce a ponížený jako oběť nějaké blbé show.

Proč já, Bože, v sobě nemám tu předvídavost a mazanost, jakou jsi dal do vínku třeba těm... skořápkářům? Rychle jsem ale tu myšlenku zaplašil. Nicméně jako by mi znělo v uších: Něco je asi blbě, Hubálku.

Vejvar deset mega!

Kdo jsi bez viny, hoď první kamenem! Šel jsem, co noha nohu mine, z Karlova náměstí k Vodičkově ulici, abych tam pasáží zamířil k domovu, a přemýšlel, co jsem tak asi udělal špatně, že na mě život nelítostně cení zuby. Všechno se už kolem nějak rozběhlo, spousta lidí podniká, někteří bohatnou, a já jsem švorc! Bez zaměstnání a bez úspor, které se z devítitisícového platu na ministerstvu nastřádat ani nedaly, doma dvě malé děti. Jsem jenom oběť podrazu, anebo taky na svém osudu nesu nějakou vinu?

Selhal jsem v odhadu člověka, který mě teď podrazil? Práskl jsem v jeho kanceláři dveřmi s hrdostí a s pocitem dusivé křivdy a nemyslel vůbec na pracovní právo, podle nějž mě přece nikdo nemůže připravit o místo jen proto, že jsem se (prý!) posunul doleva? Je mi pětačtyřicet, mám už něco za sebou, a teď tohle?

Hledal jsem nějakou svou větší vinu, chybu, co zprvu mohla být neznatelná; nic mě nenapadlo. Tyčila se přede mnou budova Novoměstské radnice, gotika párkrát už přestavěná, a náhle jako bych uviděl honosnou, načančanou gotiku v Lovani a s ní i svůj naplněný sen.

V devětašedesátém mě o studia v tomhle belgickém městě připravila politika a říkal jsem si později mnohokrát, že kdybych tehdy věděl, jak se u nás za dvacet let všechno otočí, vyrazil bych snad do Lovaně a vystudo-

val tam bez ohledu na všechno ostatní. Jenomže tenkrát to opravdu nikdo vědět nemohl, a tak mi z touhy po Lovani zůstaly jenom sny. Zdály se mi po nocích každý rok několikrát, barevné a plné pozdní gotiky Brabantska, odkoukané z knížek. Sen je, jak říká psychoanalýza, královská cesta do nevědomí a já se, jakmile to jen trochu šlo, musel vydat do Lovaně, abych svůj sen a s ním i opuštěnou touhu přehlušil skutečným zážitkem. Stál jsem pak na lovaňském Velkém náměstí, na Grote Markt, nazvaném stejně jako obdobná krása v Bruselu, a pohled mi klouzal po nádherné radnici s věžičkami. Univerzitní knihovnu i s jejím gotickým loubím lemovalo stromořadí a pěnivý mok z lovaňského pivovaru Stella Artois měl říz.

Lovaň, velkou asi jako Pardubice, jsem spatřil na vlastní oči a sen se mi rozplynul. V noci se mi už nikdy nezdál. Cosi se mi podařilo zvládnout. A zvládnu to určitě i teď, říkal jsem si, osamělý v pražském ruchu u paláce Lucerna. Jo, zvládnu to a najdu nějaké řešení, ale mít v téhle chvíli deset miliónů, co kolem mne nedávno letělo, nemusel bych si dělat starost o peníze. V něčem by mi bylo líp!

* * *

Seběhlo se to v prací nabité, nicméně existenčně bezstarostné době na ministerstvu zdravotnictví. Ohlásili se u mě jako u Bojarova poradce tři pánové z Krátkého filmu Praha; přišli pak za mnou, elegantně oblečení, postarší a řekl bych, že s estébáckým cinkem v oku. V kanceláři s poctivým ořechovým nábytkem, dědictvím první republiky, si udělali pohodlí a potom se jeden z nich chopil slova: „Pane doktore, my víme, že…“

Věděli toho o mně dost! Měli mne, jak říkávají detektivové, dokonale rozpracovaného a mluvili s jistotou: „V minulosti jste napsal řadu článků

z oblasti sexuologie, některé vyšly, ale většina naopak ne." Kroužili kolem mé odborné praxe s takovým přehledem, jako by jim někdo z mých kolegů dal výživnou „nalejvárnu". Říkali, jak významná a se vším všudy aktuální je dnes otázka sexuální výchovy ve školách. A že by jistě bylo vhodné, kdyby vznikla samostatná edice sexuálně naučné literatury.

Nemohl jsem zatím jejich úvahám nic podstatného vytknout a čekal jsem, s čím se na závěr vytasí.

Vytasili se! Pravili, jak by bylo skvělé, kdybych onu už zmíněnou edici vedl já coby zkušený sexuolog a že by věci velice prospělo, kdybych současně podepsal privatizační projekt Knižního velkoobchodu. Nikoli v rámci své funkce, ale jako fyzická osoba!

Jeden z nich sáhl do aktovky a desky se zpracovaným projektem položil přede mne na stůl. Další dodal: „A vejvar by pro vás byl deset miliónů!"

Mrkl jsem zběžně do těch desek, nevěda, co v dané souvislosti znamená „vejvar", nicméně s jistotou, že mám hrát roli v něčem nemravném. Rozloučili jsme se pak brzy a chladně.

Šel jsem vzápětí k ministrovi, abych mu hlásil: „Martine, představ si, přišli za mnou tři chlapi a vytáhli na mě projekt privatizace Knižního velkoobchodu..."

Bojar mě ani nenechal domluvit, smál se a řekl: „Za jak dlouho jsi je vyhodil?"

„Asi za deset minut."

„Srabe! Já za pět."

Zasmáli jsme se oba, ovšem po třech týdnech k nám s duněním všudypřítomných českých tamtamů dolétla zvěst, že se toho privatizačního projektu chopil místopředseda ODS Miroslav Macek, a z médií zaznělo,

byť se zárukou omezenou, že jeho bonus byl čtyřikrát větší, než jaký nabízeli mně.

Vím ale od té doby, co je to „vejvar" a že se někdy miliónu říká „mio" anebo „mega"... Vím, že by se mi teď deset miliónů náramně hodilo, vždyť mám po scénce na Sexuologickém ústavu své konto prázdné jak lakomcova spižírna. Jenomže vím taky, že bych se k ničemu podobnému nepropůjčil. Někdy se tvrdí, že skoro každého člověka lze koupit a že jde jen o výši nabízené částky – občas se uvádí, že hranicí zkorumpovatelnosti je roční příjem upláceného. Ale snad to tak pokaždé není.

Zahnal jsem vzpomínku na deset nabízených „mega" a řekl si s klasikem: všechno vždycky nějak dopadlo.

* * *

Hubálek je bez angažmá... Hubálek odešel z ministerstva spolu s Bojarem. Je teď volný! Měl jsem už bohudík nějakou pověst, nesla se s mým jménem po Praze a nabídku mi přátelé dali zajímavou: ředitelské místo ve Výboru dobré vůle – Nadaci Olgy Havlové.

Pro psychologa, který se na ministerstvu naučil jednat skoro o čemkoli, to bylo dobré místo k uplatnění, a navíc jsem Olgu, stejně jako jejího manžela, z minulosti znal. A mohu k ní říct totéž, co nedlouho po její smrti tvrdil šéf tehdejší prezidentské ochranky Maněna: „Václava Havla mám rád. Ale Olga? Ta byla taková, že kdybych jí mohl vrátit život a musel kvůli tomu jít pěšky až na Sibiř, tak půjdu ochotně a hned..."

Výbor dobré vůle měl nicméně svá specifika, o kterých jsem dřív nevěděl. Nudou jsem v té práci netrpěl, spíš naopak, řídil jsem ovšem v rámci svých povinností i šestadvacet dam, jež byly, decentně řečeno,

vyššího středního věku. Určitě to myslely dobře, kladly však často na má bedra nevšední úkoly.

„Pane doktore, mohl byste říct paní Olze," vybídla mě jedna z nich, „aby si k sukni, co měla posledně na sobě, vzala jiný svetr?"

„To jí přece řeknete sama, ne?"

„Pane doktore, já myslím, že Václav Havel by měl víc kamarádit s Václavem Klausem. Povězte, prosím, paní Olze, aby..." pravila druhá.

„Ale to jí určitě povíte sama, vždyť ji znáte."

„V Jugoslávii se bohužel válčí," připomněla třetí. „A měli bychom asi víc podporovat srbskou stranu. Vždyť jsou to naši bratři! Řeknete paní Olze, aby vyřídila Václavovi..."

„To vy ale určitě zvládnete beze mne, viďte!"

„Ne, ne! Vy jste tady jediný mužský a navíc psycholog, to musíte říct vy."

Čtvrtá... pak ještě pátá, sedmá, desátá, čtrnáctá... Zavalil mě pocit, že kolem sebe mám dvacet šest tchyní. Jednu tchyni jsem v životě zvládl a vztahy jsme si mezi sebou nastolili výborné. Dvacet šest tchyní nemůže na úrovni zvládnout nikdo. Šel jsem za Olgou Havlovou a domluvil se s ní, že s koncem tříměsíční zkušební doby odejdu. Věřím, že mi rozuměla.

* * *

Ženy, ženy... Šťastné, upovídané, starší, mladší, hodně mladé a taky – zabité. Slyšel jsem o těch vraždách, už když jsem pracoval u Bojara, o život přišly shodným způsobem Šárka, Markéta a Pavlína, bylo jim šestnáct, devatenáct a dvacet šest a žádná z nich nebrala drogy, ani nepropadla alkoholu. Žádná z nich by taky nenabídla milostnou hru za peníze.

Věděl jsem, že byly zabity, ale jejich vraždy šly mimo mne tak dlouho, až se změnily v „pomníček", jak říká policie případům, které se nepodařilo vyřešit a které jako by měly zůstat otevřené navždy. Pak si ovšem na mne jako na znalce-psychologa vzpomněla kriminálka. Mohl bych pro ni sestavit psychoanalytický portrét vraha, případně vrahů těch děvčat s tím, že využiju všeho, co se dosud podařilo vypátrat?

Má-li člověk soudem zapsané znalectví, nemůže a nesmí policii její žádost odmítnout. Navíc to byla výzva. Na psychologickém profilování neznámého pachatele se totiž pracuje velmi zřídka!

S metodou zvanou „psychological criminal profiling" přišli už před lety odborníci v zámoří a jednou z prvních takových studií byla analýza osobnosti Adolfa Hitlera, sepsaná v roce 1943 pro americkou tajnou službu. Žádný z jejích autorů s Hitlerem nikdy nemluvil, k dispozici měli jen různá svědectví, a přesto dovedli führerovu osobnost rozebrat do detailů. Se všemi silnými stránkami i se slabinami a deviacemi, jejichž původ sahal do dětství. Na závěr si dovolili prognózu, že Hitler nejspíš ze všeho spáchá před koncem války v rozbombardovaném Berlíně sebevraždu.

Opřel jsem se o postupy, co jsou už při takovém profilování vyzkoušené, a jako bych brzy cítil vrahovu osobnost. A byl to skoro určitě jeden vrah, nikoli vrahové. Zabíjel pokaždé stejně. Textilním škrtidlem, zavázaným na dva uzly a ponechaným na sevřeném krku. Ve dvou případech to byl šátek, jednou šála. Všechny ty zločiny se odehrály ve čtvrtém pražském obvodu, nikoli daleko od sebe v různých koutech metropole. A vždycky poblíž zastávky městské dopravy a samozřejmě v noci.

Tahle fakta byla známá, stejně jako to, že se dvakrát nalezlo sperma, jednou na břiše mrtvé dívky, podruhé v lůně oběti. Co to vypovídalo o vrahovi? Byl jsem si téměř jist, že je to patologický sexuální agresor,

zažil jsem podobné devianty už v Beřkovicích; když škrtí ženu, říkají, že jí musí „zavřít kyslík, aby byla povolnější".

Cílem takové agrese je především sám útok. Vzruší pachatele natolik, že někdy k vrcholu dospěje dřív, než jeho oběť klesne k zemi. (Proto taky v jednom případě nebylo na místě činu sperma – vrah ze sebe prostě nestačil strhnout oděv.)

Viděl jsem v duchu úchyla lovce, jak v autobusu nebo v tramvaji vyhlíží noc co noc svou oběť, až vidí hezkou štíhlou holku, jak vystupuje sama, bez doprovodu, a jde domů tmou kolem křoví. Vydá se za ní. Je mu nanejvýš pětatřicet – sexuální agresoři až na výjimky starší nebývají –, vypadá ušlápnutě, napohled neškodný, nepříliš chytrý trouba, který v životě nesbalil ženskou. Ale protože to nikdy u kafe nebo u vína nedokázal, tak bude právě teď útočit! Měl nejspíš matku, která se o něho starala s opičí láskou, do všeho mu zkoušela mluvit a zbořila mu psychiku tak, že je teď z něho – zabiják. Vrah z vlastní bezmoci. Čte si rád o mučení, o násilí, o válce… Pozná ve chvíli vraždy vrcholnou slast, a když dokáže uškrcenou dívku znásilnit, bude jeho prožitek neuvěřitelný.

V dalších dnech se bude za všechno strašně stydět. Začne v hlubokém zoufalství přemýšlet o sebevraždě. Slíbí potom sám sobě, že už nikdy nic podobného neudělá. Časem ho ale nutkání zažene s připraveným šátkem zpět do nočního autobusu, aby našel pěknou ženu, která se unavená, sama a možná trochu připitá trmácí skoro na konečnou…

Může takový zmetek znova vraždit? Pro kriminálku to byla klíčová otázka a odpověděl jsem na ni slovem „ne"! Skoro určitě ne! Od smrti tří mladých žen uběhlo už hodně času a vrah by s dalším útokem určitě nečekal tak dlouho. Byl přece vězněm své psychiky. Takže tu už očividně není. Spáchal dost možná sebevraždu a údaje o jeho DNA, získané ze

spermatu, jsou už vcelku k ničemu. Anebo to byl cizinec, který se vrátil domů, kde mu milující matka přichystala snoubenku, jež sice nemá šmrnc pražských koček, ale je pokorná, prostá a svého manžela miluje… Dotyčný může být taky u nás ve vězení za nějaký jiný zločin, byť ne tak závažný, a pak by analýza DNA mohla vést k jeho odhalení. Není to však moc pravděpodobné, stejně jako myšlenka, že se dal dobrovolně vykastrovat a je dnes desexualizovaný…

Víc už jsem napsat nemohl. Vraha tří děvčat detektivové nikdy nenašli. Myslím, že dnes už nežije.

* * *

O vraždách si lidi s chutí čtou, byť jejich drama nikdo zažít nechce. Vražda je pro leckoho jen dráždivá pohádka před spaním, a ráno se zas bude pracovat s živými lidmi!

Posuzoval jsem vrahy a měl jsem náhle vyšetřovat muže a ženy naprosto bezúhonné a psát na ně posudky… Zavřel jsem za sebou dveře na Výboru dobré vůle a přihlásil se do výběrového řízení, které v Praze vypsala jedna z velkých rakouských firem. Zabývala se psychologickým a personálním poradenstvím, zřídila si v Praze pobočku a potřebovala dalšího psychologa.

Podařilo se mi v tom konkurzu vyhrát, a měl jsem tudíž opět slušné zaměstnání, vždyť z příjmů za posudky na zločince se dospělý chlap s rodinou neuživí, pokud jich dělá, tak já tehdy, asi tak devět deset za rok.

Práce byla ve slovutné společnosti zajímavá, navíc její pražskou pobočku vedla má bývalá kolegyně, spolužačka z vysoké, se kterou jsem na studiích vždycky vycházel dobře. Na někdejší myšlenkové sepětí jsme

dokázali navázat bez problémů, všechno se pár týdnů zdálo být v pohodě, jenomže daleko odsud, ve Vídni, jako by se už rodila trapná chvíle. Podivné řešení, s nímž od břehů Dunaje přijeli v černé limuzíně do Prahy naši rakouští chlebodárci.

Řekli mi s úsměvem protřelých manažerů, že mám svou kolegyni na šéfovském postu vystřídat a užuž mi blahopřáli k povýšení, když jsem se vcelku logicky zeptal: „A současná paní ředitelka pobočky?"

„Ta už v naší společnosti pracovat nebude. Neptejte se proč, Herr Doktor. Je to naše firemní rozhodnutí."

Neptal jsem se. Netušil jsem ani trochu, kdo že si v sousední zemi vymyslel tuhle šarádu, ale bylo mi jasné, že přednesenou nabídku nepřijmu, že na úkor nebohé kolegyně povýšen být nechci a že tudíž u rakouské firmy končím.

Kolem mne šuměla nová doba, raketové lety vzhůru i pády, nástup českých milionářů, restituce, „Dědictví aneb Kurvahošigutentag", briefing & meeting místo porady, executive assistant namísto sekretářky, controlling tam, kde dřív platilo české slůvko „řízení", a navštívenky poseté anglickými výrazy. Ambiciózní hajzlbába s vizitkou „manager of public conveniences (toilets)". Slavomil Hubálek znovu bez práce. Stupid story...

* * *

Potkali jsme se pak v Praze s Jaroslavem Kořánem čistě náhodou a zapadli společně do útulné kavárny. Znali jsme se už strašně dlouho. Jarda si ke kafi objednal panáka skotské, já jsem pil způsobně ke kávě minerálku. Kořán byl vždycky tak trochu dobrodruh, pobyl si dokonce za totality rok ve vězení, když spolu s Magorem Jirousem zpíval v hospodě

„bujaré písně o Rusech – vrazích“. Živil se později, s nálepkou disidenta, jako strojník Pražských kanalizací a vodních toků a nádherně překládal z angličtiny. S Listopadem vlétl do politiky a brzy z něho byl pražský primátor, i když ne nadlouho. A když jsme se v předjaří třiadevadesátého roku setkali, šéfoval české mutaci měsíčníku Playboy a rozjel si vlastní podnikání. Peněz měl, jak se zdálo, dost…

Seděli jsme v kavárně jako dva spiklenci z časů galantních slavností a bonviván Jarda vyprávěl, že má své nakladatelství a vydavatelství ALEA a jak by bylo krásné, kdybychom v té akciovce pracovali oba, a že v ní pro ten účel stvoříme divizi psychologického personálního poradenství.

Líbilo se mi, že Jarda na starého kamaráda nezapomněl. A že mi snad nyní splácí ochotu, s jakou jsem mu před lety v Beřkovicích sestavoval slovník postav z blázince. Exceloval pak s těmi výrazy v překladu knížky „Vyhoďte ho z kola ven“ aneb románové předlohy Formanova „Přeletu nad kukaččím hnízdem“.

Z Kořána čišela sebejistota úspěchu, a když někoho zval do drahého podniku na snídani s kaviárem a šampaňským, znělo to z jeho úst přirozeně, zatímco já bych při něčem takovém působil jako snob, který si hraje na pracháče. Nejspíš mě pak trochu nakazil svým fanfarónstvím a vírou, že všechno půjde hladce. Všechno taky ze začátku hladce šlo, a protože Jardu z časů jeho politického vzestupu znali skoro všichni, zakázky se do psychologické divize firmy ALEA jen hrnuly. Pak ale – po kolikáté už? – zaťukalo na dveře pověstné čertovo kopyto. Jaroslav totiž práci psychologa vnímal po svém a viděl v ní způsob pomoci, neřku-li úlitbu těm, kteří se brzy mohou hodit. Důstojně, zahalen tógou sebevědomí, co by dnes působilo nabubřele, ale tehdy snad patřilo k věci, sliboval nesplnitelné.

Děláme posudky pro výběrové řízení na místo manažera nejvyšší kategorie? Postaráme se, Slávku, aby měl nejlepší hodnocení ten...

Ten ale na to objektivně nemá!

Nevadí. Never mind...

A tak dál.

Budoval jsem si v odborných kruzích svou pověst dlouhá léta, a teď abych všechno pověsil na hřebík? Nešlo to. Museli jsme se rozejít. Rozdělit akciovou společnost ALEA tak, že na mne spadne „divize" spojená s psychologií.

Musím říct ke cti Jaroslava Kořána, že byl náš podnikatelský rozchod stejně klidný jako rok předtím rozluka Čechů a Slováků. Jarda ze mě nehodlal dřít s rozpadem firmy peníze, smířil se přátelsky s tím, co jsem bral jako nutnost, mohl mi házet klacky pod nohy a ze společnosti ALEA mě vyštvat, ale nezkusil to. Byl takový, jaký byl. Ale byl opravdu kamarád.

* * *

Sebevědomí nenarostlo v nových časech jen mému příteli Jardovi, ale doslova kdekomu. Mladíčci ve fialových sakách, kteří by ještě pár let předtím s pokorou plnili zadání svých šéfů, vylétli, mnohdy až nepochopitelně, na důležitá místa a občas jednali tak, že pro ně šéfredaktor Lidových novin vymyslel zkratku MIPS (mladý idiot plný síly). Sebevědomí stoupalo ovšem i „nemipsům", doba totiž byla svobodná, přestože v ní vládlo dost nervozity a existenčního strachu. A osmělovaly se i ženy, které dřív se skloněnou hlavou trpěly pod knutou alkoholiků a grázlů. Jako by jim nové ovzduší dodalo odvahu. Někdy dokonce zoufalou.

Narůstal, pozvolna, ale jistě, počet vražednic. Nebyly a dodnes to nejsou promyšlené zločiny, kdy jde o peníze a velký majetek, anebo mordy z rasové nenávisti. Takové věci ženy nedělají. Vraždí až na výjimky podle stejné šablony a je z toho nakonec, jak se cynicky říká, domácí zabijačka.

Partner, manžel či druh, tyranizuje svou rodinu, sousedé slyší, jak kolem půlnoci přichází domů, zlitý jak zákon káže, vzbudí všechny svým řevem a dožaduje se teplé večeře. Seřeže svou ženu, pokud mu nevyhoví, a nějakou třeba slíznou i děcka, když vylezou z postele. Matka s velkou modřinou všem později vypráví, jak hloupě uklouzla v koupelně a natloukla si lícní kost, každý ale tuší, že to bylo jinak. A zmlácená chce věřit, že se ten její syčák, před lety tak milý a pozorný, nějakým zázrakem změní.

Každá látka má ale mez pevnosti v tahu, tlaku i ohybu a dá se také mluvit o poslední kapce, se kterou přeteče pohár… Někdy mezi půlnocí a druhou hodinou ranní skončí v kuchyni nůž na chleba v břiše chlapa, který se právě chystal svou partnerku zfackovat. Žena se pak obvykle rozpláče, volá záchranku, a když jí zdravotník řekne, že takové zranění „nebylo slučitelné se životem", udá se sama na policii. Nezapírá. Ani si moc nevymýšlí.

* * *

Psal jsem na ty ženy pro naše kriminalisty posudky, musel jsem být objektivní, ale přesto mi nešťastných vražednic bývalo líto. A nejvíc té, co probodla „mamuta s bagrem".

Mamut – jak jsem si zabitého nazval pro vlastní potřebu –, měl nejmíň sto sedmdesát kilo, byl obrovský, vazba jako z béčkového filmu,

a masivní svaly mu zalilo sádlo. Jeho dívka, vysoká a extrémně při těle, měla v sobě cosi nesmírně milého, a pokud Tolstoj psal ve „Vojně a míru" o hezké tlusté ženě, pak to byl její případ. „Já vůbec nejím," vysvětlovala vesele, jak vlastně přišla ke své nadváze, „já dělám v lahůdkách u salátů a jenom olizuju prsty. Takhle, vidíte..." Olízla si je na důkaz toho, že nelže.

Mamutovi, v jednom kuse ožralému, se ohromně líbila, byl povoláním bagrista a dojížděl za ní po večerech rovnou z hospody svým bagrem. Policie ho samozřejmě mohla zadržet coby podnapilého účastníka silničního provozu, ale zastaví snad dopravák na ulici bagr a dá jeho řidiči dýchnout? Asi ne... A lidé z pražského sídliště pak viděli, jak bagr s rachotem a natěšeným troubením míří mezi paneláky a s bravurou parkuje u osobních aut.

Někdo snad chtěl křiknout „pozor!", v hrůze, že mu bagr zmuchlá jeho škodovku, ale drcené plechy nikdy neskřípěly. Zato se po hodině či dvou rozhoupal celý dům. Mamut a jeho milenka měli na tři metráky živé váhy a užívali si s elánem. Až jednou, a bylo to později než obvykle, dorazil bagr k paneláku, mamut zazvonil na svou milou, neotevřela mu, a tak na svém stroji dlouze troubil a potom kopal do dveří, až už to někdo nemohl snést a otevřel mu bzučákem.

Vecpal se do výtahu a vyrazil za partnerkou nahoru. Zvonil... Nic! Mlátil vztekle do dveří, nohou i pěstí velikou jako pecen, kdyby si na něho chlapi v domě troufli a řekli mu, ať vypadne, mohlo by všechno skončit jinak, nikdo si ale nic takového nedovolil. Dveře se proto dál otřásaly v pantech, až mamutova milá, pro bušícího obra určitě rozkošná v nočním negližé, otevřela a řekla na uvítanou starostlivě: „Miláčku, nepij, moc ti to škodí."

Stejně to pak líčila u soudu: „Miláčku, nepij… Ale on jak byl opilej, tak zakop o práh a napích se mi na ten nůž.“ Řekla to tak roztomile, že předseda senátu, zkušený soudce, sklonil hlavu, aby nikdo neviděl jeho úsměv. Byl jsem tenkrát v soudní síni, protože jsem dívku jako psycholog vyšetřoval, a usmíval jsem se taky; usmívali se ostatně skoro všichni.

Advokáta měla vražednice obratného, zjistil, kolikrát byl v minulosti nebožtík mamut ženatý a kolik svým manželkám zlomil kostí. Takže navýsost brutální chlap. Věděl jsem, že to obžalované pomůže a že její trest bude mírný.

Předseda senátu ukončil jednání a šli jsme si vydechnout na chodbu. A po chvíli mi řekl: „Já vím, že to není vaše věc, doktore, ale kolik byste jí za tohle dal?“

Jako bych měl náhle před očima bezelstný výraz slečny z lahůdek… Ani jsem moc nepřemýšlel a vysypal ze sebe slova, která se občas u podobných případů citují dodneška: „Za tohle, pane předsedo? Za tohle já tak maximálně blokovou pokutu!“

Znalec blbec

Nikdy mne ani ve snu nenapadlo, že budu podnikat. Objímal mě po léta rezort zdravotnictví, pracoval jsem v psychiatrické léčebně, v Sexuologickém ústavu, na ministerstvu, až mě osud roztočil ve svém víru a jako by řekl: Hochu, nedá se nic dělat, teď prostě budeš mít svoji firmu! A proč ne, ostatně? Vždyť jsem se s podnikáním v nadmíru barvité podobě setkal už v časech Beřkovic!

Psal jsem tehdy jako sexuolog posudek na léčitele, který si zavedl v té době ještě nelegální živnost, a byla natolik bizarní, že jsem se cítil jak v humoristickém příběhu od Kingsleyho Amise, co napsal „Šťastného Jima" a „Egyptology". Léčitel se věnoval výhradně ženám a dokázal je přesvědčit, že všechno, čím trpí, zavinila moderní medicína.

Tvrdil, že běžné léky způsobují „dysbalanci" neboli nepoměr teploty levé a pravé poloviny těla. Vyšetřoval své pacientky svlečené od pasu dolů na gynekologickém křesle, splašeném bůhvíodkud, vnořil nos do jejich dámské lastury a dlaně jim opřel o stehna. Chvíli tak setrval a dotyčná ve zvláštním úžasu cítila jeho osobní kouzlo. Nakonec prohlásil: „Pravá, pravá, pravá! Madam, u vás převažuje zvýšená teplota pravé poloviny těla."

Někdy samozřejmě řekl i „levá, levá" a poté ženě oznámil, že její potíže vyléčí ve svém soukromém sanatoriu. Takové sanatorium, pravda,

v totalitních časech nikdo provozovat nemohl, ale víkendové sídlo měl kdekdo a populární léčitel na něm čas od času shromáždil houf mladých žen, aby jim naordinoval řízný režim.

Budíček měly dámy v šest hodin ráno. Jejich guru je pak nahé postříkal studenou vodou z hadice a vyhnal do okolí sbírat léčivé byliny. Musely je potom sušit a mlít, aby je léčitel mohl nacpat do kapslí a podávat obřadně coby přírodní medikament.

Nedělal v zásadě nic hrozného. Vytrhl spoustu ženských, většinou úřednic, z nudy všedního života a vytvořil jakési vlastní režimové oddělení, kde se dámy při sběru bylin dostaly na čerstvý vzduch a pořádně se prošly. A všechny věřily, že je uzdravil, nedaly na něho dopustit a nechaly si od něj líbit skoro cokoli.

Udali ho nakonec žárliví manželé jeho pacientek, jež ovšem svého léčitele milovaly a odmítly proti němu vypovídat. Že by od nich bral peníze? Nesmysl! Takže byl nakonec souzen jen proto, že některým z těch pacientek bylo méně než patnáct let, a on tedy při jejich jako by gynekologickém vyšetření zasouval nos tam, kam neměl…

Po Listopadu začal u nás brzy léčitelský boom. Na ministerstvu zdravotnictví jsme přemýšleli o zákonných úpravách léčitelství, vznikla kvůli tomu například komise alternativní medicíny a vzor jsme v zahraničí nalezli. V některých zemích Evropy se přece léčitelství stalo naprosto legálním oborem a jedním z druhů podnikání!

Nic z toho ale u nás nevzešlo. Léčitelů ochotných spolupracovat na potřebné úpravě legislativy se nám sice přihlásilo na tři sta, nemohli se ovšem na ničem shodnout, už jenom proto ne, že se navzájem neuznávali, a představili se tudíž jen jako velká skupina sólistů.

Jeden tvrdil: „Veškeré zdravotní problémy jsou z nedostatku zinku!“

Další namítl, že je to nesmysl, jelikož na vině jsou geopatogenní zóny, třetí připomněl vliv mimozemšťanů a čtvrtý líčil, jak čistí lidem krev plamenem.

Léčitelské podnikání se nám tehdy v zákonech podchytit nepodařilo, a pokud vím, není nijak legislativně pojato dodnes. Možná, že poctivý léčitel dokáže svým pacientům pomoci, já ale žádného neznám. Jako psycholog vím, co je placebo efekt a že prastará zásada „věř, a víra tvá tě uzdraví" má svoji nezpochybnitelnou platnost. Vadí mi však, jak mnozí donekonečna diskutují o třicetikorunovém poplatku u lékaře, zatímco léčiteli za jeho službu bez váhání dají dva tisíce.

* * *

Já ale nejsem léčitel, jsem psycholog, co do podnikání spadl tak trochu z holého nezbytí! Z kořánovské epizody života mi zbyla v rukou část akciovky ALEA, kterou jsem musel u soudu zapsat jako svou vlastní, samostatnou firmu. Potřebovala samozřejmě jiný, alespoň trochu pozměněný název, protože dvě stejnojmenné společnosti by v obchodním rejstříku být neměly. Nechtěl jsem se zbavit slova ALEA, což jsou latinsky kostky a taky začátek slavného výroku „alea iacta est" (kostky jsou vrženy), a navíc už ALEA získala určitou pověst v oblasti psychologického a personálního poradenství.

Napadlo mě, že výraz ALEA doplním řeckým písmenem. Což se čte „psí" a jde o literu a znak, kterým se od nepamětí označuje psychologie. A „Psí" se taky nazýval samizdatový časopis, kam jsem psal v době před Listopadem, kdy u nás lidé, alespoň někteří, potřebovali tiskoviny, vydávané potajmu.

Můj nápad mi ale úřady zamítly. Společnost s cizím písmenem v názvu tu registrována být nemůže; žádné, vymyslete si něco jiného! Pokorně jsem couvl a nabídl k registraci název ALEA-Psychologie. Souhlasili s ním a mám tuhle firmu dodnes.

Usadil jsem se s ní na prestižní adrese – v barokním domě U Zlatého melounu v Michalské ulici, magistrát mi tam pronajal tři místnosti a dokázal jsem si alespoň v logu, když už ne v názvu společnosti udržet to řecké. Prostory bylo ovšem třeba nějak zařídit a štěstí mi přálo, protože jsem za babku získal spoustu křesílek, židlí, stolů a dalších věcí z nedávno padlého deníku Prostor. Alespoň tedy z toho, co se tam ještě nerozkradlo…

Vzápětí jsem jako své zaměstnance přijal dva psychology, které jsem znal a o nichž jsem věděl, že jsou dobří, a rozhodl se, že sekretářku nepotřebujeme. Je to zbytečný luxus a výdaj navíc. Všechno, anebo skoro všechno spjaté s administrativou dokážu přece zvládnout sám! A nic potom už nebránilo tomu, aby se společnost vybavená počítači, nábytkem, třemi mozky a písmenem „psí“ ve znaku vydala dobývat český trh.

* * *

Bylo by možná lepší, kdyby o rozjezdu a fungování firmy vyprávěli mí drazí zaměstnanci, nikoli já coby vlastník společnosti, ale prý… Prý to byla nejlepší léta jejich života! Záplava práce, nicméně pohoda a humor… Společné diagnostické porady, společné obědy.

Vyšetřovali jsme dopodrobna týden co týden třicet lidí, vznikající i zavedené firmy nás zahrnovaly zakázkami a svěřovaly nám výběr svých ředitelů, klíčových manažerů a mnohdy i odborníků přes počítače. Dávali jsme bez ustání do novin inzerát, který měl s různými úpravami zhruba

toto znění: Firma ALEA-Psychologie hledá pro svého zákazníka uchazeče na pozici (ředitele, programátora atd.). Vaši žádost a profesní životopis zašlete na adresu…“ Lidé toužili po dobře placeném místě – kdo by je ostatně nechtěl –, a odpovědí se pak někdy sešlo až šedesát.

Vybrali jsme na základě životopisu něco přes dvacet uchazečů, splňujících zadané předpoklady, ostatní už obvykle jenom chtěli, ale v praxi by zjevně nemohli řídit ani školní družinu. Ty vybrané jsme zvali k nám do Michalské na psychologické vyšetření, trvající nejméně pět hodin se spoustou přesně zaměřených testů a dotazníků, s třicetiminutovým pohovorem a s podrobnou analýzou jejich intelektových schopností* a osobnostních dispozic.

Inteligence se v takových případech měří mnohem složitěji než v kvízech rozesetých po časopisech a internetu, kde obvykle převládají obrazce, testující prostorovou představivost, a otázky na různé posloupnosti, tedy na látku ze středoškolské matiky. V úhrnu celého vyšetření nebývá ale nic z toho podstatné. Prostorovou představivost potřebujete jen v několika povoláních – neobejdou se bez ní například architekti nebo konstruktéři. Přičemž mě nakonec více než intelekt zajímalo a zajímá to, čemu se říká moudrost. Učenějšími slovy: komplexní odraz nikoli jen intelektových schopností, ale také osobnosti.

---

* Inteligence je vnitřně členitá a zároveň globální schopnost účelně jednat, rozumně myslet a efektivně se vyrovnávat s okolím. Je vrozená a rozvíjí se učením a zkušenostmi. Lze rozlišovat inteligenci praktickou, konkrétní, což je schopnost zacházet s předměty (nástroji); teoretickou, abstraktní, verbální či neverbální, což je schopnost zacházet se slovy, pojmy, znaky, počítat a logicky myslet; sociální, což je schopnost vycházet s lidmi.

Snažil jsem se vždycky, aby byly naše smlouvy s objednateli stavěné tak, že vybereme tři nejlepší kandidáty a zákaznická firma si pak z nich určí vítěze. Pokud chtěla, abychom na nejlepšího ukázali my psychologové, mohli jsme to udělat, šlo to už ale na riziko zákazníka. A do toho se mi občas ozývala Policie České republiky, abych vyšetřil i její klienty zločince, a ne pouze manažery a „ajťáky" pro veliký byznys...

* * *

Kriminálka mi zadala posudky spjaté s jednou z proslulých pražských vražd. Otylý majitel podniku s halasnou zábavou a dívčí krásou měl neméně obézní manželku a podle zjištění detektivů si na ni objednal vrahy. Měli ji prostě odstřelit na zakázku.

Choť prodávala zeleninu ve stánku u dálnice, což vzhledem k bohatství jejího muže působilo absurdně, myslím ale, že zákazníkům nenabízela jen brambory, ale i něco omamnějšího.

Otylý milionář, šéf celé akce, si nejdřív najal k vraždě dva ze svých taxikářů, kteří pak opravdu přijeli na místo činu, jenomže zamýšlená oběť je okamžitě poznala a začala na ně řvát. Utekli pak raději jako malí kluci. Šéf jim pochopitelně vynadal – neměli to lehké –, a nařídil jim sehnat někoho jiného.

Jeden z nich si vzpomněl na tři své kamarády ze zvláštní školy... Masivní pistoli „devítku" dali pak do ruky tomu nejhloupějšímu, který byl navíc, Romové prominou, nemyslím to zle, černý jak bota, a tudíž „nenápadný" pachatel. Mohli mu potom říct asi tohle: „Přivezem tě k zeleninovýmu stánku, bude tam tlustá baba a ty to do ní napereš. A hele – tady se to mačká!"

Věřím, že vrah, jak mi tvrdil, tenkrát opravdu držel pistoli poprvé v životě, nicméně stiskl spoušť a šéfovu manželku zastřelil. Kriminalisté měli pak časem veškerý ten zabijácký tým pohromadě, vyšetřovali jsme jej v sestavě psychiatrů a psychologů a já připravil na závěr dodatečný znalecký posudek. Sociogram. Graf, který ukazoval, jak tekly v té partě informace, kdo v ní vládl a kdo musel naopak poslouchat. Součástí onoho posudku byla, možná trochu nešťastně, i tabulka některých psychometrických údajů všech sedmi zúčastněných včetně odborně změřeného IQ.

Zadavatel vraždy se pak strašlivě rozlítil. Pročítal si, jak zákon dovoluje, svůj vlastní spis a v tabulce viděl, že mu podle vyšetření přiznávám IQ 112 (lehký nadprůměr), zatímco jeden z jeho taxikářů se dostal na 114. On ale tomu chlápkovi velel, takže je to celé nesmysl!!!

Opatřil si ve vazbě dvacet výtisků nějakého časopisu, kde byl se mnou rozhovor a spolu s ním i má fotografie. Dvacet mých fotek si vystřihl a nalepil na korespondenční lístky. Stříhal pak i všechny ty časopisy, aby měl z jejich titulků písmena do koláže. Sestavil si z nich sousloví ZNALEC BLBEC, lípal je vedle mé tváře na koresponďáky a pod svoje grafické dílo umístil poznámku: „Znalec je tak blbý, že může napsat, že podřízený má vyšší IQ než nadřízený!"

Rozeslal pak své korespondenční lístky na všechny strany a dodnes je někteří z adresátů berou za malebnou relikvii. Jeden z mých známých soudců si třeba tu koláž, zaslanou z vazby, pověsil jako obrázek nad psací stůl. „A vždycky si na ni vzpomenu," říkal mi, „když se vracím z jednání na Vrchním soudu."

* * *

Tenhle soudce je skvělý člověk, jiný zase tak bezvadný nebyl. Firma ALEA-Psychologie běžela dobře a rád jsem z různých míst slyšel, že se na její posudky může každý spolehnout. Hnětla mě pouze jedna věc – vlastnil jsem akciovou společnost, která musí ze zákona projít každý rok auditem a jejíž administrativní vedení je náročné. A já coby jediný majitel platím za každý audit třicet tisíc a spoustu peněz mě stojí i lecjaké ostatní úřadování.

Zažádal jsem o transformaci firmy z akciovky na společnost s ručením omezeným, na eseróčko, které smí fungovat bez auditu a zbytečně rozsáhlé administrativy; věřil jsem, že je to formalita. Ale jak se zdálo, nebyla. Žádost ležela u příslušného soudu, založená do desek, a nestalo se nic. Jako by se po ní slehla zem. Sepsal jsem zdvořile formulovaný dotaz, co že se vlastně děje… Sepsal jsem druhou, třetí supliku a ptal se, v čem je zádrhel, když všechno vypadá tak prostě.

Mezitím se přehnal další rok s platbami za audit a byrokracii ve firmě, která nic takového nepotřebovala. A soud se ve vztahu k mým urgencím obrnil nečinností, až jsem se, nevěda kudy kam, ptal svého známého advokáta, co mám dělat.

„Prosím tě," řekl mi s úsměvem. „Dej mi patnáct tisíc a já ti to přinesu už zejtra."

„Tak to ne, to ne!" Ne že bych nemohl položit na stůl patnáct tisíc… Ale mám snad někoho uplácet? U rodičů v České Lípě visí v obýváku na zdi obraz T. G. Masaryka, prožil jsem pod ním svoje dětství a mnohokrát slyšel o heslu našeho prvního prezidenta: „Nebát se a nekrást!"

Rozpálen doběla, beze strachu a s jistotou, že nehodlám podporovat korupční podobu zlodějny, vyrazil jsem k soudu vyřídit svůj problém osobně.

U soudce, který měl mou žádost na starosti, jsem samozřejmě nezvyšoval hlas a nechoval se rozhořčeně, i když bych na to měl svaté právo. Soudce byl tudíž ve výhodě. Zatvářil se moudře a pravil, že zvažuje, s jakým výkladem práva k mé žádosti přistoupí. Znělo to sice jako blábol, ale nemohl jsem nic dělat. Potom mi od něho do firmy přišel dopis, že žádost o transformaci společnosti ALEA-Psychologie zamítá.

Tečka. A konec? Nechtěl jsem ho připustit. Podal jsem odvolání k vyšší soudní instanci, kde mi po úhradě vydatných, nicméně zákonných poplatků udělali z mé firmy eseróčko namísto zbytečné akciovky. Stálo mě to všechno spolu s audity takové peníze, že kdybych je měl, vzal bych celou rodinu na dovolenou v Tichomoří.

* * *

Peníze, peníze! Vyšetřoval jsem coby psycholog lidi, kteří k nim pak přišli naprosto legálně, například počítačové odborníky, neboli IT specialisty, kteří dnes v kalifornském Silicon Valley patří ke světové špičce a často bývají podle toho i hodnoceni. Jejich intelekt se na bodové stupnici pohybuje okolo čísla 130, takže je výjimečně vysoký.

Gauneři z profese, lupiči a nájemní vrazi, se samozřejmě k penězům dostali taky, o nic jiného jim přece nešlo. A před znalcem psychologem hloupě nepůsobí, i když jejich inteligenční kvocient zas tak vysoko nesahá. Bývá obvykle kolem sto desítky na rozhraní lepšího průměru a nadprůměru, ale pojí se s ním vysoké sebevědomí, zločinci z povolání vidí sami sebe jako výjimečné osobnosti. A vyšetření zvládají s přehledem.

Posadím se s nimi ve vazební věznici ke stolu a rozhovor pak často plyne jako debata v kavárně. Mám před sebou člověka, co s prokazatel-

ným násilím loupil, anebo dokonce vraždil, a cítím, jak je sociálně obratný, ba dokonce milý, i když jen jaksi povrchně. Dovede navazovat kontakty, v minulosti toho jistě mnohokrát využil, a nyní mu jde o to, aby ho znalec vnímal se znaménkem plus. Chce ho zaujmout. Ve vazbě se nudí, vazba je strašlivá nuda, každý vězeň říká, že je horší než sám výkon trestu, a znalcova návštěva je vlastně vítané rozptýlení. Gauner pak obvykle ke svému vyšetření přistoupí zodpovědně a v pohovoru se snaží, aby z něho měl psycholog co nejlepší dojem. Ví, že soud nejspíš na znalcovy závěry dá. A tak hájí své zájmy. Působí šaramantně. Mluví o všech svých schopnostech a zásluhách a pro znalce je nesmírně poučné, jak šikovně obchází podstatu svého hříchu. Nezkušený psycholog by mu na vějičku jeho komunikačních schopností mohl snad opravdu skočit.

* * *

Intelekt opravdu není v životě a zejména v některých profesích všechno a někdy snad může být i na závadu… Vyšetřili jsme ve firmě šiky budoucích ředitelů a manažerských hvězd, podařilo se nám zjistit, jak úzce souvisí intelekt s profesní úspěšností programátorů, ale chtěli po nás taky, pořád dokola, abychom z davu uchazečů vybrali dobré prodejce, a já náhle nevěděl, jak vlastně psychometricky měřit podíl takové práce, tedy srozumitelně řečeno – koho že vlastně máme hledat.

Vzal jsem to nakonec z té nejprostší stránky. Z ALEA-Psychologie v Michalské jsem k trhu na Havelském náměstí měl jenom kousek, vydal jsem se tam po ránu, byl červen, slunce svítilo a zelenina ležela na stáncích čerstvá. Opřel jsem se o zeď v podloubí a sledoval ze stínu prodejce, abych zjistil, co bývá podstatou jejich úspěchu.

Přijelo nákladní auto, přivezlo mrkev. Trhovci si ji rychle rozdělili, všichni ji pak vlastně měli stejnou, a přesto stála po chvíli u jednoho stánku fronta, zatímco jinde mrkev bez valného zájmu vadla až do odpoledne.

Řekl jsem si, že musím pochopit, o čem ten prodejní fenomén je, a přiloudal se na doslech k nejúspěšnějšímu z trhovců. Bylo to nakonec jednoduché. Král stánkařů všechny své zákazníky zdravil a s každou hospodyní ztratil slovo.

„No paní, to jsem rád, že jste zase tady, vy už jste tu dlouho nebyla."

„Ale vždyť já tu byla včera."

„To víte, že jo, přece si vás pamatuju..."

Bylo to pitomé, úspěch to ale neslo očividný. A tak jsem dospíval k poznání, že prodej na všech úrovních, od mrkve po jaderné reaktory, je vlastně odrazem schopností jednat s lidmi, odrazem umění komunikovat. Nejde vůbec o intelekt, chování v prodeji má naprosto odlišné zákonitosti. V hlavní roli je intuice a cit pro domluvu! Celé je to opravdu o domluvě, ať ústní, anebo písemné, a často i o manipulaci. Úspěch se dostaví, když zákazník odchází s pocitem, že ke stejnému prodejci přijde v budoucnu zas.

Takže mi nakonec k výběru adeptů špičkového prodeje pomohl trh s mrkví.

* * *

Trh, byť s jiným zbožím než se zeleninou, mě v té době, stejně jako dnes, bombardoval pořád, stačilo vzít do ruky nějaký časopis a klouzat očima po reklamách, nebo si pustit televizi Nova, co z vysílaných reklam žila a sklízela komerční úspěch. A sledoval jsem na ní občas i filmy plné

násilí, řečené akční, protože se v psychologii řešila otázka, jaký mají vliv na lidskou agresivitu.

Autoři z mnoha zemí od Kanady a Brazílie až po Japonsko sepsali na tohle téma čtyřicet tisíc studií, vydaných mnohdy i knižně, a většina z nich říká, že to svůj vliv má. A věděl jsem z praxe, že příběhy se střelbou, ničenými auty, krví a karatistickými kopy milují námezdní vrahové, které vyšetřuji.

Mohu však spolehlivě říct, že je tu opravdu jednoznačná souvislost? Že jsou ti muži agresivnější než ostatní, a tudíž je takové filmy zajímají, a že jejich agresivita dál roste, protože se na ně dívají? Vzniká snad cosi jako efekt sněhové koule, letící po svahu, kde se na ni nabaluje další sníh, až dolů padá lavina?

Ruku bych za to do ohně nedal. Myslím ale, že hrubá kriminalita neroste ani tak kvůli filmům, jako spíš kvůli podmínkám, které v tom či onom prostředí dostane. A důležitější asi je, že v každé populaci žije zhruba pět procent psychopatů, páchajících nejméně tři čtvrtiny všech násilných činů. Bylo to tak vždycky, co lidská paměť sahá, a země, které měly kolonie, si zčásti s takovým problémem dovedly poradit. Vyvezly zkrátka ty lidi za oceán.

Jinde je zase dovedli navléknout do uniformy a budovat s jejich přispěním výkonnou armádu. V krutých a odhodlaných jednotkách SS bývalo psychopatů požehnaně.

Ostatně i dnes… Mladíkům s psychopatickými rysy služba v ozbrojených silách sedí, a pokud by na sobě neměli stejnokroj a nectili řád, sklouzli by možná mezi zločince. Hranice mezi rytířem a lapkou je někdy nesmírně tenká a záleží na tom, jak člověk naloží se svou agresivitou. Může z něho být lupič, ale taky eso policejní zásahovky, může se z něho

stát zabiják, stejně jako perfektní záchranář nebo hasič. Když se vývoj jeho osobnosti podaří zpracovat do hry a pravidel, bude z něho skvělý boxer či hokejista, když ne, bude tu jen další pouliční rváč.

Pamatuju na světlovlasého mladíka, obviněného z vražd, psal jsem na něho před lety posudek. Byl kdysi dobrý vzpěrač, v dorostu si z mistrovství Evropy přivezl stříbrnou medaili. Živil se pak jako bojovník v ultimátních zápasech, kde se smí skoro všechno, jezdíval na ně do Nizozemska, bil se tam před diváky v kleci s obdobně zdatnými soupeři, porážel je a bral za to peníze. Začal je potom „vydělávat" jinak, s menší námahou, ale s rizikem dopadení; jeho agresivita nabrala jiný směr…

Byl vcelku chytrý, IQ 117, studoval ve své celé jazyky, latinu a němčinu, vyprávěl mi, jak touží po vzdělání, a znělo to uvěřitelně. Pokud na mě při pohovorech ve vazbě působil někdo tak trochu jako zločinec gentleman, pak to byl on.

* * *

Četl jsem později, co o něm v knížce „Zločin jako profese" napsal reportér Janek Kroupa: „Kdyby měl dlouhé vlasy, make up a nalíčené rty, vypadal by jako kráska něco pod třicet. Jestliže by si ovšem nikdo nevšiml jeho ramen a bicepsů, z nichž každý uzvedne devadesát kilo. A pokud bych neslyšel, že má za sebou patnáct vražd v cizině a dva zabité u nás…

‚Já nebudu mluvit o vraždách,' řekl. ‚Ale pravda je, že peníze jsem dělal v zahraničí.' Hovořil mlhavě, ale přiznal, že kdesi na Ukrajině měl své oběti nejen sprovodit ze světa, ale taky rozpustit v kyselině. Občas jak by změkl, ale pak měl zase oči plné napětí."

Dovedl v určitých chvílích jednat krutě, převyšoval ostatní svou silou a uměním bojovat, nicméně by byl šťastný, kdyby je převýšil intelektuálně. Nezažil dětství bez otce či s otcem alkoholikem, což je tak běžné u chlapů, z nichž vyrostli gauneři. Nikoli, otec ho, jak vyprávěl, vedl v dětství pevnou rukou, a jestli šel později do učení, místo na studia, bylo to kvůli sportu, který mu zabral většinu času. Možná svou osudovou roli sehrál jeho rozkol s trenérem vzpírání… Ale k maturitě se potom, jak píše Kroupa, připravoval ve věznici.

Zdolal určitou metu vzdělanosti a bylo by pro něho dobré, kdyby studoval dál. Byť v kriminále. Určitě nepatří k těm, kteří si bez rozpaků kupují maturitní vysvědčení či dokonce vysokoškolský diplom, k čemuž jsem se v práci s vrahy a dalšími zločinci také dostal, v Praze se totiž dalo koupit skoro všechno. Třeba i peníze…

Vím o tom své. Když se má firmička ALEA-Psychologie rozjížděla, chyběly mi peníze doslova zoufale a žádal jsem nejednou v bance o úvěr. Nešlo o žádnou světobornou částku, ale přesto mi žádný úvěr neposkytli. Přitom jsem vyšetřoval lidi, kteří měli spoustu úvěrů, takže jsem se nakonec jednoho z nich zeptal: „Prosím vás, jak to, že jste bez jakéhokoli majetku dostal takový úvěr? Já to zkoušel a oni mi ho nedali."

Odpověděl s úsměvem a téměř automaticky: „A kolik jste jim dal? To musíte tomu úředníkovi v bance nejdřív něco dát!"

Nenapadlo mě to. Neměl jsem ostatně ani tušení, který z bankovních úředníků by v daném případě byl „ten správný". A byl jsem v očích toho vyšetřovaného skoro určitě naivní moula a nejspíš i – znalec blbec.

Potměšilost mazaného lumpa

Dělám to tak po ránu skoro vždycky. Přijdu do práce, uvařím si kafe. Bez cukru, ale s trochou mléka. Sednu si s ním k pracovnímu stolu a proletím si noviny, obvykle Mladou frontu DNES.

Bylo to tak i jednou v šestadevadesátém, v kanceláři firmičky ALEA-Psychologie jsem kávu upíjel sám, společnost mi dělaly jen rybky v akváriu a spousta zpráv v novinách mi připadala banální. Až na mě z jednoho článku vylétlo sousloví Diag Human a káva se mi protivně roztančila v krku. Překonal jsem záchvat kašle. A řekl si: „To snad ne... Ne, to není možný!" Stará, v paměti zasutá záležitost jako by se změnila v prskající saň.

Když jsem dělal na ministerstvu zdravotnictví, řešil se tam výsledek výběrového řízení na zpracování krevní plazmy – bylo vypsáno už v časech před Bojarem a uspěla v něm coby zprostředkovatel firma Conneco. O naši krev a o vše, co s ní souviselo, byl tenkrát nesmírný zájem. Čeští zdravotníci s ní na rozdíl od jiných, především rozvojových zemí zacházeli kultivovaně a především – se zdejší krví se nepojilo skoro žádné nebezpečí tzv. HIV pozitivity, rizika nemoci AIDS.

Vypsání a provedení konkursu bylo podle profesora Neuwirtha, ředitele Ústavu hematologie a krevní transfuze (ÚHKT), nestandardní a mělo sloužit k tomu, aby v něm vyhrála firma, která tu obchod s krví a plazmou provozovala už za předchozího režimu. Společnost Conneco

byla tedy opravdu vybrána za vítěze, Martin Bojar ale na doporučení našeho hlavního odborníka pro hematologii, už zmíněného prof. Neuwirtha, výsledek konkursu nepodepsal. Dostával navíc v té souvislosti informace, které odboru farmacie a právnímu odboru ministerstva postoupil Interpol a naše bezpečnostní služby. A prostřednictvím ÚHKT se na ministerstvo obrátili představitelé evropských transfuzologických společností. Máme být při zpracování krve velmi obezřetní! Totéž tvrdili i zástupci Světové zdravotnické organizace (WHO).

Interpol nám sděloval, že byl zjištěn pokus vyvézt do afrického státu Lesotho třiatřicet kilo hypnotika, které mělo být jako potenciálně nebezpečná droga spáleno v Penicilince Roztoky. Na celé transakci se podle depeše Interpolu měla podílet společnost Conneco. Později přišla od zdejších bezpečnostních služeb zpráva o tom, že zaměstnanci téže firmy se pokusili do válkou zmítaných krajů Balkánu vyvézt krevní deriváty a léky, co byly během dopravy zcizeny v Maďarsku…

Na ministerstvu zdravotnictví byl vypsán nový konkurs, vycházející z doporučení evropských transfuzologických a hematologických společností o zpracování plazmy. Přihlásily se do něj renomované firmy, které na rozdíl od Conneka splňovaly zásadní podmínku – byly samy zpracovateli a ne pouze zprostředkovateli a nákupčími. Ve výběrovém řízení, jehož příprava i s provedením trvala víc než rok, zprostředkovatelé ze společnosti Conneco neuspěli. A viděl jsem to tehdy prostě jako ukončenou záležitost.

(Pro úplnost dodám, že po roce 1992 vypsali další naši ministři zdravotnictví opakovaně výběrová řízení na zpracování české plazmy a v žádném z nich firma Diag Human, jež nastoupila na místo společnosti Conneco, vybrána nebyla.)

Bojar se podle mého soudu zachoval, jak nejlépe mohl. Přistoupil k věci jako lékař, který má v duchu Hippokratovy přísahy chránit zájmy pacientů a jednat podle zásad předběžné opatrnosti. Věděl, že jde převážně o krev dobrovolných dárců, s jejichž důvěrou by se kšeftovat nemělo, a navíc mu bylo jasné, že zprostředkovatele, který by u špičkové firmy v zahraničí zajistil zpracování krevní plazmy, vůbec nepotřebujeme. Umíme si to u špičkového zpracovatele zařídit sami!

Teď jsem si ale znovu přečetl ten článek v novinách a cítil se jako v říši divů. Současný ministr zdravotnictví uzavřel prý s Diag Human dohodu, vedoucí k mimosoudnímu vyrovnání za zmařenou zakázku… Projela mnou taková zlost, jako už dlouho ne! Vždyť kdyby to celé od začátku šlo k nezávislému soudu, musel by přece každý soud takovou žádost zamítnout. Takhle se ale otevře prostor k nekonečným tahanicím v arbitráži…

Ptal jsem se na to později známých, kteří mi z bojarovských časů zůstali na ministerstvu. Řekli, že to sice nynější šéf rezortu podepsal, ale když si všechno poskládal dohromady, došlo mu, že věci jsou zvláštní. Úředník, jenž na české straně připravil dohodu s firmou Diag Human, byl ze svého místa bez milosti „odejit". Jenomže džin už vylétl ven z láhve a začalo se mluvit o miliardách. O dvou, o čtyřech, o osmi, jednou, tuším, dokonce i o patnácti. O penězích, které by společnosti Diag Human měl nadělit český stát, a šlo by přitom o miliardy posbírané z daní našich firem a občanů…

Léta jsem slýchal a četl, že na světě je země neomezených možností a že se jí říká Amerika. Měl jsem náhle pocit, jako by se neomezené možnosti začaly otvírat i tady. Stačí jen nalézt tu „nejlepší" cestu. Já na ni netrefím a většina ostatních taky ne, ale Diag Human se třeba k nějakému cíli dopracuje. Možné je všechno. Vždyť i já jsem ve své praxi zažil divné věci.

* * *

Uznávaná západní firma, velkoprodejce oděvů, si u nás v Michalské zadala výběrové řízení. Měli jsme jí ze zástupu uchazečů vytipovat sedm nejlepších, kteří se jí upíší, vyrazí do její centrály na dlouhodobou stáž a potom tady v České republice rozjedou firemní byznys. Říkal jsem v duchu tomuhle projektu „Sedm statečných" a nic by mi na něm nevadilo, pokud by ta společnost neměla nevšední požadavek. V konkursu prý smějí uspět jen římští katolíci.

Namítl jsem, že to do našeho firemního inzerátu nemohu a nechci napsat, protože mi to páchne kádrováním.

Pokrčili rameny a řekli, že to tímhle způsobem dělají všude. Poradil jsem jim, ať si tedy na své jméno podají inzerát do Katolických novin a ať si své zájemce shromáždí sami. My je pak ve firmě ALEA-Psychologie budeme testovat. A podle odborných kritérií vybereme ty nejlepší, kteří pak pod jejich vlajkou zaujmou sedm klíčových míst.

Všechno se mi zdálo vyřešené, ale nebylo. Poslali za mnou svou personalistku, upravenou dámu vonící drahým parfémem. „Měli byste to opravdu pod hlavičkou ALEA-Psychologie inzerovat vy, Herr Doktor," řekla, „máte už přece ve svém oboru renomé. A každý uchazeč ať předloží potvrzení příslušné fary, že je praktikující katolík."

To ne, naznačil jsem gestem, ať třeba o celou zakázku přijdeme, ale na takovou podmínku se přistoupit nedá. Napadlo mě, jak to občas dělávám, že snad tu nesmyslnou debatu zastavím, když plácnu něco absurdního. Takže jsem pravil: „A prosím vás, odposlechy ze zpovědnic, to byste nechtěla?"

Rozzářila se jako sluníčko: „Herr Doktor... To by bylo báječné, to bychom skutečně ocenili!“

* * *

Ztratit zakázku začínalo už tehdy být dost nepříjemné. Na trhu psychologického a personálního poradenství vznikaly další a další firmy; konkurence sílila. ALEA-Psychologie měla zprvu výtečné postavení, testovali jsme zájemce o to či ono místo podrobně, s použitím složitých postupů, a věřil jsem, že takhle pojatá diagnostika má před sebou budoucnost i v podnikání. S lehkou nadsázkou tomu říkám „lidoznalectví“. Psychologických vyšetření jsem udělal už asi tak deset tisíc, vyznám se v lidech díky své profesi i praxi a dokážeme s kolegy vybírat ty nejlepší...

Ostatní si to ale mysleli taky. Zákazníci, pravda, hodnotili naši práci dobře, ale přesto jich začalo ubývat. Konkurenti se s náročným testováním často vůbec nepárali, někdy se vlastně jen tvářili, že lidi testují, a řešili věci po svém. Mluvil jsem s „experty“, co říkali s nadhledem, že téměř všechno po pěti minutách poznají z pohovoru. Mohu dát ruku do ohně za to, že při výběru počítačových odborníků nepoznáte z pohovoru vůbec nic.

Setkal jsem se s dobrodruhy, tvrdícími, že stačí, když uchazeč o elitní místo vstoupí do místnosti. Změří si ho podle oka a mají jasno. Stáli jsme proti této „okometrii“ s odbornou prací, která je mnohdy piplavá a dost dlouho trvá, a konkurence šla pod cenu naší ALEA-Psychologie, protože svoje hodnocení zvládala ráz naráz.

Navíc se v branži vynořila uskupení, provozující head hunting neboli „lov na hlavy“, kdy se schopní lidé přetahují z jedné společnosti do druhé – obvykle za slib vyššího platu. Mně občas taky někdo řekl, že jsem head

hunter, a velice mě to hnětlo, protože jsem takový „lov“ nikdy nedělal. Je v něm přece něco nezdravého. Firma si vychová odborníka, ten přejde za větší peníze jinam, potom se vydá ještě dál a zase dostane víc; s pomocí head hunterů se rozbíhá kolotoč růstu manažerských platů, až to nakonec může nějaké firmy zahubit.

Obešli jsme se bez head huntingu. Dělali jsme v trojici psychologů pořád to samé, zatímco jinde mohli mít tři mnohem levnější děvčata po maturitě. Hrabala se v dodaných profesních životopisech a lidé se pak pro zákazníky vybírali podle haló efektu, prostě jak působili na první pohled. Zelenou měla zásada, že elitní manažer je skvěle oblečený, pokud možno mladý a v co nejvyšší míře sociálně obratný. Když přišel na pohovor fešák v drahém kvádru, s hodinkami za padesát litrů a uměl promluvit, čekal ho obvykle úspěch. A tak se mnohokrát stalo, že se na špičkové místo vybrali dobře oblečení hochštapleři. Začala mě v té době jímat hrůza, že se česká společnost žene do nebezpečí jakési povrchnosti a předstírání.

* * *

Zakázek ubývalo, nicméně určitý druh klientů se nás držel dál. Měli jsme třeba psychologicky vyšetřit kandidáty pro výběrové řízení na místo ředitele fakultní nemocnice v Motole. Uchazečů o tenhle prestižní post bylo hodně a mezi nimi jediná žena. Inženýrka Helena Rögnerová. A nakonec byla vyhodnocena jako nejlepší ze všech. Z vyšetření mimo jiné vyplynulo, že je výjimečně inteligentní, vždyť s IQ 140 se psycholog ve své práci setká jen zřídka. Hodnotní manažeři mívají obvykle IQ od 125 výš, ale jen málokdy se přehoupnou přes sto pětatřicet.

Brzy jsem potom dostal předvolání k soudu. Jako svědek. Helena Rögnerová se soudila s jedním ze svých podřízených, s mladým sekundářem MUDr. Davidem Rathem, který ji na jakési motolské nemocniční sešlosti označil za debilní.

Vydal jsem se na Městský soud do staré, mohutné budovy na Karlově náměstí, kterou dobře znám jako znalec-psycholog, nyní jsem ale měl hrát jinou roli. V soudní síni seděla na jedné straně inženýrka Rögnerová, pohledná dáma kolem čtyřiceti, na druhé taktéž pohledný, nicméně mladší doktor Rath. Stanul jsem na soudcův pokyn v ohrádce uprostřed sálu, kde mluví svědkové, a měl jsem se vyjádřit k tomu, že byla paní ředitelka označena za debila. Řekl jsem na to, jaké má IQ.

Soudci to nestačilo. Chtěl, abych zhodnotil výrok žalovaného Davida Ratha, a před očima mi v té chvíli vytanul vojenský buzerplac ve Znojmě, kde jsem se s tlustým opilcem majorem přel o způsob použití slova „debil"... Potlačil jsem úsměv a pravil zdvořile a opatrně: „Pan doktor Rath nemá dobrý diagnostický odhad."

Bylo to málo. Měl jsem Rathův výrok zhodnotit znovu a podrobněji.

„Pan doktor to použil jako urážku," pronesl jsem tedy, „nikoli jako diagnózu. Ostatně – diagnostický odhad je to špatný. A jako že se IQ sčítat nedá, tak na IQ sto čtyřicet je potřeba, aby ti debilové byli dva a aby se to sečíst dalo."

Pamatuju, že MUDr. Rath onen spor prohrál. Odsoudili ho k omluvě a k pokutě, kterou ing. Rögnerová poslala na dobročinné účely. Cítil jsem, že Rath má na mě vztek, protože jsem ho ani trochu nepodpořil – znali jsme se přece už od časů, kdy jako mladičký lékař bojoval v medicíně za trh bez přívlastků. Byl ale vůči té dámě nebetyčně drzý a drzouni by, alespoň podle mě, neměli dojít moc daleko.

* * *

Nemohl jsem tenkrát tušit, jak si jednou, za drahně let, budu s doktorem Rathem vyměňovat názory přes média. Že přijde doba, kdy policie oznámí, jak nesl podivné milióny v krabici od vína, a novináři mě začnou bombardovat dotazy, co soudím jako psycholog o něm a o jeho kauze. Napadne mě při tom, že asi není dobře, když někdo nosí v krabici od vína milióny, zatímco jiný hledá v krabici s vínem zoufalou útěchu, levnou a často mizernou, nicméně i krabicové víno má v sobě nějaký alkohol a opilost pomáhá zapomínat.

Nechtěl jsem o tom ale povídat do médií. Bylo by to příliš zjednodušené, nesmyslně rovnostářské, tak trochu blízké někdejším časům, které jsem s jejich rudými fanglemi nemohl vystát, ale přece jen… Sociální cítění nemá s hesly a prapory nic společného.

Ti nejchudší, žijící bez střechy nad hlavou, tu byli skoro odjakživa a mluvilo se o tulácích, vandrácích, jurodivých a tak dál. V moderních časech se pak stalo, že takzvané antipsychiatrické hnutí usilovalo v šedesátých a sedmdesátých letech o to, aby bylo co nejvíc pacientů propuštěno z psychiatrických léčeben. Hnutí mělo úspěch, ale současně svůj důsledek – ve městech jako Londýn a New York přibylo veliké množství bezdomovců.

U nás je už léta potkáváme taky a někteří lidé je začali napadat; policie už nejednou vyšetřovala jejich zabíjení… A běžně jakoby bez motivu.

Poznal jsem kdysi bezdomovce, který takový útok přežil. Došlo k němu v Pardubicích. Byl při tom zabit jeho přítel, takže se můj přeživší klient stal svědkem vraždy. Utrpěl však při útoku vážné zranění mozku, a musel

jsem proto s jeho vyšetřením několik měsíců počkat, až u něj odezní to, čemu se říká retrográdní amnézie. On si prostě na tu drastickou chvíli nepamatoval a z paměti mu vypadly i desítky minut, které jí předcházely.

Kriminálka mě žádala, jestli bych mohl oživit nějakou jeho klíčovou vzpomínku, která by mohla vést k odhalení vrahů. Zkusil jsem ty informace získat v autogenním tréninku, v relaxačním cvičení odvozeném z jógy. Dělá se ve stavu změněného vědomí – navodí se uvolňováním svalů, a často se pak vynoří vzpomínky, které jsou v podvědomí hluboce zasuty a jakoby ztracené navždy.

Bezdomovcova paměť se pozvolna zlepšovala, už také proto, že po úrazu přestal pít. Opakovaně, s časovým odstupem, své vzpomínky zapsal, mohl jsem jeho poznámky rozebrat a posoudit, zda si nevymýšlí. Nelhal! Vybavil si nejdřív ránu botou zvanou kanada.

Přepadení bylo nesmírně brutální. Útočníci ty dva chudáky zkopali, nechali je v bolestech ležet, později se vrátili a zkopali je znovu. Potom se na jejich bezvládná těla vymočili, což bývá znamení absolutní nadvlády a pochybného vítězství.

Pachatele se dík vzpomínkám uzdraveného bezdomovce podařilo nakonec odhalit, dopadnout, usvědčit a poslat před soud. Byla to parta středoškoláků, studujících – dost paradoxně – obor záchranářství. Proč vlastně útočili a vraždili? Vzpomněl jsem si na vyšetřovaného „houmlese“, jak mi říkal: „Pane, voni ty lidi, jako jsem já, jsou pro ně něco jako živý zlo. Protože nedělají, nemaj prachy, pijou, smrděj a překážej.“ Takže ti útočníci měli – ač to zní jakkoli nechutně –, pocit spravedlivého hrdinství…

* * *

Ne! Nechci být obhájcem všech bezdomovců, i když mezi nimi vidím dost duševně chorých, kteří, myslím, patří spíš do léčebny než na ulici, kde třeba v zimě umřou. Zažil jsem totiž i lidi, kteří si ve svém bezdomovectví libovali. Navštívil jsem jejich slumy při vyšetřování zločinů a někdy byly velice slušně vybavené včetně přístrojů napájených kradenou elektřinou. Viděl jsem dokonce i bezdomovecký „koutek ryb a plazů"; vypadalo to tam jak v zoologické zahradě. Vlastníci ostatně sami přiznali, že jsou jejich živé exponáty „čórované" ze zoo, a já jenom doufal, že až tam půjdou krást příště, nesáhnou omylem po něčem strašně jedovatém… A hlavu mi nějakou dobu motal i bezdomovecký typ, hlupák s IQ 73. Hubený, mladší, v životě už trestaný chlapík, téměř debilní, ale mazaný. Přičemž debilovu mazanost dešifrujete dost obtížně, jelikož se jen stěží přeladíte na jeho způsob myšlení.

Bylo to v době, kdy Praha zažila sérii loupeží v bytech důchodkyň. Občas ukradených pár tisíc, někdy jen stovky, skoro pokaždé násilí, škrcení, bití, zlomená žebra. Roubík vecpaný do úst anebo rty přelepené páskou. Pouta narychlo zhotovená z nějaké šály. Tři mrtvé a čtyři pokusy o vraždu…

Zločiny měly pokaždé stejný scénář. Pachatel si vyhlédl oběť v tramvaji nebo na ulici a sledoval ji k bytu. Pak u jejích dveří zazvonil. Choval se slušně. Někdy s sebou nesl i květiny. Poprosil o kus papíru a něco na psaní – musí prý svým známým, bydlícím v tomhle domě, napsat vzkaz, nejsou teď doma, a tak aspoň tímhle způsobem dostanou zprávu od přítele.

Babička, aniž by tušila, co ji čeká, pozvala mladšího, zdvořilého pána dál. Trvalo mu potom jen chvilku, než zjistil, že v bytě už nikdo další není. A pak bylo zle!

Policie mi k posudku dodala obviněného, výše už zmiňovaného troubu s IQ třiasedmdesát. Jakmile jsem ho uviděl, ozvalo se mi v duchu už skoro zapomenuté slovo „vágus“. Vágus s velkým „V“!

Práce s ním byla strašná. Vyšetřoval jsem ho pětkrát, nic nezapíral, vyprávěl s mnoha podrobnostmi, jak si uměl vytipovat ty babky a jak na ně nakonec zaútočil… Ale po chvíli klidně dodal: „Helejte se! Zapomeňte, co jsem vám říkal minule. Odvolávám, co jsem minule odvolal. Pravda je to, co jsem vám říkal předminule…“

„Počkejte, počkejte,“ namítl jsem. „Žádný takový. Já nejsem váš vyšetřovatel z kriminálky. Já jsem psycholog. Ale stejně, tak kolik jste vlastně těch babiček přepadl?“

„Helejte se. Víc než deset jich nebylo.“

Vágus byl sice prosťáček, nicméně dokázal skoro neuvěřitelnou věc – na krátké propustce z vězení se oženil. A přijal manželčino příjmení, čímž zmizel z databází policie, která s takovou „bezva fintou“ nepočítala.

Věřil jsem mu to jeho primitivní vyprávění, psali jsme s kolegou psychiatrem posudek o jeho duševním stavu, ale cosi mi přece jen nedalo. Zkusil jsem si pořád dokola pouštět videozáznam rekonstrukce vraždy, kde hrál Vágus hlavní roli, přivezli ho v želízkách na místo činu, vytáhli ho z vozu a uviděl před sebou pět policejních aut, reflektory, kamery, mikrofony na ráhnech a odborníky nastoupené do řady. Sundali mu náramky a představili ho pro forma na mikrofon. Pak jmenovali přítomné: „Plukovník inženýr Josef Mareš, náčelník oddělení vražd hlavní správy atd.; major doktor Alena Kolářová atd.; plukovník Sviták, primář doktor náčelník patologie Ústřední vojenské nemocnice; primář doktor ten a ten, docent ten a ten z Kriminalistického ústavu, znalci z oborů psychiatrie, psychologie…“

Z oken, mnohdy otevřených, sledoval to divadlo zvědavý pražský lid a kdekdo měl v rukou dalekohled. A Vágus před námi stál a nadšeně koukal. Pak všechno ochotně předvedl, tak jak to při rekonstrukcích má být, tedy aspoň když se pachatel nebrání spolupráci. O něco později si už jistě myslel, že jsou kamery i se zvukem vypnuté, otočil se k nám na patě a řekl hrdě: „Tak co, byli jste spokojený?“

Najednou mi to, jak se říká, docvaklo. Vždyť on nám chtěl udělat radost! Odměnit nás za svou půlhodinu slávy s kamerami, reflektory a se všemi profesory, docenty, inženýry a soudními znalci. Všichni se přece sešli jen kvůli němu, kvůli Vágusovi, který byl hvězdou dne!

Ten chlap to neudělal, chtělo se mi vykřiknout. On není vrah, on to jenom hrál! A lhal, kecal…

„Tak jakou má teda základní diagnózu?“ ptali se mě naštvaně detektivové z kriminálky.

„Potměšilost!“ řekl jsem jim. „Potměšilost, krásný český slovo!“ A on by jistě tušil, jak se před soudem ze všeho vykroutí, skutečný vrah mu přece, nejspíš v opilosti, vylíčil ty zločiny i s detaily a Vágus nade vši pochybnost věděl, kdo to je.

Opravdový vrah se jmenoval Miloslav Sláma. O loupežích a vraždách důchodkyň vyprávěl Vágusovi v odstaveném vagónu na Hlavním nádraží, kam oba chodívali spát. Slámu pak čekalo doživotí, zatímco Váguse? Věčná sláva! Dokázal přece vodit za nos deset zkušených kriminalistů a znalců. Podle všech odborných šetření byl trouba. Ale dovedl si udělat radost! U mne má čestné místo v souboru nazvaném Moje omyly.

* * *

Hřálo mě, že jsem se s diagnózou ohledně Váguse nakonec trefil. Byť po jistém tápání a nejistotě. Nejspíš mi v tom pomohla i má praxe psychoterapeuta, s níž lze lépe pochopit lidské myšlení a vnímání vztahů. Na jisté úrovni se přece jenom dá říct, že všichni lidé jsou v něčem stejní, i když je každý jiný…

Myslím, že aby byla profese psychologa úplná, měla by obsáhnout obojí – diagnostiku i psychoterapii. V diagnostice, především v té znalecké s posudky pro policii, pracuji často s někým, kdo se svému vyšetření brání, pokouší se vykreslit sám sebe v co nejlepších barvách a znalce psychologa, lidově řečeno, oblbnout. Bývá to náročná rutina a zločinec, sedící na druhé straně stolu, mě může vnímat jako nepřítele. I když pak uvízne v síti dotazníků a testů, které dnes spolehlivě vyhodnotí počítač.

Psychoterapie dá ale člověku potřebný cit a profesní kumšt. Za terapeutem přijdou ti, kdo potřebují pomoc, a aby ji dostali, musejí se nechat vést k co nejhlubšímu sebepoznání. Občas říkám, že cesta do hlubin vlastní psychiky je stejně dramatická jako výzkum podmořských hloubek či neprobádaných pralesů. Psycholog nebo psychiatr dokáže pak svému pacientovi pomoci opravdu výrazně, ale musí to umět a není to pro něho snadné, vždyť má coby hlavní pracovní nástroj jen a jen vlastní osobnost.

Od dob Sigmunda Freuda platí, že kdo chce zvládnout psychoterapii, měl by ji nejdřív prožít sám na sobě. U nás bohudík už dlouho běží pětileté programy – říká se jim sebezkušenostní výcvik –, a já do jednoho z nich nastoupil už během studií. Dokončil jsem jej při práci v Beřkovicích a získané zkušenosti mi vzápětí posloužily v praxi.

Nenechám od těch časů na skupinovou psychoterapii dopustit. A vedu nyní, v době, kdy píšu tyhle řádky, svou jedenáctou výcvikovou skupinu

a vyškolil jsem už na sto padesát mladých kolegyň a kolegů, psychologů i psychiatrů. Tedy – nikoli sám. Skupinu totiž vždycky vede dvojice, muž a žena, a každý rok se v rámci výcviku jede společně na pár dní ven z města, nejčastěji do nějaké chaty nebo penziónu na horách, a potom se všichni jednou za čtvrt roku scházejí na celý víkend.

V tomhle týmu se za pět let odehraje smršť sociálně psychologických procesů. Hlavním z nich je takzvaný přenos, kdy přítomní odhalí svůj základní životní příběh a promítnou do osobností vedoucích skupiny to, co prožívají ve vztahu k rodičům, přičemž ostatní účastníky výcviku vnímají jako své sourozence, blízké vrstevníky či partnery.

Ve skupině se mezi lidmi rodí natolik pevné vazby, že mohou být silnější než jejich vztah k rodině. Na povrch vyvřou obrovské emoce, protože v našich vlastních příbězích je obsaženo všechno od antických dramat až po současné horory. A nakonec, po výcviku, má už mít terapeut, jedno, zda muž nebo žena, svou osobnost natolik vyztuženou a pevnou, aby mohl s úspěchem pomáhat svým bližním.

Nepamatuju, že by ve skupině nemluvili po čase všichni naprosto otevřeně a že by třeba někdo skrýval nějakou osobní libůstku. O sexu v různých podobách se hovoří natolik zpříma, jako by se někteří lidé už pomalu měli stydět za to, že jsou normální. Bolest, vedoucí k zapírání a ke lži, je vlastně jen jediná. Peníze! Stud za to, že je nemám. Nejvíc je to znát u žen, jejichž partneři nevydělávají, anebo přinesou měsíčně domů jen pár tisíc. Žena ve skupině ráda přizná, jak ji těší milování v poutech, ale když dojde na finanční situaci, má pocit viny a lže…

Mít málo peněz, to dneska mnoho lidí bere jako hřích. Úspěch jsou peníze a chudoba ztratila svou čest. (Pokud ji vůbec někdy měla.) Je to smutné, ale nemohu s tím nic dělat. S obrazem doby psycholog nepohne.

* * *

S penězi jsem měl ostatně velké problémy taky. Rozhostilo se tu zvláštní ovzduší, že menší dluhy se nesplácejí, protože se kvůli nim nikdo soudit nebude. Podnikatelé, pro něž jsem dřív testoval zájemce o manažerská místa, začali za mnou docházet jako za psychoterapeutem, aby se z takových finančních pastí nezbláznili. ALEA-Psychologie se i přes slábnoucí tok zakázek pořád obstojně držela, ale pro liknavost dlužníků neplatičů zívala občas firemní kasa prázdnotou.

Měli jsme někdy na celé měsíce dopředu vyděláno na výplaty a nájem v Michalské, ovšem jen teoreticky. Odpíral jsem si potom svůj vlastní plat a půjčoval si potají peníze, jen abych firmu udržel v chodu.

Vydal jsem se jednou i na majetkový odbor pražského magistrátu, jestli by mi na pár týdnů nepočkali s nájemným. Byli vcelku ochotní, ale hleděli na mě, jak bych byl voskový Hubálek z panoptika. Potom mě jeden z těch pánů odvedl na chodbu, objal mě přátelsky kolem ramen a tak nějak něžně mi řekl do ucha: „Pane doktore, nejste trochu blbej? Proč ten nájem platíte? Vždyť to je magistrátní."

„Jenže já přece musím platit nájemný," vysoukal jsem ze sebe udiveně.

„Ale nemusíte. Stačí, když se tady občas zastavíte s obálkou..."

Byl to šok a s ním i zvláštní zážitek, protože jsem měl pocit, že je ten podsaditý úředník, co mi to nabízí, na mě hodný.

* * *

Proč já byl vlastně na magistrátu tak překvapený? Psal jsem přece už hodně znaleckých posudků na podivné lidi! Policie mi vždycky ke každému z nich dodala pro informaci jeho spis a já se v něm dočetl spoustu věcí, které se spáchaným zločinem souvisely jak těsně, tak okrajově. A věděl jsem díky těm údajům líp než většina ostatních, jak nesmírně u nás sílí arogance, neslušnost, nepoctivost a korupce.

Debatoval jsem o tom s přáteli a začali jsme nakonec psát cosi jako manifest. Výzvu. Dali jsme jí název „Impuls 99" – bylo přece už deset let od devětaosmdesátého roku, který dal miliónům lidí naději. Bohužel v lecčem nesplněnou…

Výzva vyšla v tisku, změnila se v to, čemu se říká občanská iniciativa, a jejími mluvčími se stali teolog Tomáš Halík, politolog Jiří Pehe a novinářka Jana Šmídová. Impuls neboli také Starost nad stavem téhle země podepsaly tisíce lidí a příznačné se mi zdálo, že mezi nimi byli všichni čeští profesoři sociologie.

Brzy se pak sešli i studentští vůdci z dob, kdy se u nás, bezesporu i jejich zásluhou, hroutil minulý režim, a vydali svou výzvu „Děkujeme, odejděte!" A napadli soudobé architekty moci.

My jsme v „Impulsu 99" zase tak ostří nebyli, nicméně vládci se k nám s výjimkou prezidenta Havla zachovali tak, jak se nejspíš dalo čekat a jak to v naší historii bývá skoro vždycky. Pánové Zeman a Klaus, na politickém nebi spjatí svou opoziční smlouvou jak hvězdní Blíženci, se naší výzvě v podstatě vysmáli. Prý to jsou jenom kecy nějakých intelektuálů, neotravujte s nimi, prosím vás! Všechno přece běží dobře!

Impuls měl u nás na začátku svůj dopad, v zemi se rodily jeho kluby a pořádali jsme celostátní kongresy, nakonec ale všechno rozemlel čas. A vyšumělo to… Dodnes ale nelituju, že jsem se spolu s ostatními ozval.

Nikdo mi aspoň nemohl říct, že něco po straně kritizuju, a jinak jsem zticha.

Od těch dob se to takhle snažím dělat pořád a víc než kdo jiný z dvou tisíc českých psychologů mluvím do médií o tom, co se v naší zemi děje. Profesní kolegové mi za to někdy myjou hlavu, já ale myslím, že je lepší, když člověk k něčemu promluví, než když mlčí. Mlčeti totiž nemusí být zlato. Mlčeti je často jen ustrašená lhostejnost.

Zločin v Michalské ulici

Někdy mi bylo, jako bych se měl rozkrájet. Podnikal jsem v barvách firmy ALEA-Psychologie, školil mladé psychiatry a psychology ve výcvikových skupinách, vyšetřoval zločince i jejich oběti a psal na ně znalecké posudky. Vrahové pozvolna, jeden za druhým, prostoupili můj život a jejich řada neměla konce, protože doba běžela dál a nesla s sebou nové vraždy.

Není jich teď ale, bohudík, tolik co v některých jiných cípech světa. Nejvíc se totiž zabíjí v krajích, kde gangy ve velkém obchodují s drogami, to znamená v Mexiku, a vůbec nejvyšší měřitelná čísla vražd uvádějí statistiky z chudinských slumů v São Paulu – v největším z brazilských velkoměst. Pozoruhodné přitom je, že tam jsou i čtvrti, kde se žije velmi slušně a kde se téměř nekrade, zatímco jen půlhodinu chůze odtud začíná prostor, kde se dnes a denně zabíjí.

U nás podobná hranice tak ostře načrtnuta není. A množství vražd tady zhruba od roku dva tisíce klesá. S určitým cynismem lze říct, že rozmach toho nejhrubšího násilí kopíroval v naší zemi dobu, kdy docházelo k největším majetkovým přesunům.

Majetek se v České republice už vcelku rozebral, třebaže ne pokaždé skončil v těch nejlepších rukou. Počet vražd se ovšem pořád drží nad předlistopadovou úrovní, má ale na tom svůj podíl i množství cizinců,

žijících na českém území; pracují tu, podnikají, čistě i nečistě, a občas se taky zabíjejí… Většinou navzájem.

Když poté píšu na vraha znalecký posudek, musím jej osobně stvrdit v soudní síni a zodpovědět dotazy soudu, obžalovaného a zejména jeho advokáta. S čímž mají někteří z mých kolegů potíž, protože jsou to slušní, citliví lidé a trochu se rozklepou, když na ně sebejistý obhájce začne řvát. Potom jde vlastně o jistou psychologii soudního procesu, kde může znalec selhat, pokud nemluví jasně a jednoznačně a nestojí si za svým. Naštěstí mi začala být za pár let taková hra jasná. Beru ji už jako součást jakéhosi profesního představení. Nakonec ani kriminálka si nevybírá znalce jen podle toho, jak umí zločince vyšetřit a zhodnotit jeho osobnost, inteligenci a psychiku, ale taky s přihlédnutím k jeho schopnostem obhájit sepsané závěry u soudu.

Stojím pak před trestním senátem v ohrádce pro svědky a cítím se trochu jako v románech Johna Grishama, kde sedí na rozdíl od nás v síni i porota a na soudce se každý obrací slovy: „Vaše Ctihodnosti!“

* * *

Vaše Ctihodnosti… V angličtině „Your Honor!“ Nikdy mě nenapadlo, že jednou tohle oslovení použiju taky, ale stalo se a mohl za to můj strýc, co emigroval do zámoří.

Původně s ním chtěli v silvestrovské noci roku čtyřicet devět utíkat na lyžích „přes čáru“ i moji rodiče. Byl jsem ale už tehdy na světě, a proto můj otec spolu se strýcem vymysleli krkolomný plán. Sehnali mi falešné dokumenty, bylo to jistě se strašným rizikem a dovedu si představit trest v uranových dolech, kdyby jim na to přišla StB. Byl jsem podle těch pa-

pírů syn amerického vojáka a francouzské dívky, která žila v Praze. (Francie uhnula po válce na nějaký čas doleva a Gottwaldovi poúnoroví mocní ji zatím jako zlý západní stát nebrali.) Francouzka měla tudíž se synkem, tedy se mnou, jet do Bavorska za nějakým Američanem a vrátit mě v Německu rodičům.

Všechno by se snad podařilo, kdyby se moje matka na poslední chvíli, už na nádraží, nepostavila proti. Malého Slávu nikomu nedá! Otec pak řekl svému bratrovi, že musí dobrodružný útěk na Západ zvládnout sám a on že se postará o rodiče.

Strýc to dokázal. Ve tmě, když celá Evropa na Silvestra pila, proklouzl z Železné Rudy do Bavor na dřevěných prknech bez hran a na léta se po něm slehla zem. Otci to bylo líto a babička skoro denně plakala, že už ho nikdy neuvidí. Ozval se poprvé až v roce dvaašedesát, přišel od něho dopis z Kalifornie a v něm stodolarová bankovka. Babička ji v Tuzexu vyměnila za bony a štědře nás obdarovala. Koupili jsme si s bratrem za ty peníze džíny značky Rifle.

Přišel jsem v nich v České Lípě hrdě do školy, ale první hodina ještě neskončila, když se z kouta u stropu, kde visel školní rozhlas s reproduktorem uprostřed dřevěného čtverce, ozvalo hlášení: „Žák Slavomil Hubálek se okamžitě dostaví do ředitelny! Opakuji: Žáka Slavomil Hubálek se okamžitě dostaví…“

Ředitel mě pak ve své kanceláři strašně seřval. „Víš vůbec, ty kluku, že v Americe je taková bída, že dělníci chodí všude jen v montérkách? Fasujou je ve fabrice a nosí je pořád, protože na nic lepšího nemají! A ty montérky jsou texasky, který máš na sobě… Běž se rychle domů převlíct!“

Čas potom trhl oponou a džíny už nosil celý svět, nicméně strýc se stále ozýval jen zřídka, posílal stručné vzkazy přes nějaké své americké

známé a jednou ročně sto nebo dvě stě dolarů. Nakonec po roce 1989 přijel do Prahy a vyprávěl, jak to s ním bylo. Uprchl na Západ jako asistent na Českém vysokém učení technickém, uchytil se na univerzitě v Berkeley, California, USA, a z Vladimíra se stal Frank W. Hubal. Dostal místo, související s americkým jaderným programem, což byla vysoce strategická záležitost, a nesměl se, ani písemně, stýkat s nikým z nepřátelského Východu. Včetně naší republiky, samozřejmě. Kdyby mu na to přišli, hrozil by mu vyhazov a drakonické sankce. Takže byly vlastně jeho občasné dopisy s dolary v obálce cosi jako hrdinský čin.

Všechno nám vysvětlil, ale nestýkali jsme se ani potom skoro vůbec, jelikož je Kalifornie od Prahy i České Lípy dost daleko. Až se mi po letech ozval telefon a v něm dáma mluvící anglicky. „Speak slowly, please, mluvte pomalu, prosím vás," řekl jsem jí, protože jen málokde je cizojazyčný náraz tak protivný jako v telefonu. Vyšla mi vstříc. Pečlivou angličtinou líčila, že zdravotní stav mého strýce a jeho ženy je už velmi špatný. Nemohou se o sebe prakticky postarat. Úřady pátraly v jejich papírech a našly moji adresu s poznámkou, že jsem jediný, kdo ve strýcově příbuzenstvu mluví anglicky. Tak ať prý nějak zorganizuju péči o ty dva staroušky.

Zdálo se mi to bizarní. Šlo ale o bezdětného otcova bratra, o našeho Vláďu, který měl nakonec na celé Zemi po ruce jenom mě. Řízl jsem tudíž do rodinných financí, koupil si letenku, obstaral vízum a vydal se přes Frankfurt do Kalifornie.

Strýc žil na penzi v nevelkém malebném městě Lafayette kousek od Berkeley a San Franciska. Manželku, emigrantku z Lotyšska, měl nemocnou, dožívala v nemocnici, v honosném, leč zpustlém domě zůstal sám a tvrdohlavost starců byla už na něm hodně znát. Domluva

s ním, v češtině i angličtině, bývala těžká. „Já žádnou pomoc nepotřebuju!“ vybuchoval co chvíli. „I'm not helpless! Já nejsem bezmocný to… kripl!“

Pečovatelské zařízení? Odmítl je! Přestěhovat se i s tetou do Prahy, kde by s jeho americkou penzí žili v luxusním domově pro seniory? „Nesmysl!“ vyštěkl.

Navíc se z okresního města Martinezu, vzdáleného šest mil, ozýval místní soud, že strýc už dávno neplatí daně a že má záplavu neuhrazených účtů. Jel jsem proto žlutým taxíkem do Martinezu a vystoupil před soudní budovou – palácem se sloupy jak z Korintu, jako by někdo antické Řecko vyvezl za oceán. Zdálo se mi to směšné, ovšem soudce, postarší, seriózní běloch už vůbec komický nebyl.

„Dobré jitro, Vaše Ctihodnosti,“ oslovil jsem ho uctivě a představil se. „Přijel jsem z Prahy a jsem synovec pana Franka W. Hubala…“

Přikývl a řekl, že jestli starý pán ty účty nezaplatí, bude muset přistoupit k jistým krokům.

K jakým?

Zbaví prostě mého strýce způsobilosti k právním úkonům. Bude nesvéprávný…

Představil jsem si smutnou životní koncovku velkého frajera a vědce, který zestárl, a šeptal jsem v duchu sám pro sebe: „Ach, Bože!“

* * *

Bylo to v době, kdy jsem si v Praze nazouval tuhé kotníkové boty, abych byl, jak se říká, „pevný v kramflekách“. Chodil jsem v nich za dlužníky firmy ALEA-Psychologie a ždímal z nich své pohledávky.

Nikdy jsme nikomu nedlužili ani haléř, sociální a zdravotní pojištění zaměstnanců platila má firmička poctivě, i když jsem občas už nevěděl, kudy kam, zatímco mohutné společnosti, pro které jsme testovali zájemce o místa tam nahoře?

„Člověče, vy tady otravujete kvůli sto padesáti tisícům," řekli mi jednou dokonce. „My se tu pohybujeme v řádech desítek miliónů. Tak pochopte, že s vámi nebudeme ztrácet čas!"

Něco jsem z dlužníků vymačkal, něco ne. A při tom bylo získávání zakázek stále obtížnější, až jsem poprvé zažil, že zakázka se dává jen za úplatek! (Cudně se mu říká provize.) Ale položit na dřevo peníze za to, abych za nejistou odměnu hodiny a hodiny vyšetřoval lidi, týral je složitými testy a vybíral z nich ty nejlepší s vědomím, že je-li zakázka uplacená už na začátku, může být stejně tak uplacená i na konci? Přičemž já tady jako šašek podepíšu výběrové řízení, se kterým vnitřně nesouhlasím? Ne! A jestli do pekla, tak z nějakých příjemnějších důvodů.

Odřízl jsem firmu od provizních zakázek, přišli jsme o ně a zaměřili se na specifické části trhu. Na firmy, kterým bez jakýchkoli pochybností šlo o schopné odborníky, prověřené psychologickou mlýnicí. Nabízeli jsme výběr špičkových programátorů, jelikož protekční či zaplacený úlet si v tomhle směru nikdo nedovolí. Tedy alespoň neměl by... Totéž snad platilo i o elitě ozbrojených složek státu. A o lidech z tajných služeb. Měl jsem se sice brzy dozvědět, že je to občas trochu jinak, ale zatím mě nic takového nenapadlo.

* * *

Vzpomínal jsem, jak je v Praze, a hledal po strýcově domě v Lafayette všemožné doklady – poplatky za telefon, účty od lékařů, pamatuju, že tam třeba bylo padesát dolarů za injekci při vytržení zubu, přičemž strýc zuřil, že to je všechno podvod a že žádnou injekci od stomatologa nedostal. Zkoušel jsem starého pána večer co večer přesvědčit, že by snad přece jen něco z těch účtů uhradit měl, vztekal se, ale nakonec se mi to po mnoha scénách podařilo.

V antickém paláci v Martinezu jsem potom znovu řekl „Vaše Ctihodnosti" a podával soudci do rukou štos dokladů. „Veškeré účty, které jsem našel, Your Honor, jsou dnes už uhrazené."

„Ne, pane," zavrtěl hlavou. „Nedávejte mi to."

„Ale..." Polekal jsem se. Proč to vlastně odmítá?

„Opravdu, nedávejte mi to. Když jste řekl, že je to zaplacené, tak je to zaplacené."

Po těle mi naskočila husí kůže, protože to, co jsem zažil, mi připadalo neuvěřitelné, a čekal jsem pak na chodbě, abych mohl ještě chvíli mluvit se soudcem. Když vyšel ze své místnosti, řekl jsem mu: „Poslyšte, to byl pro mne zážitek. Vždyť vy mne vůbec neznáte, a věříte mi. Já chodím doma v České republice k soudu skoro každý týden a vždycky tam po mně chtějí osobní doklad a dokazovat musím úplně všechno."

„Pane," odvětil soudce z Martinezu, „vy jste mě nikdy v životě nepodvedl. Takže já nemám sebemenší důvod, abych vám nevěřil."

Soudce pak za mnou poslal sanfranciské novináře, aby se poptali u evropského experta, co si myslí o kauze, která tehdy zajímala celou Kalifornii. Šlo o případ malé krádeže a velikého trestu. Jistý třikrát už trestaný Afroameričan, jak se tady s korektností až přehnanou říká černochům, ukradl v supermarketu balík toaletního papíru. Policisté ho

zatkli, drželi chvíli ve vazbě a nakonec propustili s tím, že se má dostavit k hlavnímu líčení u soudu.

K líčení časem skutečně došlo, soudce čekal na stranu žalovanou, ale protože byl milý Afroameričan bůhvíkde, zvedla Jeho Ctihodnost telefon a volala na nejbližší policejní stanici, aby muži v uniformách zloděje předvedli.

Hlídka ho našla doma, byl úplně namol, řval, že nikam nepůjde, a na jednoho z policistů plivl. Nepárali se s ním, zkroutili mu ruce za záda, nasadili mu pouta a odvlekli ho k soudu.

Soudce pak vstal, uchopil dřevěné, zdobené kladívko, znak svého úřadu, odsoudil zloděje na doživotí, práskl tím kladívkem do stolu a byl konec.

To je nějaká volovina, napadlo mě, když jsem ten příběh slyšel poprvé, a všichni mí čeští přátelé reagovali později stejně. Blbost, to sis vymyslel… Jenomže v Kalifornii platí zásada „Třikrát a dost!" A zloděj byl nyní už počtvrté trestaný. Navíc se nechtěl dostavit k soudu a pohrdl zákonem, jelikož plivnul na policistu.

Sanfranciští novináři přijeli za mnou do Lafayette, do domu, kde bydlel můj starý strýc spolu se svým německým kamarádem Alzheimerem, a chopili se slova: „Tak vy jste z Evropy, z Prahy, a u soudu vystupujete jako znalec. Řekněte, kolik by takový pachatel dostal u vás?"

„U nás?" zasmál jsem se. „U nás nic!"

„Jak to, nic?"

„No… Cena balíku toaletního papíru nemohla překročit pět tisíc korun, takže to podle našich zákonů není trestný čin. A i kdyby byl předtím ten člověk trestaný patnáctkrát, bude to s tím balíkem pořád jenom přestupek, který se řeší na městském úřadě."

Měli z toho legraci a vyprávěli, jak se teď v Kalifornii diskutuje, zda byl, navzdory zásadě „Třikrát a dost!“, vynesený trest přiměřený, a že podle průzkumů většina lidí říká: „Jo, soudce rozhodl správně!“

* * *

S černým zločincem z Ameriky či z Afriky jsem se u nás ve své praxi nesetkal. Naopak, psal jsem posudek na vraha, který v Praze probodl súdánského studenta, patřil mezi skinheady, a když zabíjel, měl hodně upito.

Vyšetřoval jsem ale jako psycholog cizince z opačné strany světa, z daleké Říše středu, co u nás zabili nějaké jiné Číňany, a moje jazykové znalosti mi byly k ničemu. Vrahové mluvili jen čínsky a bez tlumočníka se s nimi jednat nedalo. Jediné, oč jsem se v práci mohl opřít, byly projektivní neboli kresebné metody a zjišťování inteligence podle testů, označovaných jako „culture free“, tedy nezávislých na té či oné kultuře.

Jinak mělo takové vyšetření jen omezenou platnost, zejména když s tlumočníky vyvstal problém. „Řekněte mu, ať nakreslí celou lidskou postavu,“ požádal jsem sinologa, který mi překládal, „a ať to udělá, jak nejlíp umí.“

Tlumočník se nadechl a mluvil souvisle tři minuty.

„Nakreslete ovocný strom!“

Nadechl se a mluvil čtyři minuty.

Kdo ví, co vlastně vrahovi říkal. Zdálo se mi, že ze sebe chrlí i něco jiného, než by měl, a že tu cosi nehraje…

Vybavil jsem si ale při tom vždycky vzpomínku na čínskou čtvrť v San Francisku, kam lodě už v předminulém století vozily z Kantonu a Šang-

haje kulie s copánky, kteří pak na stavbě železnic i všeho možného dřeli za pár centů pro slávu a rozkvět amerického Západu.

San Francisco a zejména Lafayette se starým strýčkem jsem nakonec poznal víc, než mě kdy předtím mohlo napadnout. Létali jsme tam nakonec střídavě všichni, já, manželka i obě dcery, pečovat o strejdu. Říkával jsem zamlada, jak mě ruinuje dojíždění do Horních Beřkovic, a že všechno, co vydělám, projezdím na cestách do práce a z práce, teď už mi táhlo na šedesátku, vzmohl jsem se sice, ale to, co mi leželo na kontě, roztálo jako sníh s letenkami do zámoří.

Když strýc navždy zavřel oči, odjel jsem do Kalifornie naposled, abych mu vypravil pohřeb. Chtěl mít katolický obřad v kostele a potom, jak si přál, měl být jeho i tetin popel rozptýlen společně do moře pod obřím sanfranciským mostem Golden Gate. Což je tam poměrně častý způsob posledního rozloučení a ve Frisku k tomu mají i speciálně vybavené lodě. Smutečně oděná dáma, která vše organizovala, mi vtiskla do rukou dvě urny, jednu s tetiným popelem, druhou se strýcovým, poslala mě na příď a vzápětí naprosto nepietně křikla: „Pozor! Vítr jde tam odtud!“

* * *

Strýc Vladimír měl vlastně dobrý život. Splnil si svůj sen, šel za lepším do Ameriky a dařilo se mu tam. Já v práci zažíval spíš lidi, kteří šli za lepším k nám a s nimiž se stalo něco zlého.

Psal jsem několik posudků za sebou na ukrajinské dělníky, byly jako přes kopírák. Hledali tady zemi zaslíbenou, ale nenašli ji. Dělali celé měsíce šest dní v týdnu a dvanáct hodin denně, peněz dostali jen ma-

ličko a někdy taky žádné. Přespávali spolu s dalšími Ukrajinci v pražském bytě, mohlo jich tam žít dvacet nebo i třicet a živili se chlebem se spoustou cibule. Víc si dovolit nemohli. A mívali doma smrad.

Ti, kteří jim zařídili peklo a nechávali si říkat anglickým slovem „boss", jezdili kolem nich v bavorácích s krásnými pražskými dorotami, měli občas pro sedřené chlapy slova útěchy, ale spíš se jim jenom posmívali. Někdy dost sprostě. Řekli pak skoro vždycky, že nemají peníze, aby jim mohli zaplatit.

Napětí houstlo, až bylo skoro hmatatelné. Nakonec měl překvapený „boss" v břiše nůž a ránu do jater či do slinivky nemohl přežít. Bývalo to zásadně o víkendu a vražda měla pokaždé předehru v podobě levné vodky a piva, které dělníci nebrali jako alkohol.

Takovým vrahům, chlapům s mozolnatými dlaněmi, se dalo hluboce porozumět, jiní mordýři z východu byli však už jiného zrna. Zejména mladík, který mi připomněl knížete Potěmkina, oblíbence carevny Kateřiny II. Potěmkin kdysi kolem Dněpru vytvořil iluzi bohatých vesnic a kulisy se správnou perspektivou mu k tomu ztvárnilo čtyřicet petrohradských malířů. Vyslanci zahraničních mocností se dívali jak u vytržení na ruský blahobyt, a když v čele s carevnou navštívili selskou domácnost, cpali se vesničané husím masem, v horším případě krůtou.

Tady u nás carevna nebyla, hejl se ale přesto našel a nebyl ledajaký. Špičkový umělec, choreograf baletní scény slavného moskevského divadla. Eso! Peněz měl dost, rozhodl se podnikat v „bratrské slovanské Čechii" a narazil tu na mladého krajana, který mu vysvětlil místní specifiku. „Češi milují fast food," vykládal přesvědčivě, „ale nesnášejí už americké hamburgry. Dal by se tady ovšem udělat skvělý byznys s šašliky!"

Choreograf souhlasil, protože se mu vonící šašlik zdál v českém prostředí jako něco báječného, a mladý Rus mu sepsal marketingovou studii, potvrzující, jakou tu šašliky mají budoucnost.

Divadelník sypal peníze a Rus se svým českým kamarádem dělal, že pracuje. Chtěl moře statisíců na stánky, z nichž tady u menších nádraží i jinde vyroste prodejní síť, dřel z kůže důvěřivého investora, a když už to mistrovi od baletních piruet začalo být divné, pozval ho z Moskvy do Čech, aby se podíval, jak všechno začíná fungovat.

Odvezli ho za Prahu k nějakému nádražíčku. Stánek, roztomilá „šašličnaja", tam stál jako malovaný, obsluha se v něm otáčela a zákazníci čekali ve frontě na dobrotu. Investor jásal. Všichni byli spokojení.

Stánek tam ale obratné rusko-české duo zřídilo jen naoko. Šašliky či vepřové vrabce, anebo co to vůbec bylo, jim nějaká teta upekla doma v troubě a kdosi je napíchal na špejle. Houf strávníků si novodobý Potěmkin zverboval mezi kamarády a popřál jim co nejlepší chuť.

Moskevský choreograf rozuměl určitě baletu, ale nikoli už činohře. Naletěl na předvedené divadlo a řekl si: Všechno běží! A když mu konečně začalo docházet, že je celý ten projekt s šašliky chiméra, tak ho ti dva pro jistotu zastřelili.

Mezi Rusy se u nás občas zabíjí kvůli mnohem větším částkám než v tomhle příběhu, nicméně komedie v doslova gogolovském duchu se na rozdíl od šašlikové historky před vraždou nehrají.

* * *

Druhého ledna je člověk pořád ještě plný novoročních předsevzetí a hledí na svět optimisticky. Začínal rok 2003, šel jsem pěšky do práce v Michal-

ské a zmrazky mi křupaly pod nohama. ALEA-Psychologie? Bude fungovat i letos, je přece stále ještě dost zájemců o její práci... Viděl jsem už zdálky náš dům U Zlatého melounu, když mi v kapse zadrnčel mobil.

Vzápětí přišel šok: „Jsme vykradený!"

„Co?"

„No vykradený!" volal kolega z firmy, co přišel do práce dřív než já. „Všechny computery..."

Čekal jsem v našich kancelářích spoušť, ale nebyla tam. Zmizely jenom tři počítače a s nimi veškeré zálohové diskety. Nebyly v trezoru. Do prdele! Občas je někdo z nás zapomněl uklidit do bezpečí a nestalo se nic. Jenomže tentokrát je to malér!

Policie pak pracovala jak podle příručky. Otisky prstů hledala pečlivě, ale nenašla žádné, zloději měli gumové rukavice. Zámky neporušené. Počítače byly odpojeny profesionálně. A diskety? Pachatelé museli jít najisto, věděli přesně, co chtějí. Takhle nekradou zoufalci, kteří potom svůj lup prodávají v bazaru.

Ale kdo to tedy byl? V hlavě se mi spustil můj nejvlastnější počítač, který mi nikdo vzít nemůže. Psal jsem přece teď posudky ohledně pokusu o vraždu novinářky. Byla z MF Dnes, hezká, zrzavá, investigativní česká Mata Hari. Případem se zabýval policejní Útvar pro odhalování organizovaného zločinu (ÚOOZ). Detektivové zjistili, že jeden z podezřelých, vysoký ministerský úředník, byl u vojenské rozvědky, jak současné, tak předlistopadové, a vojenští agenti chtěli, aby jim z ÚOOZ poskytli příslušný spis. Policisté to odmítli. Já ovšem ten spis v elektronické podobě měl. Takže si pro něj někdo přišel?

Případ byl se všemi souvislostmi spletitý; úředník s otiskem vojenské tajné služby měl vzdor svému standardnímu příjmu obrovský majetek –

sídlo pro multimilionáře s rytířským sálem, vinárnou a tak dál… V ukradeném spisu, který je samozřejmě dodnes tajný, jsem četl natolik fascinující věci, jako by je psal Frederick Forsyth. Mistr špionážních románů. Navíc mi v duchu zablikala kontrolka: Diag Human! A byl jsem si, podle všeho, co jsem o sporu s tou společností věděl, téměř jist, že podezřelý úředník mohl hrát roli i v dohodě s Diag Human, co možná jednou připraví náš stát o miliardy.

* * *

Na jedné straně příběh jako od Forsytha, na druhé pokus o vraždu, který byl dokonale zvrzaný. Nebojácnou zrzečku měli zabít dva protřelí gauneři – dostali za to zaplaceno, ale cítili nejspíš, že jde o velkou hru, a nechtěli se do ní pouštět. Radši si najali pitomce. Vimperského narkomana s feťáckou žloutenkou a přezdívkou Citrón. Dali mu do kapsy peníze, do ruky pistoli a poslali ho do Prahy.

Citrón, opravdu nažloutlý kvůli své nemoci, se zprvu pokusil splnit úkol, novinářku ale na jedné z jejích adres nenašel, a když se vydal na její druhé bydliště, stavil se v hospodě a ožral se tam pod obraz. Zmateně potom hledal svou bouchačku… Nešel už nikam. Plahočil se zpátky do Vimperka a ohlásil v hrůze všechno na policii. Nejdřív ho odtud vyhodili, protože ho znali jako místního, několikrát trestaného zmetka, ale nakonec si řekli, jestli na tom přece jen něco není, a zavolali do Prahy.

Vyšetřování se rozjelo skoro okamžitě. Policie pustila falešnou informaci, že byla nalezena mladá zrzavá zastřelená žena. Úředník záhadný boháč si s přáteli užíval dovolenou v Chorvatsku; dostal tu zprávu přetavenou v dohodnuté heslo a odpověděl: „Výborně. Bouchněte si šam-

paňský, my si ho taky bouchneme!“ Nemohl vědět, že se už v té chvíli odposlouchává jeho mobil.

Přesto si nemyslím, že tenhle pokus o vraždu byla pouze jeho akce, úředník sloužil spíš jen jako převodová páka, byť jistě důležitá. Bylo to v době, kdy v Moskvě vrahové stříleli investigativní novináře, a nikdo nepochyboval, že jde o plánované tažení. Umlčet média! Ať mluví a píší jen o tom, co nám neškodí.

A mohlo to být u nás tak, že o život přijde zrzavá novinářská šťouralka a po ní třeba Janek Kroupa, jehož smrt se svede na nebezpečnou, nicméně apolitickou pražskou galerku? Pak třeba zahyne někdo další a média zaplaví strach s vědomím, že jsou některá témata se vším všudy tabu? Nevím, jestli taková konstrukce není příliš složitá, ale řekl bych, že nejsem daleko od pravdy. Vždyť kdyby se novináři dostali k informacím, které jsem četl v ukradeném spisu, bylo by u nás zemětřesení.

* * *

Zemětřesení jsem ale zažil sám. Zpráva o zločinu v Michalské ulici, o krádeži v naší firmě, prosákla do novin a do televize. Mnozí z klíčových zákazníků nám řekli, že je konec. Spolupracovat s námi nemohou, jejich citlivá data nebyla v ALEA-Psychologii bezpečná.

Vloupání v Michalské začala vyšetřovat kriminálka z Prahy 1. Bombardoval jsem v zoufalství veškerá myslitelná místa, abych šetření v rámci svých možností podpořil, a závažnost případu jsem vyzdvihl, jak jen to šlo.

„Jediným cílem pachatele bylo zjevně získat data uložená v počítačích,“ napsal jsem nejvyššímu státnímu zástupci. „A byly to údaje ze tří okruhů:

1. Firemní databáze 4660 uchazečů o výjimečné zaměstnání, evidovaných za leta existence firmy, zabývající se testováním kandidátů na různé, často nejvyšší manažerské pozice.
2. Psychologické posudky na základě akreditace našeho pracoviště pro prověřování osob Národního bezpečnostního úřadu.
3. Soudně znalecké posudky, které jsem vypracoval jako znalec Městského soudu v Praze v oboru klinické psychologie a sexuologie.

Mám důvodné podezření," pokračoval jsem a líčil, že jde hlavně o případ, který se s mnoha spojitostmi klene nad zpackaným pokusem o vraždu novinářky, a pro úplnost jsem dodal: „Vzhledem k tomu, že jsem v minulosti posuzoval řadu pachatelů námezdných vražd, nemohu vyloučit, že pachatel měl zájem i o tato data, například o kauzu lehkých topných olejů."

V hlavě mi při tom zvonila fakta à la Forsyth. Když uletí se zlou vůlí ven, čeká nás mezinárodní skandál! A jak to, že byl podezřelý úředník, toho času ve vazbě, bohatý tak pohádkově, že si hrál na novodobého šlechtice? Může to souviset s kauzou Diag Human?

Kriminálce z Prahy 1 vykrádačku v Michalské odebrali; řešit ji měl speciální vyšetřovací tým, ustavený zásahem shora. Neobjasnil nic – pachatel zůstal neznámý a vyšetřování skončilo.

Namítal jsem, že je přece jasné, kde hledat pachatele, a že nemůže být tak docela neznámý, až se mnou začali jednat důrazně a pravili bez obalu: „Bude lepší, když na to zapomenete!"

Navštívil jsem potom ještě šéfa vojenského zpravodajství. Věděl o mé zdánlivě malé ztrátě tří počítačů a disket překvapivě mnoho, ale nic objevného mi neřekl. Až na jednu věc – na základě toho případu vyhodila

vojenská rozvědka ze svých služeb dvě stě lidí… „Víc vám k tomu sdělit nemohu," usmál se na rozloučenou.

Usmál jsem se taky. Vyšel jsem z budovy generálního štábu armády na kulaté náměstí v Dejvicích a loudal se ke svému autu. Bylo mi jasné, že pravda nemusí být vždycky ten nejlepší argument, a přemýšlel jsem, jak teď vlastně bude žít moje firma, když prošla takovouhle masáží. A v zádech jako bych slyšel hlas: „Nestrkej nikdy nos, kam nemáš, člověče. Nevládneš tady! Rozumíš? Panují tu jiní. Ty ne!!!

Zrádce národa

Bylo zas tak divné, že jsem s krádeží v Michalské ulici, která se všemi souvislostmi a důsledky dostala téměř mysteriózní nádech, dopadl nakonec tak, jak jsem dopadl? Ostatně jako by leccos už o pár let dřív tušila dokonce i zpěvačka Lucie Bílá, aniž by byla psycholog a zpovědník vrahů. Vyšla jí knížka s příznačným názvem: „Dnes už to vím… Možné je všechno".

Asi bylo opravdu možné skoro všechno. A bylo mi z toho na blití. Ano, měl jsem být opatrnější. Změnit firemní kanceláře v téměř nedobytnou pevnost s kvílejícím alarmem a spojením na policii. Kde ale na všechno brát a nekrást? O kdejakou korunu, co po právu patřila do kasy ALEA-Psychologie, jsem musel doslova svádět bitvy a pečovatelské lety za strýcem do zámoří mi čistily konto. Nádavkem jsem už před časem zažil, jak po mně, a něco podobného se už stalo kdekomu, chtěl jistý pán milión korun. Prý jsem se urážkou dotkl jeho pověsti. Nade vším při tom kroužilo prase, jako kdyby mělo křídla v duchu jedné z písní Petra Skoumala.

* * *

Oslovila mě Česká biskupská konference, jestli bych na přednáškách, které si v Goethe Institutu naproti Žofínu pořádaly organizace tzv. čtyř-

procentní menšiny, nevystoupil s projevem, jak se historicky vyvíjel vztah katolické církve k homosexuálům.

Zkušenosti s jejich minoritou mi nechyběly. Jako první psychoterapeut v Praze jsem vedl skupinu pro adaptaci mladých homosexuálů ve společnosti. Nechtěl jsem jejich orientaci léčit, jak se o to pokoušeli někteří z mých kolegů, šlo mi jen o to, abych v duši svých pacientů potlačil úzkost s neurózami a umožnil jim slušný život. Podmínky mi k tomu doba nedala špatné – stali jsme se přece roku 1962 prvním státem světa, kde byla zrušena trestnost homosexuality*, a nehynoucí zásluhu na tom měl tehdejší šéf Sexuologického ústavu pan profesor Hynie, který uměl v daném směru přesvědčit tehdejší mocné.

Češi byli navíc ve vztahu ke gayům dost tolerantní. Pamatuju na své pacienty, kteří se po převratu v devětaosmdesátém vydali nadšeně na Západ, dostali místa ve švýcarských bankách, cítili se spokojeně, ale jakmile řekli, že jsou homosexuálové, vyhodili je Švýcaři bez milosti na dlažbu. U nás nic podobného myslitelné nebylo.

Vyzbrojen svými poznatky přednesl jsem pak v Goethe Institutu řeč, kterou jsem pojal zeširoka od popisu absolutního zatracení a trestu smrti až k oficiálnímu postoji současnosti. V námořnictvu Jejího Veličenstva bylo ještě v devatenáctém století oběšeno na ráhně několik lodníků za svoji odlišnost a Hitlerova třetí říše posílala homosexuály na smrt anebo za ostnatý drát do lágrů, s růžovým znamením na mundúrech koncen-

* Zrušení trestnosti homosexuality mělo v moderních dějinách svou předehru. Z osobní iniciativy V. I. Lenina byla trestnost homosexuality zrušena v sovětském Rusku, avšak poté když se moci chopil Stalin, vrátilo se vše do původní podoby a gayové za svoji odlišnost pykali na Rusi dál.

tráčníků. Dnes ovšem katolický katechismus říká, že k otázkám homosexuality máme přistupovat s úctou, soucitem a jemnocitem.

Když má přednáška skončila, přihlásil se Jiří Hromada, herec a předseda Sdružení organizací homosexuálních občanů. Pravil: „To je hezký, pane doktore, co nám tady říkáte, my váš liberální postoj všichni známe. Ale jak nám potom vysvětlíte slova pana poslance Tollnera, který o nás v parlamentu mluvil jako o buzerantech, který dělají prasečiny?"

Dotklo se mě to, protože co já měl, proboha, společného s výrokem nějakého poslance, a tak jsem odvětil: „No, pan Tollner se vyjádřil jako prase. To si napsal svou charakteristiku sám." A konec.

Uběhlo jen pár dní, když jsem otevřel Magazín Mladé fronty DNES, uviděl v něm článek o setkání v Goethe Institutu a v jeho textu větu, tištěnou výrazným, červeným písmem: „Tollner je prase, řekl Hubálek… a tak dál." Není to pravda, tohle jsem nikdy neřekl, a navíc je to vytržené z kontextu, napadlo mě okamžitě a napsal jsem dopis s vysvětlením a omluvou poslanci Pavlu Tollnerovi, zvolenému mezi naše zákonodárce za KDU-ČSL.

Tollner však v sobě očekávanou křesťanskou toleranci neměl. Žaloval mě, požadoval miliónové odškodnění a tvrdil, že svůj výrok, tak jak ho citoval Hromada, pronést mohl, protože je krytý poslaneckou imunitou, zatímco já nic o praseti říct nesmím, jelikož z mých úst je to urážka.

Měl jsem se možná cítit jako mimoparlamentní plebejec bezcenný, šel jsem všechno probrat s advokátem Tomášem Sokolem, ale ten se jen smál: „Víš, on má bohužel pravdu," řekl. „A oni by tě za to skutečně odsoudit mohli!"

Tak to teda ne! Vydal jsem se k Městskému soudu jako už tolikrát předtím, nyní ale poprvé jako strana žalovaná, a byl jsem po boku se svou

obhájkyní připraven bojovat. Válčit se ale v prasečí kauze příliš nemuselo. Soud uznal, že jsem se panu poslanci omluvil, a jeho finanční požadavek zamítl.

Politik Tollner byl neústupný a možná ty peníze k něčemu potřeboval. Odvolal se k vyšší instanci. Vrchní soud v Praze byl však jiného názoru, opřel se o jistý judikát* Evropského soudu pro lidská práva a verdikt zněl, že jsem se jako občan zastal napadené menšiny. A měl jsem dokonce právo použít silnější výrok, než jaký pronesl politik!

Moc jsem tomu nerozuměl a zeptal se pro jistotu soudců, jestli jsem mohl říct, že dotyčný je „prase prasecký".

Soudci měli dobrou náladu a odpověděli: „Ano, mohl jste říct, že je prase prasecký!"

Všechno se odehrálo ve městě, kde žil a spisoval Franz Kafka. Tollner na mně žádné peníze nevysoudil. Obhajoba mě stála sedmdesát tisíc. U Jadranu se říká: Dobro došli.

* * *

Bál jsem se později, že ALEA-Psychologie nepřežije šok spojený s krádeží důležitých dat, stal se však zázrak. A snad jsem mu trochu pomohl, když se mi s doslova sisyfovským úsilím podařilo sehnat nové zakázky. Po čase bylo už skoro všechno jako kdysi, s prací pro slušné zájemce a s kličkovanou mezi těmi, co po nás chtěli úplatek. V Michalské ulici se znovu žilo snesitelně. I když mi cosi říkalo, že už to není nadlouho.

---

* Judikát – rozhodnutí soudu (rozsudek a usnesení)

Byl jsem teď sice životem poučený a mnohem ostražitější než dřív, ale přesto ve mně jednoho dne hrklo a ztuhl jsem úlekem. Dokončili jsme výběrové řízení na vysokou manažerskou funkci, vyhrál v něm s převahou nejmladší ze všech účastníků, sedmadvacetiletý, téměř dvoumetrový blondýn švédského typu. Všichni mu blahopřáli, byť někteří trochu kysele, a měli se k odchodu, on ale zůstal, a když jsme spolu v kanceláři osaměli, řekl: „Pane doktore, já jsem vám chtěl poděkovat…"

„Nemusíte," zarazil jsem ho. „Výběr byl objektivní."

„Ne," usmál se, „takhle jsem to nemyslel. Chtěl jsem vám říct, že vás pozdravuje moje matka, protože nebýt vás, tak bych se nenarodil."

Zatmělo se mi před očima. Měl jsem snad ve svých beřkovických časech nějaký úlet, o kterém nevím? Začne mě teď nějaká ženská vydírat? Ve tváři se mi musel zračit děs, hleděl jsem užasle na toho českého Švéda, až se začal viditelně bavit: „Ale ne, ničeho se nebojte!" řekl. „Maminka vám jen děkuje, že jste jí před sedmadvaceti lety v poradně pro vysokoškoláky rozmluvil interrupci."

V takové poradně jsem kdysi opravdu působil a dojížděl tam dvakrát, později jednou týdně z Horních Beřkovic a poté ze Sexuologického ústavu v Praze. Vznikla pod vedením doktora Jana Srnce, psychologové jsme v ní byli tři a s námi jeden právník. Když jsem byl rok na vojně, pracovala za mne v poradně psycholožka Dana Němcová, která pak podepsala Chartu 77, z čehož jsme měli malér. Ale nakonec jsme jej nějak ustáli a drželi se až do roku 1984, kdy na nás přišli soudruzi z OV KSČ, že poradna nesmí být pro vysokoškoláky, ale pro dělnickou mládež.

Lidská paměť je někdy doslova neuvěřitelná – vzpomněl jsem si teď, jak jsem kdysi matce toho světlovlasého mladíka rozmluvil cestu na potrat a kdy to nejspíš bylo. Ostatně studentek v jiném stavu jsme za ta léta

měli v poradně dost. A bylo nám všechno jasné obvykle už v čekárně. Seděla tam zoufalá holka, vyprávěla pak s pláčem, že je v prvním nebo druhém ročníku a kluk si ji nechce vzít. „Já se teď nemůžu vrátit domů," vzlykala, „táta mě zabije!"

„Nezabije, slečno," utěšoval jsem ji s jistotou, že jí o život nepůjde. „Bude sice strašně řvát, ale uvidíte, jak si potom to svoje vnouče zamiluje."

* * *

K vysokoškolákům jsem se po letech vrátil a začal jsem je učit. Stalo se totiž, že roku 2006 zemřel Michal Černoušek, vynikající odborník, který na Fakultě sociálních věd UK přednášel sociální psychologii, a když jeho lektorské místo osiřelo, požádali mě, jestli bych jeho předmět nepřevzal.

Kývl jsem na souhlas, i když je dnes u nás výuka na univerzitě záležitost daleko spíš čestná než výnosná, a připravil si sérii přednášek o sociálně psychologických aspektech komunikace.

Takové téma mě vždycky nesmírně zajímalo. V naší době se už komunikační technologie – telefon, rádio, televize a internet – změnily v součást lidské přirozenosti. Člověk se z cesty do práce vrátí uštvaně domů jen proto, že si někde na stolku zapomněl mobil; bez mobilu si totiž svůj život už vůbec nedovede představit. A na každého bez ustání dopadá takové množství informací, že abychom se nezbláznili, musíme okolní svět prožívat v neskutečně tenké vrstvě. Žádná ze zpráv, které nás věčně bombardují, neproniká do hloubky – výjimky nanejvýš potvrzují pravidlo –, a všechno se jeví v téměř absurdní zkratce. Jak říkávám svým

studentům: „Tolstého román ‚Anna Karenina' se v pojetí některých vašich kolegů dá zredukovat na esemesku ‚Blbě se vdala a skočila pod vlak'."

S komunikací jde v nerozlučném sepětí i schopnost jednat s lidmi, ovlivňovat je a sahat jim až do duše. Nemusíme takovou manipulaci pokaždé vnímat jako něco záporného, vždyť jednou z jejích forem je i výchova dítěte, a manipulace patří v naší kultuře k základům vývoje už odedávna. Nesu si ale v sobě celoživotní vnitřní náboj, touhu po nezávislosti, a potřebuju rozpoznat a dešifrovat různé druhy manipulace, útočící na lidskou psychiku.

Přednáším o tom na fakultě svým posluchačům. Ptají se mě na nějaký příklad, a tak jim vyprávím: „V antickém Řecku přivedli Sokrata v Aténách na tržiště, aby se přesvědčil, co všechno se ve městě dá koupit. Sokrates se rozhlédne kolem a řekne: ‚Ach, tady je věcí, které vůbec nepotřebuji!'"

Dnes je to podobné. Když přijdu do nějakého obchodního centra, naleštěného a protkaného kavárnami, cítím, jak jsme tlačeni k tomu, abychom si koupili zbytečné krámy. A z televizní reklamy se můžeme dozvědět, že není nic lepšího než menstruovat a ukazovat dětem fialovou krávu… Což říkávám i studentům Vysoké školy ekonomické, kde už teď učím taky, třebaže se tam se svým vztahem k marketingu cítím tak trochu jako záškodník.

Nositelem své pravdy a s ní i manipulace bývala u nás v Evropě po dlouhá staletí církev a slova z kazatelny dovedla měnit svět. Série Husových kázání stála u počátků dějinných smrští… Církev byla však v minulém století spolehlivě převálcována médii a lidé se stali, ať chtějí nebo ne, předmětem jejich hry. (V Hitlerově říši to přesně vycítil Joseph

Goebbels, ministr pro lidovou osvětu a propagandu, a Němci, zázračně zpracovaní tiskem, rozhlasem a filmem, bojovali až do hořkého konce, i když byla válka už dávno ztracená.)

Média převzala od církve nárok na pravdu, z čehož mě občas mrazí v zádech, i když připouštím, že někdy mají i poslání veskrze kladné. Vždyť ani policie, ani státní zastupitelství a soudy nedokázaly ohledně zločinu udělat tolik práce jako novináři Hynek, Klíma, Kmenta, Kroupa, Motl, Slonková a Spurný. Jsem jim vděčný, protože se stali strážci demokracie a obecně lidských hodnot.

Média však až na pár statečných naše hodnoty zas tolik nestřeží, ukazují nám svět kolem nás, ale objektivita je při tom občas zasutá, anebo má několik výkladů a žádný z nich nemusí být bez kazu. A mediální kouzelníci formují názory občanů, jak jen to jde… Mám hodně rád americký film „Vrtěti psem". Herecká star De Niro tam s výrazem čehosi definitivního plácne na bednu s obrazovkou a řekne klíčová slova: „Je to pravda. Bylo to v televizi!"

* * *

Manipulace s lidskými životy mi ale na rozdíl od kejklů s názory veřejnosti přijde ještě drsnější. Lidé mohou prozřít a vrátit se ze scestí, obětem vraždy už ale nepomůže nic.

Petr Zelenka, mladík s dvojí maturitou, pracoval na oddělení ARO polikliniky v Havlíčkově Brodě. Zaváděl pacientům do žil o své vůli a neoprávněně heparin, lék na ředění krve. V dávkách, které osm lidí nepřežilo; tolik vražd u nás neměl na svědomí ani orlický gang. Zelenka, původně záchranář a nyní jakýsi „zdravotní bratr", si vždycky vybral člo-

věka, jenž nebyl v jeho bezprostřední péči – starala se o něho přesně určená sestra –, a zaplavil ho heparinem s vědomím, že to buď přežije, anebo ne. Dělal to precizně a dlouho nikdo netušil, co že se vlastně v havlíčkobrodské nemocnici děje.

Lékaři si v zoufalství lámali hlavu, jak to, že pacienti jeden po druhém umírají, byli přece ještě včera stabilizovaní, teď ale jako by se všechno vzepřelo zásadám medicíny. Nakonec primář ARO zjistil, že se všechny tragédie kryly s dobou, kdy sloužil na oddělení Zelenka. Anebo lidé zemřeli brzy poté, kdy odešel z nemocnice domů.

Primář si pozval Zelenku na pohovor, sdělil mu bez obalu, co vypátral, řekl, že na něj bude podáno trestní oznámení, a položil před něho papír s rozvázáním pracovního poměru dohodou. Zelenka jej podepsal a rozloučil se. Celkem v klidu…

Ale jaký to vlastně byl člověk? Vzešel ze středních poměrů, v rodině vládl otec, technik na nižším šéfovském místě v továrně. Zelenka junior vystudoval střední zemědělskou školu, protože si netroufal ani na gymnázium, ani na průmyslovku, kde by měl na krku matematiku, která mu nešla a které se bál. Cítil, že na leccos nestačí. O žádné z vysokých škol nepřemýšlel. Práce někde na farmě ho nezajímala, šel radši ještě na dva roky studovat – stal se záchranářem. Skončil ve zdravotnictví a na ARO v Havlíčkově Brodu nastoupil roku 1999. Našel si přítelkyni a zdálo se, že se budou brát. Pozvolna ale přicházel na to, že ho víc přitahují muži. A že je v zásadě homosexuál. Netajil se tím nakonec, ani v práci, ani před svými rodiči, a bylo mu třicet, když začal zabíjet. Připravil o život osm pacientů. Heparinový vrah…

Když skončil ve vazbě, požádali mě, abych na něho psal posudek. Čekal jsem, že se bude hájit způsobem, který je v podobných případech

na celém světě běžný – obvinění říkají, že měli před sebou smrtelně nemocné lidi v bolestech a ukončili jejich život, aby je zbavili utrpení. Zelenka se ale o nic takového nesnažil. Šlo mu vlastně jen o divné soukromé vítězství. Chtěl vidět bezradné lékaře, jak i přes svoje vzdělání, atestace a zkušenosti tápou a nevědí, proč jim teď nečekaně umírají pacienti, útočil na psychiku doktorů a mstil se jim za to, že on sám by studium medicíny nezvládl. Kdyby se jeho motiv k vraždám měl shrnout jediným slovem, znělo by „škodolibost".

Vyšetřoval jsem Petra Zelenku pětkrát – přičemž k sepsání posudku stačí obvykle jedna až dvě návštěvy pachatele –, nyní ale šlo o výjimečný případ, v dějinách zločinu dost ojedinělý. Zelenka byl v našem jednání vstřícný, měkký, našel jsem sice v jeho povaze stopu bezcitnosti a touhu po nadvládě, ale současně taky ustrašenost, měl například řidičák, ale za volant si mimo autoškolu nikdy nesedl, prý by se toho neodvážil, je na to zbabělý.

Kontakt jsme při mých návštěvách navázali dobrý, ale pak zřejmě vstoupil do hry Zelenkův obhájce. Přemluvil svého mandanta, aby podal stížnost na polici, že se k němu při zatýkání chovala brutálně. Překvapilo mě to, viděl jsem záznam toho zatýkání na videu. Nic proti pravidlům se v něm najít nedalo – přitiskli ho prostě ke zdi a nasadili mu pouta.

„Prosím vás," zeptal jsem se Zelenky, „viděl jste někdy nějaký americký film, kde člověka zatkne zásahová jednotka?"

„Ale já si vzpomněl," řekl skoro plačtivě, „jak mě při tom kopli."

„A kam vás kopli?"

„Do zadečku."

Vypadl jsem v té chvíli ze své role a vyjelo ze mě: „Myslíte jako, že vás kopli do prdele?"

Nikdy přede mnou takhle nemluvil, bylo to zvláštní. Současně mě zaplavila vlna zlosti, představil jsem si pozůstalé na pohřbech, plačící ženy, muže se smutnou, kamennou tváří, heparin, který se rukou tohoto člověka změnil z léku ve vražednou zbraň. Nebylo mi už jasné, zda dokážu své hodnocení psát s potřebným nadhledem a bez podjatosti. Zelenka si podal stížnost a já navrhl státnímu zastupitelství, abych byl z případu odvolán. U soudu pak jako znalec vystoupil se svým posudkem jiný psycholog. Já zůstal mimo.

* * *

Přednáším na vysokých školách o manipulaci lidskými osudy, tak jak se o ni už tolikrát snažili státníci v projevech plných řečnických triků, anebo vlajkosláva, výtvarné umění a hudba – v posluchárně zní „Horst-Wessel-Lied“, píseň známá i jako „Die Fahne hoch“, hymna Hitlerových nacistů. Vyprávím studentům, jak neuvěřitelná byla v určitých chvílích motivační síla hudby, s níž lidé dokázali pochodovat na smrt. Padnout za svého krále, císaře, vůdce… Za cara, za vlast a za víru! Za vlast, za stranu a za Stalina!

Nikdo v dějinách manipulace člověka hudbou nepředvedl takovou sílu, byť v čistě záporné roli, jako Německo v časech nacismu. Staré pruské vojenské pochody se mísily s písněmi, které z nich byly odvozené. A zvláštní je, že ta nejznámější, „Die Fahne hoch“, byla v úderném rytmu a se slovy podřízenými politice naroubována obratně na melodii, jež zazněla poprvé roku 1807 v opeře „Josef z Egypta“. A Josef Egyptský, jak říká Starý zákon, byl… Žid.

Přehrávám posluchačům s patřičným výkladem i hymny jednotlivých států. Některé z nich jsou vlastně modlitbami národů, například anglická

„God Save the Queen“ či stará ruská „Bože, carja chrani“ a třeba i rakouská z doby Habsburků – „Zachovej nám, Hospodine, císaře a naši zem…“ Krásná je dnes například ukrajinská hymna a izraelská, kde zaslechneme motivy ze Smetanovy „Mé vlasti“. A slavná „Marseillaisa“ je pojem, ale nelze ji brát jako hymnu čistě francouzskou, stala se nakonec písní všech revolučních národů. Naši hymnu „Kde domov můj“ mám nejradši ze všech, jsem přece Čech. Připomenu to vždycky ve správné chvíli studentům, přednáším jim s chutí, ale velice nerad je pak zkouším.

Někdy dokonce pro ilustraci dodám, že má babička pokaždé při naší hymně stála. (Byla to babička z matčiny strany, ta, která před lety donesla mému otci dentistovi kbelík na vytržený zub estébáka, co k nám do bytu v České Lípě vpadl s pistolí v ruce a pološílený bolestí v dásni.) Babička stála při hymně, i když ji třeba jen slyšela z rádia. „Hochu, to stojím,“ říkávala mi, „ale tenkrát, osmadvacátého října v osmnáctým roce, jsme při hymně na Václaváku klečeli a přísahali!“

* * *

V listopadu 1989 zpívali lidé na Václavském náměstí naši hymnu taky a dvacet let poté mě Mladá fronta DNES požádala o rozhovor, abych to výročí i se vším, co k němu patří, ze svého pohledu zhodnotil. Odpovídal jsem na otázky, které mi kladl zástupce šéfredaktora Viliam Buchert, propracovali jsme se k české národní povaze a citoval jsem – v interview to časté nebývá –, dokonce i báseň. Verše Stanislava Kostky Neumanna: „A hrdý buď, žes vytrval, žes neposkvrnil ústa ani hruď falešnou řečí. Takový byl můj lid s kosou a kladivem. Na jitřní čekal svit, čekal a věřil.“ Čekal a věřil, na rozdíl od některých ostatních, co bojovali…

Povídal jsem o tom, že lze v českém chování nalézt malověrnost, skepsi a zvláštní směsici buranství, měli jsme sice velké osobnosti, ale příliš si jich nevážíme a národnostně jsme po všech přemetech dějin směska, která dnes mluví česky. Něco jako voříšci Evropy.

„Směska je jeden náš kořen," řekl jsem Buchertovi na mikrofon, „a druhý je implantovaný falešnou stopou národního obrození, která vyústila v Aloise Jiráska a Zdeňka Nejedlého a snažila se nám namluvit mýtus naší výjimečnosti a statečnosti husitů."

Husité, pravda, kdysi bojovali skvěle, ale v časech, kdy vznikaly moderní národy včetně toho našeho, zbylo už z jejich nátury v Češích pramálo. Češství se tehdy uchovalo především na vesnici a v menších městech a malé poměry nepřekonal v české duši ani zázrak obrození. Takže v ní zbyla schopnost improvizace se zásadou „vždycky to nějak zvládneme, že jo" a současně opatrnost. Ohnout se, neprovokovat a s „vrchností" vycházet co nejlíp. Jak říká ve Švejkovi nadporučík Lukáš: „Buďme Češi, ale nemusí o tom nikdo vědět. Já jsem taky Čech."

Podotkl jsem taky, že u nás zhruba každý pátý člověk k životu vlastně ani nepotřebuje nezávislost a svobodu a odkaz listopadu 89 mu nic neříká.

„Nejste na podobné lidi moc příkrý?" zeptal se Buchert.

„Stačí se podívat na takzvanou distribuci inteligence," odpověděl jsem. „Ve společnosti je třetina lidí, kteří jsou prostě pitomí. Jsou hloupí."

„U nás žije třetina pitomců?"

„Průměrné IQ 100 není žádný zázrak z pohledu schopností či výkonnosti. A přitom má polovina lidí IQ pod stovku. Hodně jich je hloupých. Což ovšem neplatí jen pro Českou republiku, to platí obecně."

Vysvětloval jsem mimo záznam, jak vlastně vypadá takzvaná Gaussova křivka, že má ve svém vzedmutém středu průměr, lidi s IQ od de-

vadesáti do sto deseti, a na pravé straně graficky znázorňuje lidi inteligentní, od sto deseti do řekněme sto čtyřiceti, protože víc jsem za celý život nikomu při seriózním, nejméně tříhodinovém vyšetření nenaměřil a k vyšším číslům jsem skeptický. Na opačné straně křivky jsou potom ti, jejichž inteligence je pod průměrem a v souladu s matematikou je jich třetina. S IQ 70 až 90 jsou lidé tupí, hodně hloupí a od sedmdesátky níž debilové. Vzdělávatelný je člověk zhruba od IQ 75…

Inteligentní Buchert mi nade vši pochybnost rozuměl, editor příslušného vydání novin měl ale na věci vlastní názor a rozhovor vyšel pod titulkem „Ničemu se nedivte, třetina lidí jsou pitomci".

Byla to sice pravda, ale v titulku působila jako provokace. A že se nemáme ničemu divit, to jsem přece v interview neřekl. Snesla se na mě vzápětí smršť dopisů. Na internetu se k tomu rozhovoru objevilo přes tři tisíce reakcí. Byly převážně záporné, mluvil jsem z pohledu mnoha lidí určitě dost kacířsky. Vzal jsem to jako sondu do jejich duše a začal si vypisovat nadávky, pršící na mou hlavu.

Spílali mi do kreténů, dobytků, debilů, levičáků, pravičáků, komunistů, estébáků, agentů ruské vojenské rozvědky, fanatických katolických fundamentalistů a těch, co nemají doma bibli, zmetků, co za jejich peníze vystudovali marxismus… Dokonce prý někdo zjistil, že jsem tajně hlavní ideolog ODS.

Rozmáchly se proti mně Haló noviny a ve skvostném textu psaly, že jsem „jakýsi Hubálek, zakrnělý vizionář a příštipkář, a jde o klasické antikomunistické běsnění euroatlantické inkvizice znásobené mamonářskými záchtivkami a svalnatými divy udatenství až zrůdných podob". A nade vším stál výkřik jak z časů umělce a policejního donašeče Sabiny: ZRÁDCE NÁRODA!

* * *

Bylo to v časech, kdy ALEA-Psychologie už pomalu dodýchala. Alespoň v podobě, pro kterou byla původně založena jako firma pro psychologické a personální poradenství.

Výběr pracovníků se tady už začal dělat přes internet. Profesní životopisy se rozesílají přes facebook a často dnes ani nedochází k setkání mezi tím, kdo vybírá, a mezi uchazečem o místo. Kdo umí výborně s počítačem, je ve výhodě, kdo neumí, může mít počítačově zdatného kamaráda s IT praxí. Na internetu lze najít vzorně sepsané profesní životopisy a podrobnou „kuchařku" rad, jak stvořit facebookový profil, který vypadá skvěle, i když jde mnohdy jen o šikovně nafouknutou bublinu. Najdou se u nás experti, co vám za slušný peníz vytvoří takovou prezentaci, že byste s ní snad mohli kandidovat i na prezidenta ve Státech. Jsem ale staromilec. A věřím, že se bez spolehlivého testování a odborně vedeného pohovoru stejně nezjistí, co v kom je. Mrzí mě, že se dnes od téhle praxe až na výjimky ustoupilo, ale to je tak všechno, co s tím můžu dělat.

Posledním z mých zaměstnanců v Michalské ulici byla mladá psycholožka, která v roce 2009 odešla na mateřskou. Nevracela se už ke mně – neměl bych pro ni práci. Zůstal jsem bez podřízených, ale taky beze smutku a stresu. Stěhoval jsem se po letech z domu U Zlatého melounu a skončil ve Školské, hned vedle veřejné knihovny a jenom kousek od Vodičkovy ulice uprostřed Prahy. Dívám se tam z kanceláře do zeleně v zahrádce, což je v centru města bonus.

Občasnou zakázku na výběrové řízení pro poslední Mohykány, kteří se drží tradičních metod, dokážu pod praporem ALEA-Psychologie

zvládnout sám, stejně jako školení o sociálně psychologických stránkách lidské komunikace. Objednávají si je občas některé firmy, policisté a soudci. A kriminálka mě jako soukromou osobu pořád a pořád žádá o posudky.

* * *

Čtu mnohdy dlouho do noci, abych měl ke své znalecké práci ty nejnovější poznatky. Ve slovenštině vyšlo výborné dílo Antona Heretika „Psychológia vraždy" a fascinuje mě v mnohém šokující americká kniha „Vrah v nás / Proč jsme všichni naprogramováni k zabíjení". Autor, ve svém oboru špička, říká, že vraždy patří k nesmírně výhodným formám životní adaptace, a je tudíž záhada, proč se nevyskytují častěji. Když psal tuhle knihu, opřel se o databázi vražd FBI, obsahující 429 729 případů, z toho například 13 670 manželů, co v nesnázích milostného trojúhelníku zabili svou ženu.

Vražda je nakonec vždycky rentgenovým snímkem lidského nitra. Odhaluje věci, které se týkají skoro každého, je o potřebě přežít, získat bohatství, společenské postavení, přitažlivou a věrnou partnerku, uhájit čest, zbavit se nepřátel. „Vrah v nás" je obsáhlé a nesmírně zajímavé dílo, nemohu nicméně s jeho autorem v některých bodech souhlasit. Říká sice, že vývoj musel přinést vznik účinných obranných mechanismů, umožňujících rozeznat smrtelnou hrozbu a uniknout do bezpečí, dodal bych ale, že může být klíčové, jak se zdaří podchytit lidi se sklony psychopatů. Většinu vražd páchají přece oni. Alespoň u nás. Vidina kriminálu je někdy může odstrašit, ale není to tak jisté, zvlášť když je vrah přesvědčen o své obratnosti, anebo patří k té „pitomé" třetině lidstva a neumí si

barvitě představit, co se s ním může stát. Nebo se opře o pochybné berličky nějakého vzoru.

Vyšetřoval jsem krátce po sobě dva mladé vrahy, co byli se svou inteligencí v suterénu, ale přesto mi oba, nezávisle na sobě, říkali, že „ten pan Hitler měl v mnoha věcech pravdu" a že bychom se k jeho myšlenkám měli vrátit.

Zarazilo mě to a ptal jsem se, co vlastně vědí o Adolfu Hitlerovi a jeho době. Jeden z nich neznal skoro nic, cítil jen takřka pudově, že dnešek ve své většině vnímá Hitlera jako symbol, zlý, ovšem ohromně významný, a chtěl se s ním ztotožnit. Druhý měl jakési nevelké, roztříštěné znalosti a pochlubil se: „Já četl dvacet stran z Hitlerovy knížky ‚Mein Kampf' a moc se mi to líbilo." Dvacet stránek byl pro něho intelektuální výkon. Největší, jakého byl schopen. Se zbožštěným Hitlerem v duši zdolával klopotně řádku po řádce. Četl. Ale taky zabil dva důchodce.

Případ falešného manažera

„Včera… včera mě znásilnil," špitne dívenka z osmé třídy a z oka jí po tváři skane slza. Způsobně si s sebou nese pytlíček z igelitu. Má v něm, jak říká, své vlastní kalhotky. Potřísněné – ač je to děsivé –, spermatem jejího otčíma.

Policie musí ze zákona „zahájit úkony trestního řízení". Nemůže dělat nic jiného – jde o pohlavní zneužití dítěte! Vstoupím pak do hry jako znalec, který má mnohaletou praxi v sexuologii. To, že zadržený pachatel tvrdí, že nic takového neprovedl, nemusí nic znamenat, jelikož to bez výjimky říkají všichni. Ale na druhou stranu – vyšetřování adolescentních děvčat (12–16 let) je někdy velice složité.

V kauze potřísněných kalhotek se totiž ukáže jedna věc. Úplně stejné prádlo má i dívčina matka, která se včera s jejím otčímem milovala, i když už spolu jsou na kordy.

Šlo jí ale jen o to sperma. Dcerce pak vysvětlila, že by při rozvodu přišly o chalupu, co patřila před svatbou jemu a ne jí. A jestli obě mají nejlepší kamarády právě tam na venkově a chtějí-li si je spolu s chalupou udržet, pak musí holčička spolupracovat a dostat nevlastního tátu do průšvihu. Třeba až za mříže.

Hnusný svět! A přitom je v základech naší civilizace i osmé Boží přikázání: „Nepodáš křivého svědectví proti bližnímu svému." V některých

zemích svědek dodnes u soudu přísahá na bibli nebo na korán a lež se bere za strašný prohřešek, u nás ale rok od roku roste počet těch, co lhaní před policisty a před soudem berou bezmála za svou povinnost.

Křivých svědectví či dokonce nařčení přibývá, v Praze je to už, pokud jde o sexuální delikty, kolem třetiny všech nahlášených případů. Křivé svědectví je sice trestné, ale v praxi se téměř nestíhá. Což mě mrzí a myslím, že případy, stojící na zlovolném nařčení, by se trestat měly.

Do hry totiž vstoupily peníze. Rozvody se někdy řeší tak, že má bývalý partner vypít až do dna svůj kalich hořkosti a může, naprosto ohromen, uslyšet smyšlené obvinění: „Znásilnils mou dceru, parchante, a půjdeš si za to sednout!“ U chudších nebo průměrně majetných lidí se to nestává, ale tam, kde je součástí rozvodu majetkové vyrovnání v desítkách miliónů, jsem to zažil už několikrát.

Několik žen kamarádek si navzájem potvrdí pravdivost svých slov, rozmotat umně spletený uzel lži je poté doslova nadlidský úkol, ale měl jsem vždycky dobrý pocit, když se mi to povedlo a když se neprávem obviněný chlap dostal díky mému posudku z vazby.

Mohl jsem se taky někdy spolu s kriminálkou podívat i na facebook dívenky udavačky – samozřejmě s jejím souhlasem – a občas to byl zážitek. Andělská holčička byla sice nezletilá a trestně nepostižitelná, ale jen obtížně vysvětlovala, proč se na facebooku vydává za středoškolskou studentku a v rubrice svých koníčků má za dvojtečkou napsáno „anál a orál“.

* * *

Zhruba od roku 2008 mě policie začala žádat o posudky víc než předtím. Jako by se mi nyní zúročila léta zkušeností – sexuální delikvencí se

přece zabývám už od sedmdesátých let a první znalecký posudek na vraha jsem psal už za minulého režimu. Na můj stůl se proto snášejí ty nejzávažnější případy z celé republiky.

Každý touží po uznání – a mě uznání českých kriminalistů těší. Občas mě sice někdo napadne, že vlastně dělám na zakázku policie, ale směju se tomu, jelikož někdy vlastně její práci mařím, vždyť pokud se dík mému posudku dostane nějaký člověk na svobodu, může se policistům rozpracovaný případ zhroutit jak příslovečný domek z karet.

Nicméně – pro kriminálku jako znalec pracuju rád. Léta jsem podnikal, ale kolik s tím bylo problémů a kolik teklo okolo mě ušpiněných říček! S různými pokusy o nátlak, s trablemi kolem neplatičů, se vpádem zlodějů a se snahou vnést do hry úplatky! Znalecký posudek pro kriminálku je naproti tomu korupce prostý. Nikdy jsem z téhle strany nezažil ani náznak ovlivňování nebo manipulace. A policie také do dvou měsíců zaplatí. Vždycky! Práce je to sice náročná, cítím ale, že mi teď po šedesátce sedí daleko víc než uštvané podnikání a že mě spolu s výukou na vysokých školách baví.

Navíc si mnoha lidí od kriminálky vážím. Nechci se vyjadřovat k vyšetřování korupce a tzv. majetkové trestné činnosti, tam bych byl velice opatrný a takovým posudkům se stejně jako rozvodovým tahanicím vyhýbám, ale pokud jde o policisty vyšetřující sexuální delikty, nejhrubší násilí a vraždy, dám za ně s klidem ruku do ohně. Patří, myslím, k nejvýkonnějším a nejlépe fungujícím složkám naší společnosti. Beru je jako poctivé lidi a peníze, které si s posudky pro kriminálku vydělám, mě díky té poctivosti těší.

* * *

Mohl bych jich samozřejmě mít desetkrát víc. Alespoň v některých případech.

Sto tisíc za jeden posudek! Stačilo by místo pro policii pracovat v trestních kauzách pro obhájce. Advokáti si dnes už totiž mohou obstarat pro své mandanty znalecký protiposudek, který obvykle vyzní naprosto opačně než ten náš, sepsaný pro orgány činné v trestním řízení. Připadá mi šílené, že by dva odborně zdatní psychologové mohli nezávisle na sobě vypracovat na tutéž osobu naprosto odlišné hodnocení, a velmi se mi to nelíbí.

A já se přitom o profesi psychologů před lety tolik bral! Byl jsem tehdy na ministerstvu zdravotnictví, a když přišla éra soukromých lékařů, tvrdil jsem, že by svou samostatnou praxi měli mít i kliničtí psychologové. Narazil jsem tenkrát! Odpor starých konzervativních psychiatrů, cítících nevítanou konkurenci, byl jedním slovem vášnivý. Psycholog smí přece sloužit spolu se zdravotní a sociální sestrou jen jako zaměstnanec soukromého psychiatra, jinak ne!

Dokazoval jsem všemi možnými způsoby, že je to nesmysl, sypal jsem z rukávu příklady ze zahraničí, až se mi podařilo přesvědčit ministra Bojara, stejně jako experty ze zdravotní legislativy. A tak dnes u nás zdárně – a někdy možná i nezdárně, bůhví – pracuje na dva tisíce soukromých psychologů.

Bolí pak trochu, když vidím některé z nich u soudu, jak obhajují svůj divný, a přesto oficiálně znalecký posudek.

„Oni přece musejí vědět, že nemají pravdu, ne?“ zeptal se mě nedávno jeden můj známý, zkušený novinář.

Kývl jsem na souhlas: „Myslím, že v některých případech je to naprosto jasné.“

* * *

Se vším lze manipulovat, tedy i s rozborem zločincovy psychiky. Obratná hra na pravdu dokáže zázraky. Propaganda uměla vštípit lidem, že bídný život, kdy bývá mléko v obchodě jen občas, je vlastně ráj na zemi, a že lze vůči komukoli použít sílu, pokud to ti vlivní označí za žádoucí, správné a navýsost spravedlivé.

„Jděte na Karlův most a prohlédněte si tam ještě jednou všechny sochy," říkávám na přednáškách studentům. „Je to nádherný, umělecky cenný doklad manipulace, co z Čechů, národa kdysi vesměs pod obojí, udělala v barokních časech věrné katolíky." (Netroufám si říct, nakolik věrné, protože u Čechů člověk nikdy neví, ba ani psycholog ne.)

K manipulaci už začíná patřit i ovlivňování s pomocí vůně, vím o firmách v zámoří, které si do vínku vtiskly vůni skořice, zatímco jiné sázejí na fialky. Psychologie vůní má přitom svůj hluboký podtext, každý si přece i po letech pamatuje, jak voněla kuchyně u babičky, a vybaví si příjemný dřevěný pach chaty, kam jezdil v mládí a kde třeba měl svoje první děvče.

I v sexu se ostatně manipuluje s vůní a jedna z praktik karibského kultu vúdú radí: „Nemyjte si aspoň týden vlasy a pak si z nich ustřihněte kadeř. Kupte med, ale bez přísad, čistý od včelaře, a ustřežené vlasy do něj vmíchejte. Když potom tu lepkavou směs nenápadně rozetřete za polštář na pelest lůžka ženy, které se zatím bez úspěchu dvoříte, postačí jediná noc s vaší vůní v medu, aby byla milovaná rychle vaše."

* * *

Medová manipulace z Antil vypadá jak vystřižená z červené knihovny a přiznám se, že neznám nikoho, kdo by ji vyzkoušel. Ale je aspoň pro dospělé, či přinejmenším dospívající, a slibuje ve finále zážitek. Jiné ovšem je, když s sebou manipulace nese hrůzu, a to zejména malých dětí, které se nemohou nijak bránit. Byl jsem, ač nerad, svědkem takových případů a plnilo mě to děsem.

Do beřkovické léčebny přijel za mnou občas žlutobílý vůz Veřejné bezpečnosti a policisté, tehdy řečení esenbáci, mi řekli: „Pojedete s námi do jedné devítiletky v Severočeském kraji." Měli na takovou žádost právo. Posuzoval jsem v regionu pachatele sexuálních deliktů i jejich oběti a někdy to byla i zneužitá děcka. A jeli jsme tedy to té školy, oni v zelených uniformách neboli „ve špenátu", já obvykle v džínách, a ředitel potom vzal ve své kanceláři mikrofon školního rozhlasu a pronesl do něj: „Hlášení ředitele školy. Nováková z 1. A se okamžitě dostaví do ředitelny. Jsou tady soudruzi z Veřejné bezpečnosti."

Když přišla vystresovaná, totálně vytřeštěná holčička, ředitel pravil: „Tak, Nováková, tady se posaď a řekni soudruhům z Bezpečnosti a soudruhu psychologovi, co se ti stalo."

Obvykle pak z dítěte nevypadlo za hodinu vůbec nic. Mlčelo, nanejvýš něco nesouvisle špitlo a bylo mi jasné, co se mu děje v duši. Esenbáci nakonec ztratili trpělivost, sedli si v ředitelně k psacímu stroji a za jeho rachotu natloukli na papír: „Poškozená Nováková po poučení vyšetřovatelem Veřejné bezpečnosti podle paragrafu toho a toho za přítomnosti ředitele školy a psychologa uvádí: ‚Neznámý na místě veřejnosti přístupném si třel ztopořený úd až do samého ukojení a výronu spermatu.'" Dali pak tuhle hroznou věc dítěti podepsat. A já odjížděl v šoku a zařekl jsem se, že udělám všechno, co bude v mých silách, aby se u nás děti v ta-

kových případech vyšetřovaly humánně a aby nedocházelo k jejich, odborně řečeno, sekundární viktimizaci, kdy oběť svůj nesmírný strach prožívá naplno ještě jednou.

Dělal jsem potom všechno možné i nemožné. Lítal po úřadech, shromažďoval dobrozdání pediatrů, studoval, jak to v obdobných případech dělají v zahraničí, pomáhal jsem zjemňovat práci policie a byl jsem rád, když v Praze na policejní krajskou správu přišla osvícená paní doktorka Kolářová.

Teď po letech jsem na sebe s marnivostí staršího pána hrdý, když vidím, jak se děti vyšetřují ve speciálních místnostech, vybavených s přihlédnutím k jejich věku, a s děckem se tam baví mladá žena v civilu, která se chová jako hodná teta anebo vlídná paní učitelka. Má před sebou textilní panenky a spolu s dítětem si na nich ukazuje, co že se v té ošklivé chvíli stalo. Výslech, či spíš klidné povídání, natáčí nenápadně umístěná kamera. Ve vedlejší místnosti sedí vyšetřovatel, psycholog, lidé z odboru péče o dítě místního úřadu a někdy i soudce a státní zástupce. Sledují debatu na obrazovce a mohou se dítěte na něco zeptat přes mikrofon. Jinak ne. Jinak je s ním pořád jen ta laskavá teta. Časy se v tomhle směru změnily k lepšímu. A nesrovnatelně! Obhajoba pak někdy tvrdí, že dítě bylo k výpovědi donuceno hrubých nátlakem policie, já ale nikdy nic takového nezažil.

* * *

Deliktů, v nichž tak či onak hraje roli sex, je podle mě u nás pořád stejně, souvisí to s biologickou výbavou člověka, která se v podstatě nemění. Ve statistikách se jich teď sice objeví mnohem víc než dřív, ale jen proto, že se jich víc nahlásí a vyšetřuje.

Jiné je to samozřejmě s krádežemi, loupežemi a korupcí, taková zločinnost vzrostla pádivě, už jenom kvůli tomu, že se v naší společnosti přesouvají úplně jiné peníze než v časech, když jsme brali sedmnáct set měsíčně, a pokud měl někdo šestitisícový plat, připadal nám bohatý jako kníže Rohan. (Pro mladší čtenáře: v té době, zhruba roku 1975, stálo menší, nepříliš kvalitní auto kolem padesáti tisíc korun.)

Pokud jde o vraždy, vyprávěl jsem o nich už víckrát, v Praze měly svůj vrchol v devětadevadesátém roce, kdy přišlo v metropoli násilně o život čtyřiašedesát lidí, a proto se mi dodnes zdá příznačné, že jsme právě tehdy rozjeli akci s Impulsem 99. Pražské oddělení vražd neboli mordkomando, elitu mezi kriminalisty, vede už dost dlouho plukovník ing. Josef Mareš, kterého se vždycky den před Vánoci po telefonu ptám: „Pepo, kolik?" A Mareš mi řekne, kolik bylo v končícím roce v Praze zavražděných. Dcery mi pak přes vánoční svátky dodělají v počítačové grafice křivky, znázorňující počty pražských vražd v časech po Listopadu.

Mareše znám už léta. V mozku má počítač se zvláštním programem pro logiku. Psal jsem pro jeho tým už hodně znaleckých posudků a byl mezi nimi i případ ženy, která při mytí okna vypadla z pátého patra na zem. Nešťastnou náhodou, jak tvrdil její manžel, upoutaný na invalidní vozík. Kauza byla už skoro uzavřená jako nezaviněná tragédie, v bytě přece kromě invalidního manžela nikdo další nebyl a obecné povědomí říká, že vozíčkáři nevraždí. Potom se ale na scéně objevil Mareš.

Vystudoval strojařinu na Českém vysokém učení technickém a umí pracovat s čísly. Změřil si, kam dopadlo tělo – bylo to dost daleko od domu –, a jak vysoko je okno v pátém poschodí. Spočítal, že muselo jít o vraždu. Žena z okna nevypadla, manžel do ní musel vrazit, a to dost silně. Jak? Vsedě rukama z vozíku? To by v zásadě nešlo. Tlačil by ženu

dlaněmi do lýtek, nohy by se jí v sebezáchovné reakci podlomily a padala by zpátky do místnosti. Rána musela být zasazena výš. Zhruba na těžiště těla… Mareš se rozhlédl a uviděl koště. Když ho člověk uchopí jak žoldnéř v dávných časech píku, může jím někoho srazit z okna, i když je sám na vozíčku. A bylo to tak? Ano, bylo!

S Marešem jsme se pozvolna spřátelili, začali si tykat a občas si sedneme u piva a probíráme nejsložitější případy spolu se soudními patology. A pamatuju, jak jsem se jednou hnal přes ulici do krámu pro gumové holínky, když mi řekl, že v případu, sledovaném po celé zemi, pojedeme do Troje a budeme se brodit v humusu bezdomovců. Chodili jsme tam pak křížem krážem a hledali nějako záchytnou nit – on jako kriminalista, já coby psycholog. Nakonec jsme na kraji toho lánu se špínou a odpadky viděli čistší místo, sedli jsme si tam a mlčky přemýšleli. Pod kopcem, přímo před našima očima, stála krásná, architektonicky výjimečná vila s japonskou zahradou, vinicí a jezírkem s červenými rybkami. V té vile žila až do nedávna dívenka, po které se slehla zem.

* * *

Třináctého října 2010 se v Praze Troji ztratila devítiletá Anna Janatková, blondýnka z dobré, velice majetné rodiny. Rozloučila se v čase oběda se svými spolužačkami, ale domů už nedošla. Policie téhož dne večer začala pátrat v okolí, kde byly kromě vil i slumy bezdomovců a narkomanů. Služební pes nalezl, ještě než padla tma, Aniččin školní batůžek a láhev s pitím, oboje zakryto deskou, se kterou by malé dítě nehnulo.

Akce se potom rozběhla obrovská. Rojnice policistů, vrtulník, vlčáci s čenichem u země. Na pomoc přijeli se svými psy i kynologové ze Slo-

venska… Šestnáctého října prohlásil otec ztracené dívenky, že případnému únosci zaplatí tři a půl miliónu korun, jen když mu dcerku vrátí zpátky. Neozval se nikdo. O peníze tu zjevně nešlo.

Pár dní poté zadržela policie podezřelého. Vrátil se teprve v létě před několika měsíci z vězení, odseděl si trest za krádeže. Jeho DNA se kryla se stopami na Aniččině batůžku, což bylo podstatné vodítko.

Poseděl si krátce v cele předběžného zadržení a potom ho vyšetřovali na svobodě. A přišel za mnou do Školské ulice, abych s ním pracoval na znaleckém posudku. Zazvonil v přízemí u zamřížované brány, v recepci stiskli bzučák a pustili ho dovnitř. Zaťukal slušně u mé kanceláře. Uviděl jsem ve dveřích statného, skvěle oblečeného chlapa, byl kdysi mistr republiky v řeckořímském zápase, rysy měl jako star z Hollywoodu, s perfektním oblekem ladily drahé, dokonale vyleštěné boty a voněl pánským dezodorantem. Kdybych nevěděl, že byl ještě nedávno v kriminále, řekl bych, že za mnou přišel nóbl manažer.

Vyšetřoval jsem ho celé hodiny. Byl inteligentní, znatelně nad průměrem. Mluvil nenuceně. O tom, proč ho poslali sedět, vypovídal bez problémů. Ale když jsem se ho ptal na zmizelou dívenku, řekl velmi toporně: „O osobě pohřešované Anny Janatkové nemám žádných poznatků."

Bylo mi náhle skoro jasné, že to je on. Že je vrah! I když zatím nikdo neobjevil jeho oběť… Dělali jsme pak dokonce i to, co se běžně neprovádí – psycholingvistický rozbor jeho řeči. Když došlo na ztracenou Aničku, mluvil v kaskádě frází a nepřirozeného jazyka, ve kterém se běžně píší policejní protokoly. Navíc se ho při prvním výslechu na kriminálce ptali: „Co jste dělal minulý týden v Troji?"

„Já nevím, kde je Troja," odpověděl.

Ale může snad inteligentní člověk, jenž prožil dětství a mládí v Praze, nevědět, kde je Troja? Určitě tam aspoň párkrát byl, když jel do zoologické zahrady.

Navíc jsem věděl, že žije dvojím životem. Bydlí v Mostě a v pondělí ráno odtud v drahém obleku vyrazí do Prahy „za prací". V Praze se změní v bezdomovce. Žije v komůrce nahoře u výtahové šachty v ďáblickém paneláku, oblek si tam i s košilí a kravatou pověsí na ramínko, boty za mnoho tisíc srovná pod něj, navlékne si „houmlesácké" hadry a vyrazí do ulic krást. Nemá „doma u výtahu" toaletu, močí do PET láhve. V pátek se znovu změní v manažera a vrací se na sever Čech...

Ostatky nebohé Aničky se v Troji podařilo nalézt půl roku po její smrti. Aspoň to tak spočítali patologové. A dodali ještě: „Byla znásilněná." Kriminálka do té doby pracovala ustavičně – podle hesla, že když se ztratí dítě, jde všechno stranou. Spis Anny Janatkové měl tisíce stran a já jsem tomu případu věnoval pět měsíců studia a práce.

Falešného manažera brzy poté zatkli a obvinili ho z vraždy. Dopadli ho v Mostě. Nechtěl pak už vypovídat, odmítl i zkoušku na detektoru lži a vzápětí se v pankrácké cele oběsil. Odřízli ho sice, ale pozdě, nebylo mu pomoci. Neprobral se z bezvědomí a ve střešovické nemocnici umřel. Jsem si naprosto jist, že zabil Annu Janatkovou. Výsledky psychologického vyšetření vylíčily jeho povahu přesvědčivě. Zámořský test MMPI (Minnesota Multiphasic Personality Inventory) vyhodnocuje bez jakýchkoli lidských vlivů počítač a vyšlo z něj, že falešný manažer je výrazně psychopatická disociální osobnost, jež v nezvyklých rozměrech lže. Analýza DNA ho usvědčila, že s dívkou přišel do styku. Spáchal brzy po zatčení sebevraždu. Udělal by to zkušený kriminálník, kdyby věděl, že je nevinný a že u soudu – pravděpodobně – unikne trestu za nejtěžší zlo-

čin? Ne, bojoval by nejspíš do posledního dechu. Natolik už zločince znám. A tenhle muž nebyl výjimkou.

Zbyla mně už pouze jediná otázka. Proč to vlastně udělal? Hypotézy se mi v hlavě zrodily dvě. Zaprvé: Falešný manažer, v Praze bezdomovec, chtěl získat klíče od trojské vily a vykrást ji. Vzít klíče z tašky dítěte je velmi jednoduché, děcko ale může být statečné a začne o ně zápasit. Pachatel se v kontaktu s dívenkou vzruší, strhne z ní oděv, znásilní ji a potom ji zabije coby nepohodlného svědka. Nechystá se původně na nic takového, ale jako psychopat s defektní strukturou osobnosti to nakonec provede.

Zadruhé: Muž sleduje vyhlédnutou vilu celé dny dalekohledem a dívenku vnímá jako přitažlivý erotický cíl. Netušil až do téhle chvíle, že v sobě má pedofilní sadismus, cítil ale strašnou závist vůči rodině s krásným domem, o jakém vždycky snil. Vyprávěl přece v kriminále spoluvězňům, že staví nádhernou vilu se zahradou. Bájivě lhal. A mstil se pak úspěšným za svůj zkaňhaný život. V Praze byl naprostá nula. V Mostě cinknuté eso. Prolhaný nešťastník, vrah, co nakonec zabil sám sebe.

* * *

Jen málokterý případ byl tak medializovaný jako neštěstí malé Anny Janatkové. O ztracené dívence přinášely zprávy sdělovací prostředky u nás i v zahraničí a mluvil jsem pro ně na to téma taky, alespoň tedy o tom, co mi dovolal znalecký slib mlčenlivosti.

Nikdy jsem se v době po devětaosmdesátém, kdy už jsem mohl mluvit veřejně, nebránil ani tisku, ani rozhlasu nebo televizi, vzpomínal jsem vždycky, co nám na fakultě říkal guru psychologů mé generace profesor

Zdeněk Matějček: „Publikujte, publikujte, jen tak se mohou poznatky psychologie dostat do společnosti. Já jsem napsal spoustu knih, ale větší význam měl každý můj článek, co vyšel ve Vlastě." Občas mi sice někteří z mých kolegů říkají, jak se třeba můžu vyjadřovat o člověku, kterého jsem jako psycholog nevyšetřil. Ale když jde o veřejně činnou osobu nebo o obecně známou záležitost, tak se k ní snad přece může vyjádřit každý!

Jakákoli mince má ale dvě strany a někdy na mě média dotírají dost urputně. Nakonec už skoro nemine den, kdy by se mi neozval nějaký novinář, a někdy chce i vyjádření k doslova bizarním tématům. Občas si takové dotazy zapíšu. Například: kolik má vážit taška žáka první třídy; jak docílit pevnější erekce; jakou barvou má být vymalován dětský pokoj…

Znám dobré novináře, kterých si vážím, ale někdy mám bohužel pocit, že do redakcí nastoupily mladičké elévky, co umějí jedinou věc – telefonovat. Vymyslí si jakousi zdivočelou konstrukci, samy si s ní vyrukovat netroufnou a zkusí ji raději vložit do úst psychologovi. Na taková témata se mluví obtížně, ovšem zavěsit co nejrychleji telefon je riskantní. Jednomu zdejšímu bulváru jsem řekl: „Promiňte, ale k tomu já se nevyjádřím." A pak se v něm objevila jedovatá věta: „Známý psycholog Slavomil Hubálek se nezmohl ani na slovo."

* * *

Povídám si s novinářskou elitou i s pisálky třetího nálevu, setkal jsem se s nejbohatšími lidmi, co v této zemi jsou, někteří byli docela sympatičtí a nic ze sebe nedělali, jiní naopak odporná, nadutá individua. Těšily mě hodiny prožité s mladými, nesmírně nadanými odborníky a pracovně musím často jednat i s tou nejhorší kriminálnickou spodinou.

V autě anebo v podvečer, když mi zbude trochu času, si rád pustím z cédéčka klasiku, Dvořáka, Mahlera, ale na druhou stranu i harmonikáře Frantu Poupěte, kterého měl rád už Karel Čapek. Buď vážnou hudbu par excellence, anebo heligónku od Kulatý báby… Nic mezi tím. Moderní umění, zejména soudobý design, anebo svaté obrázky – barvotisk s někdy až dojemnou naivitou, nicméně plnou víry.

Dědictví starých časů… Už jako kluk jsem v České Lípě miloval secesní domy a měl jsem zvláštní zálibu – prohlížel jsem si na nich dveře a jejich kliky. Líbily se mi ty, z nichž doslova dýchaly dějiny a tradice, a spolužáci se mi divili, jelikož v jejich očích byly nejhezčí dveře hladké, bílé či krémové s tmavou klikou z bakelitu. „A proč by měly být pěkný?" ptal jsem se jich.

„No protože jsou moderní, ty vole!"

Nenechal jsem ale na staré dveře dopustit a prohlížel jsem si je různě po světě, v Londýně i New Yorku, a fascinovaly mě barvy, zejména klasická námořnická modř, zelená nebo červená na dveřích v Dublinu či Corku, kde Irové pochopili, že lákadlem pro turisty se vedle černého piva guinness a zlatavé whisky může stát i barva dokonale vyvedených vchodových dveří. Prohlížel jsem si je tak trochu se závistí a vzpomínal, kolik krásných dveří už zmizelo u nás v Praze, i když, popravdě řečeno, sem tam se na jejich místě objeví i docela zdařilá replika.

Dívám se na ni s potěšením a v duchu se znovu vracím do České Lípy, jak jdu domů po ulici se školní brašnou na zádech, koukám na staré dveře a žasnu nad mozaikovým chodníkem, nad kamennými kostkami, poskládanými do obrazců, tak jak to umějí jen dlaždiči… Bože, jak je to dávno!

Hlas rozumu je tichý

Zajdu někdy na hřbitov v Praze na Malvazinkách položit kytku na hrob vojáka a zapálit tam svíčku. Voják, důstojník rakousko-uherské, později československé armády z naší rodiny nepocházel, ale přesto s ní byl těsně spjatý. Za první světové války bojoval v Haliči proti Rusům. Zemřel na infarkt v únoru 1938 a bylo mu jedenapadesát. Na jeho náhrobku je jméno Rudolf Lukas.

Když začal Hašek psát „Osudy dobrého vojáka Švejka", vypůjčil si postavu velitele jedné z rot 91. pěšího pluku c. a k. armády a trochu jí upravil jméno. Z Lukase se v románu stal Jindřich Lukáš, elegantní nadporučík, milovník dam. A ženy, jak vyprávěl Hašek, „byly duší jeho bytu. Ony stvořily mu domov. Bylo jich několik tuctů…" a patřila k nim i babička mé manželky. Jedna z prvních pražských lékařek, emancipovaná paní s noblesou. Lukase bezpochyby milovala a nejspíš by se kvůli němu rozvedla, kdyby vcelku nečekaně v osmatřicátém nezemřel.

Odešel ze světa předčasně, měl však svým způsobem štěstí. Sloužil sice v naší armádě, kde to dotáhl na majora generálního štábu, nebyl však národností Čech, jak o něm psal Hašek. Byl pražský Němec, a kdyby se dožil protektorátních časů, povolala by ho asi říšská moc do wehrmachtu, nejspíš jako štábního důstojníka. Byl věrný naší republice

a Hitlera nesnášel, jak by to vůbec zvládl? Anebo by jako důstojník odmítl ponížení té doby a vpálil by si do hlavy kulku?

K babičce mé ženy měl někdejší bonviván Lukas něžný vztah a jeho dopisy, které jsou u nás v rodině památkou, to dokládají přesvědčivě. A babička na něho až do svých posledních dnů nezapomněla a přála si, aby rodina péči o hrob majora Lukase brala jako svou povinnost.

Takže jsem spolu s Lukasovou šavlí vyženil výpravy k hrobu na Malvazinkách jako dědictví z manželčiny strany a mám v hloubi duše radost, že k mému životu patří něco tak barvitého. A poslouchám, jak tchyně vypráví, že Lukase v dětství dobře znala a že se s ní po válce radil Svatopluk Beneš, když měl hrát nadporučíka Lukáše ve filmech „Dobrý voják Švejk" a „Poslušně hlásím". Asi mu tehdy poradila dobře. Benešův nadporučík Lukáš je totiž ve snímcích pro pamětníky skvělý, podobá se svému skutečnému vzoru a důstojnický šarm z něho doslova září.

* * *

Manželčina babička lékařka si roku 1933 postavila vilku v Mníšku pod Brdy a bydlí v ní dnes naše starší dcera s manželem. Často za nimi o víkendu jezdíme, abychom viděli vnoučata, a když řídím auto do Mníšku, zahlédnu vždycky po levé straně kopec, kde v závěru totality vyrostla raketová základna. Snad měla sloužit protivzdušné obraně Prahy, nevím to určitě, ale bylo mi jasné, že se tam něco rozlehlého buduje, chodil jsem, tak jako mnoho jiných, do zdejších lesů na houby.

Později, když jsem byl na ministerstvu zdravotnictví, vrátil se jednou Martin Bojar ze zasedání vlády a řekl svým náměstkům a poradcům: „Představte si, že mi pro náš rezort nabídli raketovou základnu." Vyprá-

věl to jako veselou historku z natáčení, navíc s dobrou pointou: „Můžeme ji dostat za jednu korunu!“

Všichni se tomu smáli jako naprostému blábolu, ale cosi mi sepnulo v hlavě, takže jsem vstal a řekl: „Martine, prosím tě, okamžitě to ber!“ Ostatní mysleli, že si dělám legraci a že chci tuhle směšnou scénu nějakým montypythonovským způsobem dál rozvést, jenže já věděl, o jaký objekt jde a že jsou tam vedle raketových sil i zbrusu nové domy. Mohou se přece brzy hodit jako léčebna pro mladé feťáky! A drogy sem v nových poměrech určitě přijdou, přičemž do metropole spíš než jinam, a tenhle objekt je blízko Prahy.

Jeho vlastník se sice od časů nákupu za korunu několikrát změnil, ale přesto se tam toxikomani léčí dodnes. Jejich komunita nese název Magdalena a je jistě mnohem užitečnější než rakety.

Nad Mníškem je mystický barokní areál Skalka, ale já se vždycky těším na tu naši skalku, kterou si tchyně jako mladé děvče založila vedle vily a dokázala z ní za víc než půl století vytvořit botanický unikát. Potom jsme ale na domě museli dělat novou střechu, najatá firma se zavázala, že to zvládne na úrovni, nahnala si ovšem k vile partu Ukrajinců, kteří si na naší zahradě vztyčili jeřáb, aby střešní tašky nemuseli nahoru vláčet po schodech. Dům byl tehdy prázdný, všichni měli dovolenou.

Když jsme tam pak přijeli, manželka zoufale vzdychla a já smutně zašeptal: „Tak tohle tvá matka asi nepřežije.“ Nádherná skalka byla napadrť. Kameny, dovážené z celé republiky, rozházené kolem, rostliny rozmačkané a zpřetrhané…

„Pane, tady bylo dobrý místo, kde se dal postavit ten… kran,“ řekl Ukrajinec, co už vcelku uměl česky, a ukázal na jeřáb, ukotvený v troskách skalky, tchynina zničeného alpinia. Pak dodal chlácholivě: „My tam ty kamni zase

dáme zpátky.“ Že spolu s kameny zmasakrovali i pečlivě pěstované kytky, mu vůbec nedošlo. Střechu udělali slušně a já tiše doufal, že příroda je mocná a že se snad nakonec ty rostliny samy od sebe zvetí. Tchyně to s bolestným výrazem přežila. Ukrajince měl samozřejmě vést člověk, který má aspoň jakýs takýs pojem o věcech, a vzpomněl jsem si, jak dřív vedli čeští stavbyvedoucí do prací na výkopech, ale i jinde, urostlé romské dělníky, kteří tvrdě makali. A jako by se mi po nich trochu zastesklo.

* * *

Z přípravy znaleckých posudků vím, že Ukrajinci vytlačili v některých profesích z práce naše Romy, protože byli ochotni dělat za téměř poloviční mzdu. Čímž spousta romských mužů přišla o výdělek, zůstala na podpoře a sociálních dávkách, zkusila občas i něco nekalého a napětí mezi Čechy a Romy sílilo.

Navíc čeští Romové ve většině případů zdejší vůbec nejsou. Němci u nás za války vybíjeli „Zigeuner“ stejně jako „Juden“ a Romové, kteří tady dnes žijí, jsou proto vesměs potomci přistěhovalců ze Slovenska a z Rumunska, odkud je Josif Stalin, inženýr lidských osudů, nechal po dohodě s Bukureští vyvézt v dobytčích vagónech někam pod Tatry. Dodnes ostatně ty nejzoufalejší romské osady na Slovensku kopírují trať, kde ostraha vyháněla olašské rodiny ven z vlaku, ať se teď v ČSR postarají o sebe, jak umějí. A Čechoslováci ať ruku k dílu přiloží taky, když nyní tři milióny Němců s mezinárodním souhlasem odsouvají za hranice.

Někteří z přistěhovalců se jakž takž zkoušeli asimilovat, jiným to nešlo. Nepamatuju ale, že bych jako znalec zpracovával posudek na romského zabijáka. (I když můj přítel státní zástupce a později senátor Mi-

roslav Antl žaloby na romské vrahy občas psal.) Zajímalo mě nejvíc, jak se u těchhle lidí vyšetřovala inteligence, jelikož mnozí z nich si z minulosti nesli štos znaleckých posudků, kde se o nich psalo jako o debilech. Patřil mezi ně třeba i lupič, co na třech poštách udělal tři pancéřované kasy, za nakradené tisíce hrál potom gotesa U Nováků, oholil všechny o spoustu peněz, navrch ještě triumfoval v mariáši a nakonec se vyhoupl na stůl a zahrál všem na housle Montyho čardáš. Tudíž se o jeho debilitě dá s úspěchem pochybovat. Dovedu si ovšem představit, jak u vyšetření předvedl nad Ravenovým testem herecký koncert a stereotypně kvílel: „Pán doktor, nič neviem!"

Podobné to bylo, když jsem měl jako svědky vyšetřit romské děti. Otázka, jaké je nejznámější dílo Karla Jaromíra Erbena, nebyla pro ně asi ta nejlepší, ale přinesl jsem si spoustu vratných lahví a ptal se, kolik za ně dostanou, když s nimi půjdou do prodejny. Vyšlo mi, že mnohé z těch dětí jsou intelektově nad průměrem, přestože chodí do zvláštní školy.

Vzpomínám někdy na případ, kdy hezkou romskou slečnu znásilnil při vyšetření gynekolog. Označil jsem její výpověď za specificky věrohodnou. V pohovoru mluvila přesvědčivě, testy mi prokazovaly, že nelže, a o lecčem hovořil fakt, že když ji lékař zahlédl v čekárně, poslal domů svou zdravotní sestru, i když by to jako gynekolog před vyšetřením pacientky dělat neměl.

Přednesl jsem své hodnocení u soudu, lékař dostal velice mírný trest a na mě pak zaútočili naši čeští lidé: „Jak můžeš, prosím tě, říct, že cikánka je věrohodná ve sporu s bílým doktorem?"

* * *

Přemýšlím už léta o české národní povaze, vědci se dlouho dohadovali, zda vůbec může být svébytná psychologie Čecha, Němce, Poláka, Francouze, Rusa a tak dál, odmítal jsem dřív takový názor, ale dnes si myslím, že ano, že existuje. A že se v duši vymezujeme vůči ostatním národům a především vůči našim sousedům, z nichž se máme očividně nejradši se Slováky. Psychologicky to vnímám jako zasutý pocit viny za rozpad našeho společného státu. Československo zaniklo v rozporu s vůlí většiny jeho obyvatel a my dnes máme vůči Slovákům v podvědomí nostalgii, stud za to, že jsme svůj dějinný úkol nezvládli.

Máme dlouhé hranice s Polskem, ale většina našich občanů o něm neví skoro nic. Polsko totiž není ani Západ, ani přitažlivá turistická destinace v subtropech… Fotbal příliš nesleduju, ale najednou jako bych s ním na ME 2012 ucítil možnost jak poznat Poláky. Zástupy Čechů, přijíždějících za naší reprezentací do Vratislavi, vnímaly doslova neuvěřitelné přátelství Poláků a zdálo se mi, jako by ožil mýtus slovanské vzájemnosti.

Poláci byli fajn, jejich hráči ale, vzdor nesmírnému úsilí, nikoho neporazili a s českým výběrem prohráli. Na polských sympatiích to ovšem nic nezměnilo. Jako by všichni mávli rukou, že potomci národních hrdinů Polska, jezdců s meči a šavlemi, o nichž tak barvitě psal nositel Nobelovy ceny Henryk Sienkiewicz, nestačili na Čechy, jejichž národním hrdinou je vlastně – Švejk.

Žádný bojovník bez bázně a hany, ale nejspíše ze všech Švejk… Victor Hugo kdysi o Polácích řekl: „Ukaž Polákovi propast, a hned do ní skočí." Čech neskočí. Čechům jejich okolí přisoudilo pověst rozumbrady brouka Pytlíka, anebo Švejka a šlo mi to vždycky dost na nervy, protože jsem nesnášel načerno natřené Švejky z drátů, rozvěšené po našich hos-

podách, a s nimi nápis: „To chce klid!“ Pod ním české všeznalce u piva, co s nachmelenou moudrostí rozumějí čemukoli.

V celé Haškově knize však slova „to chce klid“ nenajdete. A Švejk je z psychologického hlediska fascinující postava, která nikdy nedá najevo hlubší úvahu. Která se jenom chová, podle toho, co se děje kolem. Hašek, ač byl zřejmě ve svém nitru smutný, zoufalý, depresivní a nakonec se upil k smrti, nám s nesmírným vtipem vylíčil českého chlapíka, který se ze všeho vykecá. Nikdy nepoznáte, jestli je Švejk hlupák, anebo génius, nikdy nevíte, co se mu honí hlavou. On se s milým výrazem tváří, že nemyslí. On jenom kecá: „Když jsem bydlel v Opatovickej ulici, tak jsem měl jednoho kamaráda, Faustýna, vrátnýho z hotelu… Znal kdejakou holku z ulice a mohli by přijít, pane feldkurát, kterejkoliv čas noční do hotelu k němu a říct mu jen: ‚Pane Faustýne, potřebuji nějakou slečnu.‘ Von vám hned svědomitě se optal, jestli blondýnku, brunetu, menší, vyšší, tenkou, tlustou, Němkyni, Češku nebo Židovku, svobodnou, rozvedenou nebo vdanou paničku, inteligentní nebo bez inteligence… Byly to velmi přístupné ceny za zprostředkování. Na ženskou bez inteligence byla přirážka šesták, poněvadž von vycházel z tý zásady, že taková sprostá nádoba víc pobaví než vzdělaná dáma.“ Anebo: „Já jsem znal nějakýho kořalečníka Paroubka v Libni… V Kamýku nad Vltavou jeden hostinskej dělal pro svý letní hosty železitou vodu…“ A tak dál.

V Americe se při výuce psychologie vysvětluje studentům Jungův pojem extraverze neboli otevřenosti člověka v protikladu k introverzi neboli uzavřenosti a ponoru do sebe na příkladu dvou spisovatelů narozených v Praze. Oba žili ve stejné době, ve stejném městě a oba se nakonec proslavili. A každý z nich okolní svět popisoval jinak. Hašek stvořil Švejka a Kafka hrdiny, kteří jsou ve všem opační, přemýšliví, ale nereagují skoro na nic.

Nelíbí se mi, že jsme si literární figurku Švejka nechali vnutit jako nositele české národní povahy, chápu ale, že to bude vždycky spíš Švejk než kdokoli od Kafky. Už taky proto, že Hašek byl Čech a Kafka pražský Němec.

Mívali jsme dřív mnoho německých spoluobčanů, teď už ale dlouho vnímáme Němce a s nimi i Rakušany jen jako naše sousedy a občas jako by v nás zněla jakási divná struna. Vzpomínka na staré časy a hluboko zasutá obava ze „stohlavé hydry germánské". A přitom má dnes leckdo v Německu nebo v Rakousku přátele a víme, jak Němci a Rakušané pomáhali v poválečné době našim emigrantům.

Občas myslím na to, že jediný český terorista, na kterého jsem psal posudek, byl posedlý zničením památníku Smíření Čechů s Němci. Měl v sobě ten nejtupější český nacionalismus a nenávist k Němcům cítil bezbřehou. Že se svými bombami nepřipravil nikoho o život, byl vlastně zázrak a nejspíš i zásluha svatého Václava, který bděl nade vším v plné zbroji.

* * *

Nor Anders Behring Breivik dosáhl naprosto šíleným způsobem toho, co chtěl. Pobil za den sedmasedmdesát lidí a odkázal světu svůj manifest s názvem „Evropská deklarace nezávislosti".

Četl jsem to jeho dílo v angličtině celé hodiny a je to pseudovědecký blábol, sloužící Breivikovým tužbám po slávě. Dovolím si říct, že ideologie, o kterou se opřel, tedy o boj s hrozbou islámu, je zde svým způsobem podružná. Rozhodující byla jeho vnitřní agresivita, kterou se u něho podařilo diagnostikovat už v dětství, a pocit naprosté neuspokojenosti.

Nejhorší, co se může stát člověku, který si hraje na temného věrozvěsta, je naprostý nezájem. Snad právě proto byl Breivikův čin tak strašlivý – nezájem totiž pak vůbec nepřipadal v úvahu. A jestliže byl zprvu Breivik nešťastný z toho, že ho posudky psychiatrů označily za nepříčetného schizofrenika, pak mohl být později spokojen, protože soud přijal novou lékařskou zprávu, podle níž za své vraždění nese trestní zodpovědnost. Odsoudili ho k jedenadvaceti letům kriminálu s možností prodloužení trestu. Cítí se možná dnes jako uvězněný velikán, na jehož jméno se nezapomene.

Do dějin vstoupil v roli pravicového extrémisty a taky byl jako naprostá většina teroristů mladý. Já ale u nás psal posudek na teroristu, který byl nebezpečný až po šedesátce a cítil se jako levičák. Jmenoval se Vladimír Štěpánek a v povědomí jeho jméno nezůstalo. Přečtete si je dnes nanejvýš v jedné z vitrín Muzea Policie ČR v Praze. Stačí si ale prohlédnout její obsah, aby bylo jasné, že to myslel vážně. A na místě svých útoků nechával občas znamení. Písmeno M. Mělo to znamenat – Mrzáci…

Nebyl to šťastný člověk – vyrůstal bez otce, od devíti let v dětském domově a potom v polepšovně pro krádeže. V padesátých a šedesátých letech byl třikrát ve vězení, nakonec po ruské invazi v osmašedesátém emigroval do Rakouska. Vrátil se později domů pro svou partnerku a pro dítě, které se mu tu narodilo, ale odejít s nimi na Západ už nedokázal. Zadrželi ho na útěku a poslali za mříže z politických důvodů.

Štěpánek pak nenávidí poměry v normalizovaném Československu, ale po propuštění běžně pracuje, co mu taky zbývá, živí se jako dělník, stará se svědomitě o děti, manželství sice nemá kdovíjaké, ale nezhroutí se mu.

Když padne totalitní režim, je nadšený! Jenomže brzy ochladne, má už svá léta, je ročník 1935, nikdo s ním nepočítá, přichází o práci, končí v penzi. Nosí v sobě zoufalství a má náhle před očima nepřátele, co podle něj mohou za jeho jalový osud. Nesnáší Pavla Tigrida a Václava Havla a za všechno můžou Američané, Židé a Němci. Je mu jedno, že kdysi emigroval do Rakouska – německy mluvící země, Němci jsou teď pro něho tradiční a osudoví nepřátelé! Pracuje v občanském sdružení Klub českého pohraničí a odebírá časopis Hraničář. Německý Drang proti Čechům musíme zlomit, přísahá v duchu a udržuje se v kondici – cvičí s činkami, chodí běhat, má neuvěřitelnou sílu. Když nařízne kolejnice na trati Praha-Norimberk, věří, že vlak vylétne do lesa a že lidé přijdou o život a o zdraví. No a co? Budou to přece Němci, anebo Češi, kteří se jim zaprodali!

To, že nedošlo k železniční katastrofě, je spíš jen šťastné popření zákonitostí fyziky než Štěpánkova neobratnost, a o jeho vytrvalosti a síle svědčí fakt, že když dva mladí kriminalisté řezali při rekonstrukci činu kolej pilkou na železo, skončili zchvácení a se zkrvavenými dlaněmi, zatímco Štěpánek to zvládl sám…

Zavírá se doma ve svém pokoji, studuje chemii a hledá si informace na internetu. Ví potom přesně, jak se zhotoví Molotovův koktejl, napalm, bomba z umělého hnojiva a trinitrotoluen. K návodu na výrobu TNT podotýká, že velmi záleží na dodržení stanovené teploty. „Neodhadujte ji," píše si do počítače. „Raději si kupte kvalitní teploměr! Jinak z vás už moc nenajdou."

Nechává své bomby vybuchovat u symbolů, které nesnáší. U vybraných památníků a soch – pokusí se na Žižkově zničit pomník Winstona Churchilla, stejně jako poškodit na Újezdě Památník obětem komu-

nismu. Pracuje bez pomocníků, i když dost možná vymyslel heslo: „Sám nejsi nic, národ je vše!“ Newyorská tragédie 11. září 2001, teroristický útok s tisícovkami mrtvých, ho potěší a řekne: „Satan dostal přes svůj špinavej rypák!“

Začne psát vyděračské dopisy, mluví v nich o policejní krutosti tak strašné, že u nás každý patnáctý člověk nepřežije výslech, a nakonec asi té lži uvěří; občas chce peníze od ministerstva financí nebo od vnitra a vždycky hledá v médiích zprávy o svých činech. Uzavírá se ve smyšlené úloze mrzáka, oběti policejní zvůle, a současně sní o svém věhlasu a ponuré slávě. Vydá se nakonec, v prosinci 2003, už potřetí na sever Čech do Teplic nad Metují, aby tam definitivně zničil památník Smíření Čechů s Němci. Jsou dva dny před Silvestrem a uvidí ho skupina myslivců, kterým se zdá divný. Zadrží ho, mají přece pušky, a když končí v rukou policie, vnímá svou porážku, chce zemřít a vrazí si do krku nůž. Následky zranění přežije pouze pár dnů.

* * *

Když mě policie oslovila, byl už mrtev. Mohl jsem s kolegyní psychiatričkou posoudit jeho osobnost už jenom na základě svědectví pozůstalých a se všemi údaji, které se podařilo nalézt v jeho počítači. Přinesli mi i stoh článků, které si vystřihl z Haló novin.

V kanceláři jsem pak měl několik beden se Štěpánkovým životem a v mysli si mi pozvolna skládal jeho profil. Nebyl to hlupák! Inteligenci měl nad průměrem a dokázal skoro neuvěřitelně hltat informace. Nemohl jsem popřít ani jeho výkonnost a píli. Ale ani jeho až sadistické fantazie…

Nabídl dokonce jedné z asijských mocností, že v jejím zájmu napadne v Praze Rádio Svobodná Evropa. Chtěl do jeho budovy vlétnout s vozem plným výbušnin, zemřel by sice, ale na druhé straně – o takovém útoku by mluvil celý svět! Cítil jsem ze Štěpánkova textu, že v duchu oslovuje Saddáma Husajna a jeho Irák, nakonec ovšem do svého listu napsal adresu zastupitelství Íránu a dopis poté Íráncům odnesl na ambasádu osobně. Byli naštěstí rozumní. Štěpánek od nich peníze na vůz vhodný k útoku a na výrobu metráků třaskavin nedostal.

Hlavou mi prolétla myšlenka, jak ohromně nebezpečný může být terorista se spoustou peněz. Takový, který si na rozdíl od Štěpánka nebude vyrábět bomby na koleně a vystřihovat z novin články o našem husitském národě, bojujícím proti Němcům. Ale jiný člověk. Mladší. Fetující chlap kolem třiceti, co týdně hodiny a hodiny prosedí u agresivních počítačových her s virtuálními horami mrtvých. Může mít bůhvíjak získané peníze na lepší výbavu než Štěpánek, v podsvětí dnes přece seženete leccos. A hérostratismus* neboli chování, kdy se někdo chce proslavit za cenu zločinu, může mít v sobě i člověk, u kterého to nikdo nečeká.

* * *

Finance v mnohém určují chod věcí veřejných a platilo to tak odedávna. Hitlerovo Německo se při svém vzestupu umělo dostat k penězům

* Hérostratismus - podle Řeka Hérostrata, jenž roku 356 před Kristem zapálil v maloasijském Efesu chrám bohyně Artemidy, vládkyně přírody, aby svým činem vstoupil do dějin. Byl odsouzen k trestu smrti, jeho jméno bylo prokleto a mělo být navždy zapomenuto, stal se ale pravý opak.

za jakoukoli cenu, zmocnilo se židovského majetku, vysálo až ke krachu obrovskou mezinárodní pojišťovnu Fénix, která měla pobočku i v Praze na Václavském náměstí, a tak dál. Předvedlo potom státní teror na té nejstrašnější úrovni.

Četl jsem Forsythův román „Ikona" a trochu mě mrazilo, když si v něm dva anglicky mluvící pánové povídali o zvláštnostech Východu a o tom, co bychom u nás přímočaře nazvali „dojením" ekonomiky.

„Potíž prostě je, že pustili státu žilou až moc," pravil jeden z nich. „Zkorumpovaní politici, dokonce ještě o něco víc zkorumpovaní úředníci a pak gangsteři – všichni vespolek zamordovali tu slepici snášející zlatá vejce, díky níž zbohatli. Četl jste někdy něco o počátcích třetí říše?"

„Ano, kdysi dávno. Proč?" řekl ten druhý.

„Pamatujete si, jak tam popisovali poslední dny Výmarské republiky? Fronty nezaměstnaných, pouliční zločinnost, úspory pryč, polévka pro chudé, v Říšském sněmu se vztekle hašteří nuly, zatímco země bankrotuje…"

Podobnost tady žádnou hledat nechci. Někdy ale cítím cosi divného. V paláci s obnoveným názvem Fénix se v době, kdy se mu podle známého kina říkalo spíš Blaník, usadil lobbista Roman Janoušek, jenž nakonec v opilosti srazil autem ženu a prchal poté ve voze před policisty. Proslulý právník na straně poškozené se ale choval, jako by mu na panu Janouškovi tak trochu záleželo, a v interview pro MF DNES prohlásil: „Jen jsem se teď dočetl, že to není kmotr, ale kmotříček, taková druhá liga." A k posudku na Janouška, který si vyžádala policie, dodal: „Někdy se mi zdá, že znalecký posudek je střelba od boku. Když mi řekne klient, že za ním byl někdo ve věznici na dvacet minut, ptal se, jaký je rozdíl mezi žebříkem a jámou a jaká jsou hlavní města, a napsal z toho posu-

dek na třicet stran, tak mám někdy pochyby, jestli to ti znalci dělají dobře."

Zažil jsem podobný útok už víckrát, ale nikdy ne od advokáta poškozené strany. Nosívám už radši v posledních letech k soudu papíry s kompletním vyšetřením, aby bylo jasné, že jsem s posuzovaným musel strávit hodiny. A často ne pouze jednou.

Nechci samozřejmě mluvit za všechny mé kolegy, vím o posudcích, kde se to hemží souslovím „nebylo zjištěno, že by...", a slyšel jsem dokonce i perlu: „Pokud soud prokáže, že se čin stal, pak obviněný trpí sexuální deviací, pokud to soud neprokáže, pak netrpí." Ale nikdo mi snad nemůže říct, že nejsem s to nést spolu s posudkem svou kůži na trh. A jak už jsem říkal, nechci rozvádět příměry spjaté s Forsythovou „Ikonou", jenomže korupce, o které se dovídám z policejních spisů, a prorůstání zločinu s podnikáním mě nakonec děsí víc než hrubá kriminalita. Ostatně – když mi v Michalské ulici vykradli firmu, mělo to bezpochyby také něco společného se zájmy lidí kdesi nahoře, s chystanou vraždou a se záhadnými milióny.

Nehodlám se už příliš vyjadřovat k případu Davida Ratha, myslím, že má do značné míry smůlu, protože byl vždycky hodně nápadný. Otřel se sice o mě při svém vystoupení v parlamentu, když jsem v tisku řekl, že zločinci se rádi vyjadřují ve zdrobnělinách, ale nešť. Ale neřekl bych, že je to jediný český politik, na nějž lze kvůli korupci sepsat obžalobu. Musím mu dokonce dát zapravdu, když tvrdí: „Řadě lidí by se velice hodilo, kdyby byl odsouzen jeden Rath a dost."

* * *

Beru svůj život za střípek našich dějin, mám ho už z velké části za sebou, ale rád bych se ještě dost dlouho procházel po světě. Vidím kolem sebe, že si tu nikdy většina lidí nežila líp než v posledních letech, alespoň pokud jde o auta, vybavení domácností, víkendové chaty a chalupy a tak dál. Ale nikdy jsem ještě necítil, že by lidé byli tak naštvaní jako dnes. Nadává se na politiku a na skrytou zlodějnu, v duších se usadila nejistota a tu a tam někdo řekne, že máme před sebou veliký krach.

Přemýšlím, jak se to psychologicky poskládalo dohromady, slyším šustot peněz, prýštících nesprávným směrem, a hlásnou troubu médií, pro něž jsou špatné zprávy manou nebeskou. Vždyť kdo by se chtěl dovídat, že je něco v pořádku… Vodopád potíží, katastrof a zla je přece vždycky přitažlivější a slije se nakonec v pochmurné očekávání věcí příštích.

Slyšel jsem před lety slova „Pravda a láska zvítězí nad lží a nenávistí". Vnímal jsem je coby jakousi modlitbu národa, který je schopen vyjádřit jen plachou zbožnost, a blížila se trochu v mých očích výroku Sigmunda Freuda, kterého se pár dnů před smrtí ptali „Co je smyslem života?" a on řekl: „Milovat a pracovat."

Psal jsem necelé tři roky po Listopadu posudek na námezdného vraha, co tvrdil bez obalu: „Prosím vás, vždyť je to směšný, že pravda a láska zvítězí nad lží a nenávistí. Vždyť je to všechno jenom byznys a kšeft. Zákon nabídky a poptávky." Nebyl to hloupý člověk. Jenomže nepochopil vůbec nic…

Mnozí z těch ostatních, co sice nepatří k vrahům, ale rovněž nepochopili, mají dnes pro mě označení pravdoláskař a také Eurohujer, jelikož věřím, že náš kontinent má před sebou budoucnost jen v rozumné jednotě. Nehájím někdy až bizarní nápady, které se líhnou v Bruselu, ale četl jsem už před mnoha lety úvahu indického politika Néhrúa: „Vždyť co je vlastně Evropa? Jen a jen malý mys Asie."

Kdysi to znělo spíš hrdě, teď jako by už v těch slovech byla tichá hrozba. A Evropa je při tom ve své rozmanitosti a se všemi svými památkami a městy překrásná a její kultura patří k tomu nejlepšímu, co lidé kdy na Zemi dokázali stvořit. Vím jistěže o dnešních úskalích evropanství i o tom, co by prý v tomhle směru mohli mít za lubem Němci, ale nedovedu si už představit roztříštěnou Evropu plnou pří a konfliktů. Kromě toho – celek je přece vždycky víc než součet částí. A spolu s Evropou jako bych vždycky viděl i sever Ameriky, který je vlastně z velké části naším Starým světem, vyvezeným za oceán.

Pravdoláskař, Eurohujer a příslušník pražské kavárny, jak se mi občas říká – tím vším jsem rád a nosím ty nálepky s hrdostí. A jde-li o kavárnu, pak uznávám, že to někdy může být druhý domov žvanilů, ale na druhé straně: dají se snad názory tříbit lépe než v diskusi u stolu, kterou jsem vždycky bral za posvátný rituál? Vždyť co byl vlastně oltář v každém z našich chrámů? Nic jiného než stůl, u nějž lidé seděli a slyšeli povídání…

* * *

Dívám se ze své kanceláře ve Školské do zahrádky a přemítám, kolik je vlastně v nejbližším okolí kostelů a že hned vedle, ve Vodičkově ulici, v domě, kde dneska se svým logem sídlí McDonald, žil slavný básník Reiner Maria Rilke. Němec, ale taky se vším všudy Pražan. O kousek výš tady ve Školské se narodil a bydlel Jaroslav Hašek. A jen blízoučko odtud, za dvěma rohy v Žitné, žil Antonín Dvořák.

Když jdu z práce domů, do pohody vznosného novoměstského domu, fascinuje mě, že kráčím po stejném chodníku jako Dvořák, který se z Žitné vydával na Hlavní nádraží, tehdy Franz-Josefs-Bahnhof, aby tam

sledoval vlaky, poslouchal rytmus jejich kol na kolejích a složil pak podle něj svou „Humoresku".

Doma pak často probírám s manželkou případy, které posuzuji, vždyť moje žena je taky psycholožka a navíc autorka bonmotu, který se v naší profesi už před časem vžil: „Psychologické diagnózy jsou vlastně jen dvě – hodně divný a málo divný." Dávám jí k vyhodnocení kresby postav a stromů, tak jak je ztvárnili testovaní lidé, sjíždíme spolu protokol Rorschachova testu s deseti tabulemi a má žena Nataša má někdy až neuvěřitelně trefné diagnostické postřehy. Ostatně sama se přece ve své ambulantní praxi setkává s nejrůznějšími případy včetně simulantů, co chtějí s pomocí psychologa dosáhnout na invalidní důchod.

A když druhý den znovu zamířím do Školské, říkám si zas a zas, jak je Praha krásná, a vzpomenu si na větičku „dieses Mütterchen hat Krallen" neboli „tahle matička má drápy", čímž chtěl věčně zamilovaný, leč nadmíru nesmělý Franz Kafka říct, že tohle město, matka měst, má svoji přitažlivost a magii. Minu pak kostel svatého Štěpána, kde hrával při mších na varhany Dvořák a u oltáře ministroval kluk, kterému říkali Jarda Hašek.

* * *

V beřkovické léčebně jsme také měli kostel. Jednou ho rekonstruovali, ovšem bůhvíproč přitom vytloukli všechna okna s krásnými secesními vitrážemi. Válely se pak po zemi všude kolem a já potom se svými pacienty při arteterapii (léčbě uměním) nemaloval ani nekreslil, ale sestavoval všechna ta sklíčka i s jejich olověnými rámečky zpátky do původní podoby. Podařilo se nám těch oken zachránit asi polovinu.

Dívám se na ně vždycky, když si vyjedu do Beřkovic za dobou svého mládí. A říkám si – tady jsme měli sexuologické oddělení, tamhle bydlel primář, který měl strašně rád dršťky upravené po francouzsku, v tomhle domě chtěl ze mne Roman Útrata udělat pitomce a za tímhle oknem jsem se hádal s hlavním ošetřovatelem Venzarou, že jsem si na zeď pověsil politicky nezávadného I. P. Pavlova, i když to ve skutečnosti byl Sigmund Freud, rodák z moravského Příbora.

Ostatně i Freud měl kdysi svoji srážku s blbcem, a to dokonce v kostele. Procházel se po Vídni, vstoupil na hlavní třídě Ringstrasse do kostela zvaného Votivkirche neboli chrám Díkuvzdání a uslyšel řeč kněze. Kazatel mluvil o zlotřilém vědci, který se snaží znemravnit lidi svým studiem psychiky a zdůrazněním sexuální motivace našeho chování. Freud tehdy z kostela odcházel v děsu.

Netušil samozřejmě, že jednou bude prchat nejen z kostela, ale i z Vídně a vůbec z Rakouska, z nějž se stane už jenom cíp Hitlerovy říše, a že mu s emigrací začnou dělat problémy, neboť je židovského původu…

Freudova vlivná žačka Marie Bonapartová prosila tehdy italského diktátora Mussoliniho, aby požádal Hitlera o Freudův volný výjezd do Anglie. Mussolini chtěl vypadat osvíceně, takže jí vyhověl, telefonoval führerovi, jenž chvíli vzdoroval, ale nakonec povolil. S jistou podmínkou – Freud si s sebou celou svou rodinu vzít nemůže. Ať si z ní prostě někoho vybere! Zestárlý vědec stál potom před svojí vlastní „Sofiinou volbou“. Své sestry už zachránit nemohl a zemřely později v Osvětimi.

Chystal se ve Vídni k odletu do Londýna a na poslední chvíli za ním přišli důstojník wehrmachtu a kožený kabát z tajné policie. Položili před něho papír s větou: „Já, profesor Sigmund Freud, prohlašuji, že ze strany

říšské branné moci a gestapa bylo se mnou jednáno vždy čestně a korektně.“ Prohlížel si chvíli ten chumel slov ve službách propagandy, potom jej podepsal, aby mohl odjet, a k podpisu připojil doušku: „P.S.: Mohu gestapo každému vřele doporučit.“

Hleděl jsem mnoho let poté na vysoké věže Votivkirche, stál jsem v parčíku před průčelím kostela a kolem se vídeňští kluci prohánělí na skateboardech. A viděl jsem Freudův pamětní kámen. Nikoli hrob, ten je v Londýně, kde vědec zesnul v září 1939. Tady byl pouze světlý kámen, nic velkého. Patřil však vzpomínce na Sigmunda Freuda a nesl krátký, ale výstižný nápis: Stimme der Vernunft ist leise. Hlas rozumu je tichý.

Doslov

Často chodím z práce domů pěšky. Pokud nemám službu, vyloženě nespěchám a nepotřebuji na večer auto, courám se městem jakoby pro zdraví a s jasným cílem – vyčistit si hlavu.

Při procházkách Prahou se nevyhnete nekonečné řadě výkladních skříní obchodů. Občas se u nich zastavím, nejradši před knihkupectvími. Prohlížím si nové tituly a přemýšlím, která kniha by se mi ještě vešla do mé přeplněné knihovny. Na předních místech výkladů září obvykle knihy líčící dosavadní život politiků, herců, sportovců, šéfkuchařů, zpěváků a jiných hvězd bulváru; všech, kteří mají pocit, že něco zajímavého prožili a že to musí včas sdělit ostatním. Některé hvězdičky showbyznysu zvládnou vydat za život i několik knih vzpomínek.

I já si několikrát položil otázku – dokázal bych napsat podobnou knihu? „Ne, ještě mám čas," odpovídám si. Ne že bych nic zajímavého neprožil a nic si nepamatoval, vždyť práce šéfa pražského oddělní vražd je nevšedními zážitky doslova protkaná. Úvahy napsat memoáry odsouvám však nejen proto, že ve své profesi nehodlám končit, ale hlavně kvůli tomu, že osobně znám spoustu fundovanějších, zkušenějších a vzdělanějších lidí, než jsem já, a ti paměti také nesepsali. A měli by...

K těm, jejichž kniha mi vysloveně chyběla, bezesporu patří – dnes již můžu napsat můj kamarád –, Sláva Hubálek. Patří mezi lidi, kterých si nesmírně

vážím pro jejich vzdělání, vystupování a hlavně pro jejich celoživotní postoje.

Poprvé jsme se osobně setkali v roce 1995, jeli jsme spolu vyslýchat dvanáctiletou školačku, jejíž otec byl stíhán za objednávku vraždy její matky. Na oddělení vražd jsem byl tehdy třetím rokem a Slávu jsem tehdy znal jen jako PhDr. Slavomila Hubálka – z médií, vyprávění kolegů, prostřednictvím jeho znaleckých posudků. Cítil jsem k jeho osobě přirozený respekt. Po telefonu jsme se domluvili, že ho vyzvednu u něj v práci v Michalské ulici. Měl jsem mírnou trému; blížící se výslech sliboval, že nebude vůbec jednoduchý, navíc v přítomnosti známého znalce… Budu se snažit mluvit spisovně a musím se na to trochu lépe obléci, říkal jsem si, nemůžu si přece vzít džíny. A tak jsem proti svému zvyku nechal ten den džíny doma, dokonce jsem si navlékl zbrusu novou košili. Nervózně jsem pak zaparkoval v centru Prahy. Po chvilce vyšel Slávek, v ruce cigaretu, na sobě obyčejné triko a džíny. Přátelsky mě pozdravil, típl cigaretu a nasedl. Úplně normální chlap. Během cesty jsme probrali detaily případu, výslech proběhl bez komplikací. Na další setkání jsem už přijel bez obav a v džínách.

Od té doby jsme se setkali mnohokrát. Pochopitelně převládají pracovní důvody, občas ale spolu zajdeme jen tak na pivo. Pokládám ho nejenom za odborníka, ale i za kamaráda. A jsem za to velice rád. Pokud jde o pracovní schůzky, konzultuji s ním složitější případy. U neobjasněných případů mi pomáhá pochopit osobnost pachatele z pohledu psychologie. Ne vždy máme na věc stejný názor, mnohokrát se zvýšeným hlasem snažíme jeden druhého přesvědčit o své pravdě. To ale jen tehdy, vystupuje-li Slávek v pozici konzultanta. Pokud je ve věci přibrán jako znalec hodnotící osobnost obviněného, diskuse zůstávají pouze v obecné rovině. Znám ho už řadu let, prožili jsme spolu hodně nepředvídatelných stresových situací, vím, jak se chová, jak pře-

myšlí. Vím i to, kolik lidí, sdružení a institucí se ho snažilo ovlivnit, podplatit a zastrašit. Pokud je mi známo, nikdy se jim to nepovedlo.

Vzpomínám, jak hájil závěry vlastního posudku na člověka, který chtěl vraždit; dle Slávka ovšem nebyl za své činy odpovědný. Psychiatrická a psychologická obec stála z jistých neobjektivních důvodů proti jeho názoru a chtěla, aby pachatel skončil na dlouhé roky za mřížemi. I z pohledu policie by to ostatně bylo snazší. Slávek ovšem svůj posudek nezměnil, neuhnul, udělal si několik nepřátel, ale zůstal svůj. Takový je pořád.

K mému překvapení neuvedl ve své knize jeden z mnoha svých pravdivých bonmotů. Já toho využiju a řeknu ho v doslovu, protože si myslím, že sem patří: „Jak existují nájemní vrazi, tak existují i nájemní znalci." Mohu dodat, že PhDr. Slavomil Hubálek mezi nájemné znalce nikdy nepatřil a patřit nebude. Proto si ho tak vážím a vlastně – nejen proto.

Kniha, kterou držíte v ruce, je důkaz toho, co o něm říkám. Jsem rád, že ji Slávek napsal, bral jsem jako poctu, že se k ní mohu v několika řádkách vyjádřit. A těšil jsem se, že až ji uvidím ve výkladní skříni knihkupectví, nebudu vůbec přemýšlet, zda je v mé přecpané knihovně ještě místo.

Josef Mareš

Obsah

Předmluva 5
Výstřely na prodej 7
Debil jako diagnóza 25
Láska v kukaččím hnízdě 39
Kluci, jedem! 55
Měl jsem kdysi kamaráda... 69
Vejvar deset mega! 87
Znalec blbec 101
Potměšilost mazaného lumpa 115
Zločin v Michalské ulici 133
Zrádce národa 151
Případ falešného manažera 169
Hlas rozumu je tichý 183
Doslov 203

Slavomil Hubálek

ZPOVĚDNÍK VRAHŮ

Příběhy zločinů, života a smrti očima psychologa

Vydalo nakladatelství Daranus, s. r. o., v Praze roku 2012

Autor i nakladatel děkují JUDr. Miloslavu Jedličkovi za spolupráci v přípravě některých textových pasáží knihy a za laskavé poskytnutí fotografií z internetového Muzea zločinu

Literární spolupráce a odpovědná redakce: Zdeněk Čech

Návrh obálky a grafická úprava:
Martin Šusta – www.bratrivtrenkach.cz

Fotografie na obálce: Emil Bratršovský a www.shutterstock.com

Fotografie, dokumenty a kresby v obrazové příloze: archív autora (I–III), Muzeum zločinu (IV nahoře), archív autora (IV dole), Jan Ságl (V), archív autora (VI), Muzeum zločinu (VII nahoře), archív autora (VII dole, VIII a IX nahoře), Alan Pajer (IX dole), Muzeum zločinu (X–XI), archív autora (XII nahoře), Oldřich Škácha (XII dole), archív autora (XIII–XV), Pavel Reisenauer (XVI)

Tisk a vazba: Europrint, a. s.

ISBN 978-80-87423-35-6

Knihy nakladatelství Daranus si můžete výhodně objednat na internetové adrese **www.daranus.cz**.

Moji rodiče se vždycky cítili jako Pražáci, i když se po válce odstěhovali do České Lípy. Mysleli, že tam budou žít jen pár let, ale nakonec bylo všechno jinak.

Lví silou, vzletem sokolím... Když mi byl rok, oblékli mě do sokolského kroje včetně červené košile à la Garibaldi. Nesli mě v osmačtyřicátém po Praze v sokolském průvodu a později vychovávali k vlastenectví.

Vlevo: *Je mi šest let a uchvácen sleduju u nás v České Lípě dlaždiče. Chodník s mozaikou mi připadá jako něco kouzelného.*

Vpravo: *S bratrem Petrem a s oběma dědečky, jak vystřiženými z módního žurnálu první republiky. Ten velký je Slavomil Hubálek, ten malý, z matčiny strany, Zdeněk Kautský.*

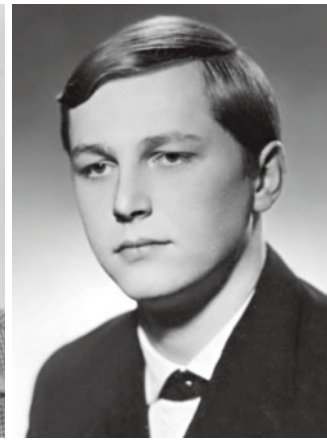

Vlevo: *Můj otec Slavomil v saku z prvorepublikového tvídu, z látky, po které toužím dodnes*

Vpravo: *Slavomil Hubálek nejmladší – maturant na Střední průmyslové škole sklářské v Novém Boru*

Když usínám, jako bych před sebou viděl polní cesty. Na dětství vzpomínám jako na dobu, která byla prochozená. A velmi často s matkou (na snímku jdu vedle ní s polonahým bratrem). Maminka, aniž by znala moderní psychologii, splnila svou roli, dala nám emoční jistotu a schopnost věřit a mít někoho rád.

Jaroslav Papež – vrah dítěte. Deviant, který měl mít ochrannou sexuologickou léčbu. Zločinu se tak dalo předejít...

V době, kdy už jsem se nebál koní a mohl jako budoucí psychoterapeut říct, že se mi samoléčení oidipské problematiky zdařilo

Jako svobodník absolvent (na snímku v rozepnuté uniformě), jenž z kasáren uprchl na svatbu Mejly Hlavsy a Jany Němcové

S Martinem Jirousem, umanutým poctivcem, jemuž jsem nikdy neříkal Magor. Na filozofii vystudoval dějiny umění a psal krásné básně.

Studovali jsme spolu a manželé se z nás stali, až když jsme oba našli práci v beřkovické léčebně. A po doktorské promoci nás vyfotili na nádvoří Karolina.

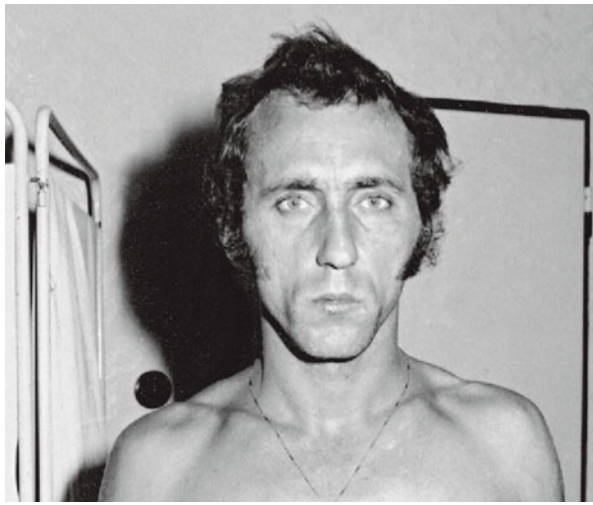

Miroslav Somora neboli vrah stopařek. Na motivy jeho příběhu byl natočen vcelku úspěšný film. Somorův zločin byl ovšem ve svých souvislostech prostý a dramatická honička, korunující závěr filmu, se v něm nekonala.

V létě 1983 jsem byl vědecký pracovník Sexuologického ústavu a radoval jsem se ze svých dcer. Z Alžběty a maličké Magdalenky.

Listopad 1989 aneb chvíle vítězství. Nosil jsem tehdy plášť Dukla, koupený za padesát korun v prodejně s armádními přebytky. Byl nepromokavý a odolal předtím i vodním dělům.

Vánoce po pádu totality. Spokojená rodina. Dcerky už chápaly, o co jde. A měl jsem radost, že je teď čeká nová doba.

S Václavem Havlem jsme si nejdřív tykali. Ovšem když se stal prezidentem, začal jsem mu vykat. Ale řekl mi: „Co blbneš?"

Vražedný nástroj: Praga řečená erena, se kterou 10. července 1973 zabila Olga Hepnarová osm lidí a jedenáct jich zranila

Gangstera Karla Kopáče vezou k soudu. Působí sebejistě. Já jsem ho ale později zažil jako zoufalce s myšlenkou na sebevraždu.

Olga Hepnarová, krásná a bezpochyby inteligentní dívka. Sedla však za volant pragovky a jela vraždit. Dostala trest smrti. Se znaleckým posudkem její příčetnosti jsme ale jako studenti psychologie polemizovali a já zastával názor, že plně příčetná nebyla.

Některé z mnoha přepadených důchodkyň brutální útok nepřežily. A dlouho jsem pak vyšetřoval člověka, který si na vraha jenom hrál.

Ve firmě ALEA-Psychologie v Michalské ulici. Vybavení, které je na snímku, putovalo pak se mnou dál a slouží mi dodnes.

Společenské setkání s prezidentem ve vile Amálie v oboře lánského zámku. Probírala se tehdy ženská otázka, která mě vždycky zajímala.

S dcerami v izraelské Masadě pod stejnojmennou starověkou pevností u břehů Mrtvého moře. Tudy se po staletí doslova hnaly dějiny.

Nalevo vedle mne profesor Josef Jařab, napravo Phil Zimbardo z USA, proslulý sociální psycholog, otec někdy až šokujících experimentů

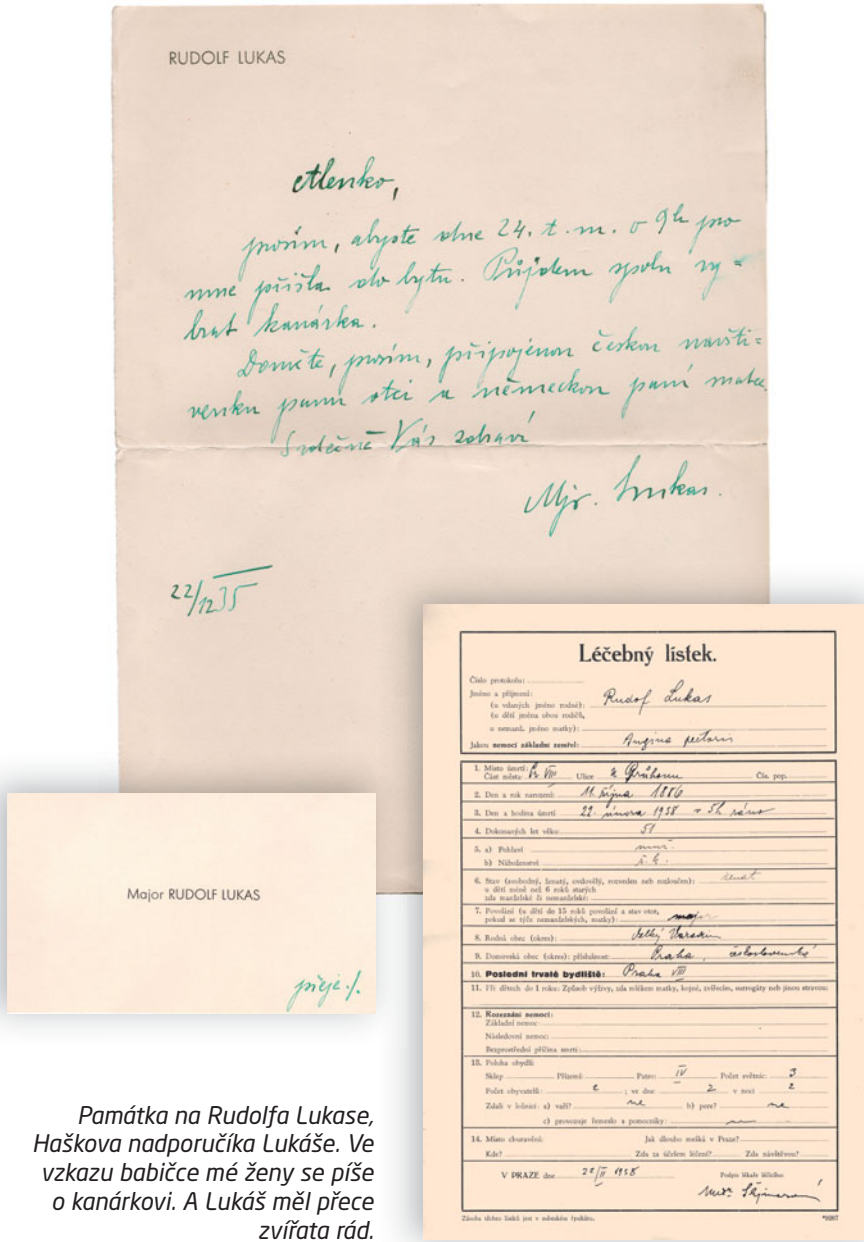

RUDOLF LUKAS

otlenko,

prosím, abyste dne 24. t. m. v 9h pro mne přišla do bytu. Přijdem spolu vy = brat kanárka.

Domů, prosím, přijdou jen čeští navští = venkou paní otci a německou paní matce.

Srdečně Váš zdraví

Mjr. Lukas.

22/12 35

Major RUDOLF LUKAS

přejí!

Léčebný lístek.

Číslo protokolu: .....

Jméno a příjmení: Rudolf Lukas

(u vdaných jméno rodné):

(u dětí jména obou rodičů,

u nemanž. jméno matky):

Jakou nemocí základní zemřel: Angina pectoris

1. Místo úmrtí: Část města: Praha VIII Ulice: K Ďáblovce Čís. pop. .....
2. Den a rok narození: 11. října 1886
3. Den a hodina úmrtí 29. února 1938 v 5h ráno
4. Dokonaných let věku: 51
5. a) Pohlaví: mužské
   b) Náboženství: ř. k.
6. Stav (svobodný, ženatý, ovdovělý, rozveden neb rozloučen): ženat
   u dětí mimo od 6 roků starých zda manželské či nemanželské: .....
7. Povolání (u dětí do 15 roků povolání a stav otce, pokud se týče nemanželských, matky): major
8. Rodná obec (okres): Velký Varadín
9. Domovská obec (okres): příslušnost: Praha, československé
10. **Poslední trvalé bydliště:** Praha VIII
11. Při dětech do 1 roku: Způsob výživy, zda mlékem matky, kojné, zvířecím, surrogáty neb jinou stravou: .....
12. **Rozvazání nemoci:**
    Základní nemoc: .....
    Následková nemoc: .....
    Bezprostřední příčina smrti: .....
13. Poloha obydlí:
    Sklep: ..... Přízemí: ..... Patro: IV Počet světnic: 3
    Počet obyvatelů: 2 ; ve dne 2 v noci 2
    Zdali v kójnici: a) vaří? ne b) pere? ne
    c) provozuje řemeslo s pomocníky: .....
14. Místo choravosti: Jak dlouho meškal v Praze? .....
    Kde? ..... Zda za účelem léčení? ..... Zda návštěvou? .....

V PRAZE dne 29/II 1938

Podpis lékaře léčebného: MUDr. Šťastný

Záruka těchto lístků jest v náhradním řízkáčku. *9267

Památka na Rudolfa Lukase, Haškova nadporučíka Lukáše. Ve vzkazu babičce mé ženy se píše o kanárkovi. A Lukáš měl přece zvířata rád.

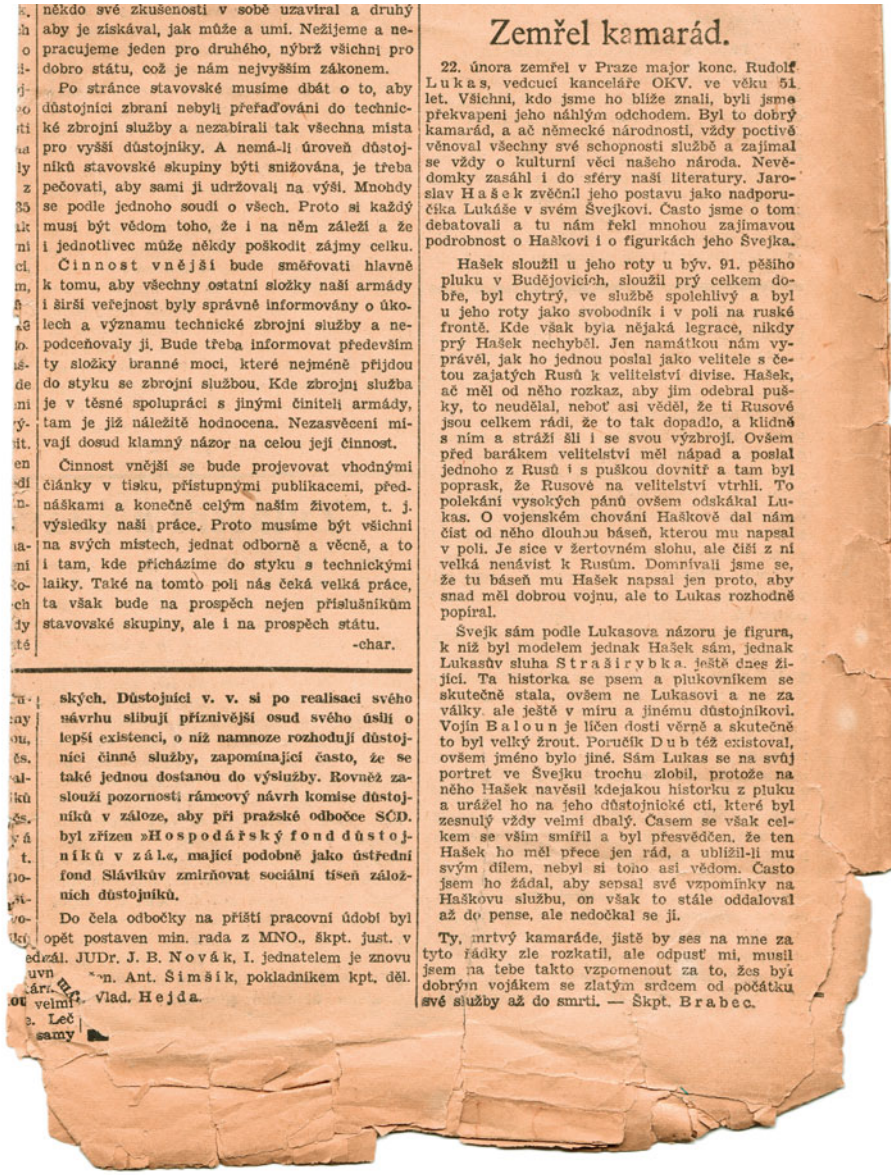

někdo své zkušenosti v sobě uzaviral a druhý aby je získával, jak může a umí. Nežijeme a nepracujeme jeden pro druhého, nýbrž všichni pro dobro státu, což je nám nejvyšším zákonem.

Po stránce stavovské musíme dbát o to, aby důstojníci zbraní nebyli přeřaďováni do technické zbrojní služby a nezabírali tak všechna místa pro vyšší důstojníky. A nemá-li úroveň důstojníků stavovské skupiny býti snižována, je třeba pečovati, aby sami ji udržovali na výši. Mnohdy se podle jednoho soudí o všech. Proto si každý musí být vědom toho, že i na něm záleží a že i jednotlivec může někdy poškodit zájmy celku.

Činnost vnější bude směřovati hlavně k tomu, aby všechny ostatní složky naší armády i širší veřejnost byly správně informovány o úkolech a významu technické zbrojní služby a nepodceňovaly ji. Bude třeba informovat především ty složky branné moci, které nejméně přijdou do styku se zbrojní službou. Kde zbrojní služba je v těsné spolupráci s jinými činiteli armády, tam je již náležitě hodnocena. Nezasvěcení mívají dosud klamný názor na celou její činnost.

Činnost vnější se bude projevovat vhodnými články v tisku, přístupnými publikacemi, přednáškami a konečně celým naším životem, t. j. výsledky naší práce. Proto musíme být všichni na svých místech, jednat odborně a věcně, a to i tam, kde přicházíme do styku s technickými laiky. Také na tomto poli nás čeká velká práce, ta však bude na prospěch nejen příslušníkům stavovské skupiny, ale i na prospěch státu.

-char.

---

ských. Důstojníci v. v. si po realisaci svého návrhu slibují příznivější osud svého úsilí o lepší existenci, o níž namnoze rozhodují důstojníci činně služby, zapomínající často, že se také jednou dostanou do výslužby. Rovněž zaslouží pozornosti rámcový návrh komise důstojníků v záloze, aby při pražské odbočce SČD. byl zřízen »Hospodářský fond důstojníků v zál.«, mající podobně jako ústřední fond Slávikův zmírňovat sociální tíseň záložních důstojníků.

Do čela odbočky na příští pracovní údobí byl opět postaven min. rada z MNO., škpt. just. v zál. JUDr. J. B. Novák, I. jednatelem je znovu [illegible]n. Ant. Šimšík, pokladníkem kpt. děl. [illegible] vlad. Hejda.

Zemřel kamarád.

22. února zemřel v Praze major konc. Rudolf Lukas, vedoucí kanceláře OKV. ve věku 51 let. Všichni, kdo jsme ho blíže znali, byli jsme překvapeni jeho náhlým odchodem. Byl to dobrý kamarád, a ač německé národnosti, vždy poctivě věnoval všechny své schopnosti službě a zajímal se vždy o kulturní věci našeho národa. Nevědomky zasáhl i do sféry naší literatury. Jaroslav Hašek zvěčnil jeho postavu jako nadporučíka Lukáše v svém Švejkovi. Často jsme o tom debatovali a tu nám řekl mnohou zajímavou podrobnost o Haškovi i o figurkách jeho Švejka.

Hašek sloužil u jeho roty u býv. 91. pěšího pluku v Budějovicích, sloužil prý celkem dobře, byl chytrý, ve službě spolehlivý a byl u jeho roty jako svobodník i v poli na ruské frontě. Kde však byla nějaká legrace, nikdy prý Hašek nechyběl. Jen namátkou nám vyprávěl, jak ho jednou poslal jako velitele s četou zajatých Rusů k velitelství divise. Hašek, ač měl od něho rozkaz, aby jim odebral pušky, to neudělal, neboť asi věděl, že ti Rusové jsou celkem rádi, že to tak dopadlo, a klidně s ním a stráží šli i se svou výzbrojí. Ovšem před barákem velitelství měl nápad a poslal jednoho z Rusů i s puškou dovnitř a tam byl poprask, že Rusové na velitelství vtrhli. To polekání vysokých pánů ovšem odskákal Lukas. O vojenském chování Haškově dal nám číst od něho dlouhou báseň, kterou mu napsal v poli. Je sice v žertovném slohu, ale čiší z ní velká nenávist k Rusům. Domnívali jsme se, že tu báseň mu Hašek napsal jen proto, aby snad měl dobrou vojnu, ale to Lukas rozhodně popíral.

Švejk sám podle Lukasova názoru je figura, k níž byl modelem jednak Hašek sám, jednak Lukasův sluha Strašrybka, ještě dnes žijící. Ta historka se psem a plukovníkem se skutečně stala, ovšem ne Lukasovi a ne za války, ale ještě v míru a jinému důstojníkovi. Vojín Baloun je líčen dosti věrně a skutečně to byl velký žrout. Poručík Dub též existoval, ovšem jméno bylo jiné. Sám Lukas se na svůj portret ve Švejku trochu zlobil, protože na něho Hašek navěsil kdejakou historku z pluku a urážel ho na jeho důstojnické cti, které byl zesnulý vždy velmi dbalý. Časem se však celkem se vším smířil a byl přesvědčen, že ten Hašek ho měl přece jen rád, a ubližil-li mu svým dílem, nebyl si toho asi vědom. Často jsem ho žádal, aby sepsal své vzpomínky na Haškovu službu, on však to stále oddaloval až do pense, ale nedočkal se ji.

Ty, mrtvý kamaráde, jistě by ses na mne za tyto řádky zle rozkatil, ale odpusť mi, musil jsem na tebe takto vzpomenout za to, žes byl dobrým vojákem se zlatým srdcem od počátku své služby až do smrti. — Škpt. Brabec.

Nekrolog z Důstojnických listů, kde stojí, jak pod Lukasovým velením sloužil ve světové válce Jaroslav Hašek, stejně jako žravý vojín Baloun

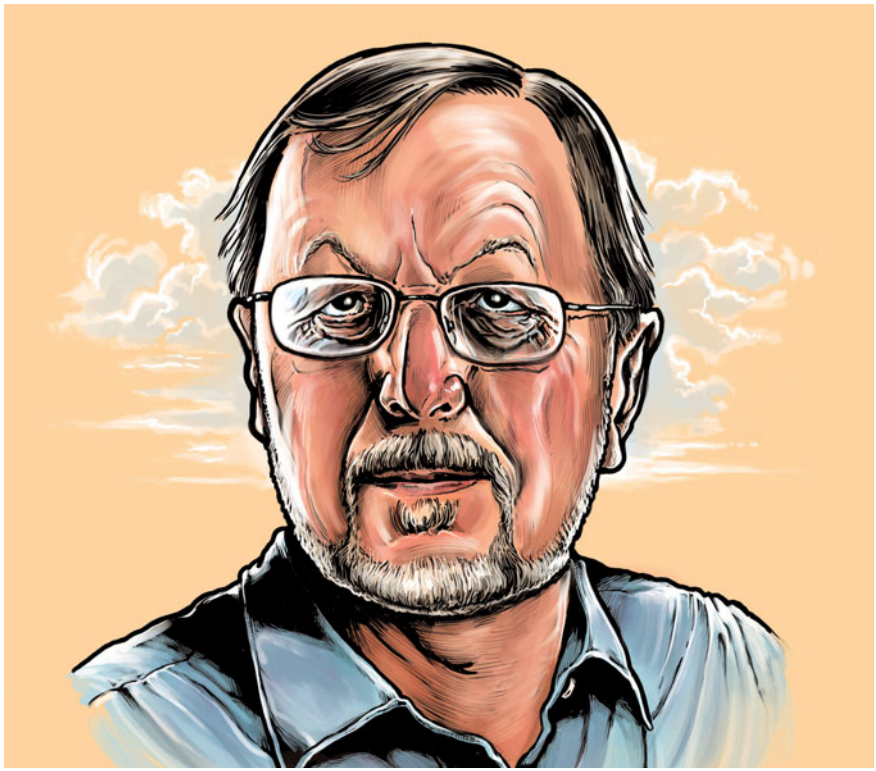

Každý máme nějakou závislost. Ta moje se týká četby a číst musím každý den. A mám zvláštní libůstku, denně čtu před spaním filozofické či teologické texty anebo poezii. Na nočním stolku mi leží dvě knihy, jedna od konzervativního teologa Josepha Ratzingera, druhá od jeho vrstevníka a rivala Hanse Künga. Mám rád to napětí mezi odlišnými postoji a názory, nutí mne to hledat. Vím, že jsme si přinesli z přírody vysokou míru vrozené agresivity, násilí a hrubosti, žijeme ale v lidských skupinách a už na počátku dějin jsme si v zájmu vlastního přežití museli vytvořit mechanismus regulace našeho chování, takzvaný reciproční altruismus, který naši předkové vyjádřili zásadou: „Chovej se k druhému tak, jak chceš, aby se choval k tobě". Moudří už dávno před námi pochopili, že jako druh přežijeme, jen když se zbavíme chamtivosti, sobectví, nenávisti a násilí. Buddha, řečtí filozofové, Konfucius, starozákonní proroci a Ježíš Kristus formulují toto poselství příkazem soucítění a láskyplné vlídnosti. Žijeme v jednom světě, už nejsme primární horda. Musíme se všichni naučit podvolovat se jeden druhému a pochopit, že respekt je podmínka přežití, a že jedinou alternativou k agresívní, sebestředné a krátkozraké politice je výchova k nenásilí a slušnosti.